

MUZIEJININKYSTĒS STUDIJOS, III tomas

MODERNAUS
MUZIEJAUS
VEIKLOS GAIRĒS

VILNIAUS UNIVERSITETAS
KOMUNIKACIJOS FAKULTETAS
MUZEOLOGIJOS KATEDRA

MUZIEJININKYSTĖS STUDIJOS, III tomas

MODERNAUS MUZIEJAUS VEIKLOS GAIRĖS

Sudarytojas ARŪNAS PUŠKORIOUS

Vilniaus
universiteto
leidykla

VILNIUS, 2014

UDK 069.6(474.5)

Mo-23

„Muziejininkystės studijos“ yra muzeologijos studijoms ir muziejų darbuotojų kvalifikacijai tobulinti skirta mokomųjų leidinių serija, kurią nuo 2012 metų leidžia Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto Muzeologijos katedra. Serijos leidiniuose publikuojama mokomųjų programų, kursų, užsienio ir Lietuvos dėstytojų paskaitų medžiaga. „Muziejininkystės studijos“ – tai erdvė, kurioje muziejų profesionalai dalijasi žiniomis ir patirtimi.

Apsvarstė ir rekomendavo išleisti
Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto taryba
(2015 m. sausio 22 d., protokolas Nr. 160000-10-1)

Recenzavo:
doc. dr. Rimvydas Laužikas
dr. Ignas Kapleris

ISBN 978-609-459-491-5

© Vilniaus universitetas, 2014

TURINYS

IŽANGA ...7

I MODULIS

Muzeologijos teorija

MINDAUGAS KELPŠA. Muziejų visuomeninio vaidmens dilema ...10

PIETER VAN MENSCH (iš anglų kalbos vertė Monika Meilutytė)

1. Naujas mąstymas muzeologijos moksle ...22
2. Nauja mokymosi muziejuose koncepcija: naujas požiūris į muziejų komunikaciją ...33
3. Ar muziejai turi būti pakeisti kažkuo kitu? ...44
4. Muziejai visiems? Muziejai ir jų bendruomenės ...54

II MODULIS

Darbas ir komunikacija LIMIS

DANUTĖ MUKIENĖ. Lietuvos integrali muziejų informacinė sistema (LIMIS) ...64

IŽANGA

Kokį muziejų galime vadinti moderniu?

Frazės „modernus muziejus“, „šiuolaikiškas muziejus“ dažnai vartojamos ir pačių muziejininkų, ir plačioje visuomenėje, ypač kai kalbama apie atidarytas naujas ekspozicijas, įvertinus gražias vitrinas, kompiuterinius terminalus ar pritaikymą prie išmaniojo telefono bei planšetinio kompiuterio galimybių. Todėl natūraliai kyla klausimas, ar šiuolaikinių technologijų pritaikymas muziejuje padidina jo lankomumą, reikšmę visuomenei ir bendruomenei, ar toks muziejus taps svarbesnis? Dabartinais laikais muziejai beveik neturi jokių galimybių suspėti paskui milžiniškais šuoliais progresuojančias naująsias technologijas. Muziejuje įrengus stacionarius terminalus paaiškėja, kad lankytojai jais nelabai naudojami, nes juose tiesiog per daug „nereikalingos“ informacijos. Dažnai ir pačių lankytojų turimi asmeniniai mobilieji įrenginiai technologiškai gerokai tobulesni, o gyvenimo būdas ir informacijos kaupimo pobūdis neatitinka muziejuje siūlomo būdo. Kyla grėsmė, kad, investavus solidžią sumą pinigų į muziejaus atnaujinimą, rezultatas labiau nuvils nei pradžiugins.

Šis leidinys skiriamas dviem pastaruosiu metu Lietuvos muziejų veikloje ypač aktualioms temoms – muzeologijos teorijai ir Lietuvos integraliai muziejų informacinei sistemai (LIMIS) nagrinėti.

Pirmojoje dalyje daug dėmesio skiriama atrodytų elementariam klausimui: kam reikalingas muziejus ir kam jis skirtas? Lietuva vis dar išgyvena laikotarpį, kai muziejus tiesiog egzistuoja kaip tradicinė atminties institucija, kurioje galima pasižiūrėti eksponuojamų senovinių daiktų. Šiandien daugelis muziejų yra tapę švietimo įstaigų „padaliniais“. Veikla nedaug kuo skiriasi nuo įprastos mokyklos – gal tik daugiau vaizdinių priemonių ir kitokie užduočių lapai. Beveik du dešimtmečius koncentruodamiesi į moksleivių edukaciją ir glaudų bendradarbiavimą su švietimo įstaigomis, tai sureikšmindami kaip panacėją, duodančią gražius statistinius rodiklius (tai labai patogu argumentuoti steigėjui įrodant savo egzistavimo svarbą), muziejai patys moksleiviams įskiepijo muziejaus kaip tam tikros papildomos mokyklos vaizdinį. Rezultatas – per visą nepriklausomybės laikotarpį taip ir „neprijaukintas“ muziejaus lankytojas. Beveik pamiršta, kad

muziejus skirtas ne tik darželinukams ir paaugliams. Jis privalo būti aktualus ir likusiai visuomenės daliai.

Antroje dalyje pristatoma ilgai rengta ir laukta Lietuvos integrali muziejų informacinė sistema, supažindinama su jos veikimo principais, informacijos įvedimo ir saugojimo būdais. Šia programa siekiama didinti muziejų rinkinių prieinamumą visuomenei, skatinti materialiojo kultūros paveldo sklaidą Lietuvoje ir užsienyje. Leidinyje pateikta informacija, reikalinga muziejų darbuotojams, atliekantiems savo muziejaus rinkinių skaitmeninimo ir viešinimo darbus.

Mokomoji medžiaga naudinga ne tik muziejininkams, bibliotekininkams, archyvų specialistams ir tiems, kurie dirba kultūros paveldo saugojimo, komunikavimo ar artimose tam srityse. Joje pateikta informacija tinkama naudoti Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto kultūros informacijos ir komunikacijos, kūrybos komunikacijos, bibliotekininkystės ir informacijos, archyvistikos bakalauro programų, paveldo informacijos ir komunikacijos magistro programos, kai kurių kitų humanitarinių ir socialinių mokslų studijų programų studentams.

Programą iš dalies finansavo Lietuvos kultūros taryba.

Vilniaus universiteto
Komunikacijos fakulteto
Muzeologijos katedros
doc. dr. ARŪNAS PUŠKORIOUS

I MODULIS

.....

Muzeologijos teorija

Mindaugas Kelpša

MUZIEJŲ VISUOMENINIO VAIDMENS DILEMA

Kiekviena institucija visuomenėje turi savitą, specifinį vaidmenį. Dažniausiai šį vaidmenį galima apibrėžti glaustai, vienu sakiniu, tačiau muziejų situacija keblesnė. Muziejų formų ir jų įgyvendinamos veiklos spektras labai platus, tačiau visa tai sujungti į vientisą paaiškinimą sunku. Ši dilema kamuoja ir muzeologijos mokslą, kuris negeba pateikti visapusiško muziejų visuomeninio vaidmens aiškino, tačiau pateikia keletą šios dilemos suvokimo galimybių.

MUZIEJŲ VISUOMENINIS POSŪKIS

Muziejų ir jų visuomeninio konteksto santykis yra kertinis muziejų veiklos ir jos vertinimo matmuo. Glaustas ir aktyvus santykis su visuomene sudaro modernios muziejaus idėjos pagrindą, išreikštą ir Tarptautinės muziejų tarybos (angl. *ICOM*) Etikos kodekse: „Muziejus yra nesiekianti pelno, vieša, nuolat tarnaujanti visuomenei ir jos raidai institucija, mokslo, edukacijos ir laisvalaikio tikslams įgyjanti, konservuojanti, tyrinėjanti, populiarinanti ir eksponuojanti žmonijos ir ją supančios aplinkos materialius ir nematerialius liudijimus.“¹

Tačiau toks muziejų pasišventimas siekti visuomenės gerovės nėra savaime suprantamas ir nekintamas teiginys. Kintant visuomenėms lygia greta keičiasi ir jas organizuojančios bei nulemiančios institucijos. Muziejų, kaip vienos iš šių institucijų, veiklos pobūdis ir tikslingumas tiesiogiai susiję su vienalaikiais ekonominiais, kultūriniais, socialiniais ir politiniais santykiais. Tad, svarstant apie muziejų visuomeninį vaidmenį, būtina muziejaus idėją suvokti jos istorinės raidos perspektyvoje.

Iki XVIII amžiaus pabaigos *ikimuziejinėms institucijoms* (arba, vartojant Friedricho Waidacherio terminiją, *protomuziejinėms* ir *paleomuziejinėms*²) būdinga

¹ *ICOM muziejų etikos kodeksas*. [interaktyvus], 2013, p. 20. Prieiga per internetą: <http://www.inm.lt/files/muziejus/icom/ICOM_kodeks.pdf>.

² WAIDACHER, Friedrich. *Bendrosios muzeologijos metmenys*. Vilnius: Lietuvos nacionalinis muziejus, 2007.

gili socialinė atskirtis. Privačios kolekcijos ir mokslo ar keistenybių kabinetai dažniausiai tarnavo uždarytą elitinių visuomenės grupių pažinimo, laisvalaikio leidimo ar socialinio statuso reprezentacijos poreikiams. Apšvietos epochos idealai, kapitalistinės ekonominės sistemos formavimasis ir jų nulemtos Vakarų civilizacijos socialinės ir politinės transformacijos XVIII a. pabaigoje – XIX a. viduryje tiesiogiai lėmė ir muziejaus idėjos raidą. Būtent šiuo laikotarpiu iškyla *modernaus muziejaus* idealas. Tokia institucija ne tik vadovaujasi racionalumo ir mokslinio pažinimo principais, bet ir siekia ugdyti savo lankytoją, atskleisti savo kolekcijas ir jų atstovaujamą turinį plačiai visi visuomenei, nepaisydama kultūrinių ar socialinių kliūčių. Modernaus muziejaus idėja tapo visų kitų muzeologinių institucijų atskaitos ašimi ir tokios muziejaus sampratos, kokia suprantama dabar, pagrindu.

Antrojo postūmio glaudesniai muziejų ir visuomeninio konteksto sąlyčiai pradžia susijusi su kultūriniais ir socialiniais pokyčiais Vakarų valstybėse antrojoje XX amžiaus pusėje. Sparčių ir pažangių visuomenės pokyčių kontekste modernus muziejus pradėtas regėti kaip konservatyvi, autoritarinė, nuo visuomenės atitrūkusi ir laiko dvasios nebeatitinkanti institucija. Tiek įvairių teoretikų moksliniuose darbuose, tiek muziejininkų praktinėje veikloje pradeda ryškėti atvirumo, bendruomeniškumo, įtraukimo, socialinės atsakomybės ir holistinės veiklos principais grįsto muziejaus suvokimas. Naujų muziejaus veiklos formų ir praktikos paieškos sąlyginę pradžią galima sieti su 1971 metais Hugues de Varine suformuluota *ekomuziejaus* idėja arba 1972 metų Santijago (Čilė) deklaracija *naujosios muzeologijos* tema³. Pastangos rasti gilesnius muziejų dalyvavimo visuomenės gyvenime modelius trunka ir XXI amžiuje, o tokios pastaraisiais metais išpopuliarėjusios idėjos, kaip antai *įtraukiantis* arba *dalyvaujamas* muziejus, iš esmės yra ankstesnių idėjų transformacijos.

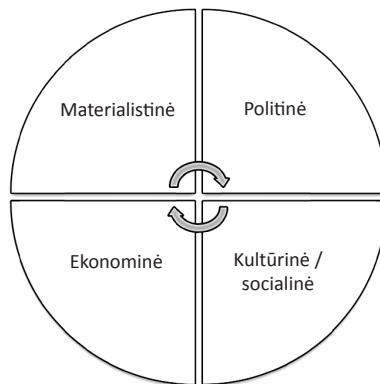
Tebetrunkantys bandymai pertvarkyti muziejus ir juos artimiau susieti su visuomeniniais kontekstais išryškina fundamentalią muzeologijos mokslinę problemą – muziejų visuomeninio vaidmens suvokimą. Muzeologijos moksle nėra (ir vargu ar galėtų būti) vientisos, visa apimančios muziejų visuomeninį vaidmenį aiškinančios teorijos. Tai lemia keletas susijusių priežasčių:

³ DAVIS, Peter. *Ecomuseums – A Sense of Place*. Leicester: Leicester University Press, 1999, p. 65–66.

1. *Muziejų heterogeniškumas.* Muziejaus institucijai suvokti būdingas laikumas, o sąvoka *muziejus* aprėpiami tiek tradiciniai istorijos, meno ar gamtos muziejai, tiek šiuolaikiniai meno ir mokslo centrai, botanikos ir zoologijos sodai, gyvųjų tradicijų ar virtualūs muziejai. Tad konkrečių muziejų visuomeninio vaidmens pagrindu suformuotas idėjas sunku perkelti ir pritaikyti visiems muziejams ar jiems artimoms institucijoms.
2. *Muziejų veiklos rezultato apčiuopiamumas.* Biurokratinio aspektu muziejų veiklai vertinti būdinga taikyti unifikuotus, kiekybinius, statistikos duomenimis grįstus modelius. Tokie vertimo būdai geba bendrais bruožais apibūdinti muziejų veiklos efektyvumą, tačiau mažai pasako apie šios veiklos tikslingumą ar konkretaus muziejaus specifinį vaidmenį konkrečiame visuomeniniame kontekste.
3. *Muziejų tarpdiscipliniškumas.* Tarpdiscipliniškumas atsiskleidžia ne vien muziejų formų įvairovė, bet ir praktiniu lygmeniu – pačia muziejų veikla. Muziejų veiklą formuoja skirtingos mokslinės tradicijos, o tai dažnai skatina konkrečių disciplinų diskursų privilegijavimo ir visuminio muziejaus veiklos visuomeninio tikslingumo suvokimo stoką.

Nors muzeologijos mokslinėje literatūroje nėra vientiso muziejaus visuomeninio vaidmens suvokimo, galima pastebėti keletą išryškėjančių diskusijų apie

1 iliustracija. Muziejų visuomeninio vaidmens aiškinimo plotmės

muziejų santykį su platesniais visuomeniniais kontekstais teminių grupių. Mokslinės diskusijos apie muziejų vaidmenį dažniausiai vyksta *materialistinėje* (santykis su istorinės atminties kultūra), *politinėje* (muziejus kaip politinis įrankis), *kultūrinėje / socialinėje* (kultūrinė ir socialinė sanglauda) arba *ekonominėje* (ekonominis potencialas ir integracija) plotmėse (1 iliustracija).

PAVELDAS IR ATMINTIES KULTŪRA

Tradiciniam požiūriui į muziejaus instituciją būdinga jos materialinio turinio akcentavimas. Dėmesys eksponatams ir iš jų sudarytoms kolekcijoms ateina iš kolekcionavimo kultūros ir turi tvirtas pozicijas tiek muzeologijos mokslinėje literatūroje, tiek muziejinėje praktikoje, tiek teisiniu lygmeniu.

Šiuolaikinėje muzeologijoje svarstant muziejų visuomeninio vaidmens klausimus remiantis materialistiniu požiūriu dažnai naudojama *paveldo* samprata. Paveldo idėja muzeologijos moksliniame diskurse pradėta vartoti nuo aštuntojo XX amžiaus dešimtmečio, o nemažai teoretikų tai sieja su postmodernios visuomenės formavimusi bei ekonominiais ir kultūriniais pokyčiais šiuo laikmečiu⁴. Požiūris į muziejus per paveldo prizmę suponuoja muziejaus kaip *paveldo institucijos* sampratą. Muziejai regimi kaip vieni iš svarbiausių paveldo saugotojų ir įpinami į bendresnį paveldo kultūrinį reiškinių. Toks požiūris dera su modernaus muziejaus samprata ir grindžia muziejų ilgalaikį visuomeninį vaidmenį. Muziejaus, kaip paveldo institucijos, samprata itin gabi Lietuvoje ir yra įtvirtinta tiek moksliniame diskurse, tiek teisiniu lygmeniu. Pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos muziejų įstatyme muziejus apibrėžiamas išskirtinai per institucijos ir saugomų vertybių santykį (kaupiti, saugoti, restauruoti, tirti, eksponuoti ir populiarinti)⁵.

Tačiau muziejų visuomeninio vaidmens apibrėžimas per paveldo prizmę turi savitų trūkumų. Pirma, toks požiūris puikiai tinka aiškinant istorinį muziejų vaidmenį, bet patiria sunkumų bandant šiuos principus perkelti kitokio pobūdžio muziejams. Šiuolaikiniai mokslo ir technologijų centrai ar botanikos ir zoologijos sodai neabejotinai susiję su muziejaus idėja, tačiau menkai dera su pavel-

⁴ HARVEY, David. Heritage Pasts and Heritage Presents: temporality, meaning and the scope of heritage studies. *International Journal of Heritage Studies*. Volume 7, Issue 4, 2001, p. 319–322.

⁵ Lietuvos Respublikos muziejų įstatymo pakeitimo įstatymas, 2003-05-29 Nr. IX-1593.

du ar apskritai su istorijos kultūra. Nors galima diskutuoti, kad kiekvienas į šias institucijas patekęs gyvas ar negyvas objektas savaime tampa paveldu, tačiau toks požiūris disonuotų tiek su tradiciniu (paveldas kaip praeities objektas), tiek su postmoderniu (paveldas kaip praeities objektų panauda dabarčiai) paveldo sampratos apibrėžimu⁶.

Antra, ir svarbiausia, žvelgiant per paveldo prizmę, muziejai neturi aiškaus visuomeninio vaidmens matmens. Muziejus, kaip paveldo institucija, primena įvairių objektų sankaupą vienoje vietoje, skirtą ilgą laiką saugoti bei moksliniam pažinimui. Tačiau kam to reikia platesnei visuomenei ir kokią tiesioginę naudą ji iš to gauna, lieka iki galo neaišku.

Muzeologijos mokslinėje literatūroje šis probleminis aspektas sprendžiamas diskusijas muziejų objektų ir jų kolekcijų klausimais perkeliant į bendresnį istorijos ir atminties kultūros kontekstą. Remiantis tokių teoretikų, kaip antai Maurice Halbwachs ar Pierre Nora darbais, kolektyvinės atminties tema, muziejus apibrėžiamas kaip *atminties institucija*. Atminties studijų kontekste muziejus įgauna aiškesnį visuomeninį tikslumą – dokumentuoti praeities ir dabarties realijas, išsaugoti atmintį apie jas ateičiai ir skleisti tai dabarčiai. Muziejų objektai (paveldas) vertinami ne tiek kaip autentiški praeities liudininkai, bet kaip materialios atminties kultūros išraiškos. Toks akcento perkėlimas nuo paties objekto prie jo kultūrinio ir socialinio veikimo leidžia muziejus ir jų veiklą suvokti ne tik ilgalaikėje perspektyvoje, bet ir atkreipti dėmesį į muziejų vaidmenį konkrečiame visuomeniniame kontekste.

Muziejaus, kaip atminties institucijos, idėja pastaraisiais metais populiarė ir įgijo platų pripažinimą muzeologijos mokslinėje literatūroje. Tačiau atminties studijomis grįsti muziejų veiklos tikslumo aiškinimai negali pretenduoti į visa apimančią muziejų visuomeninio vaidmens teoriją. Atminties institucijos idėja atkartoja savo pirmtakės (muziejaus kaip paveldo institucijos) trūkumus – šie principai puikiai tinka istoriniams muziejams, tačiau netinka kitokio tipo muziejams ar jiems konceptualiai artimoms institucijoms. Patys atminties studijų kontekste dirbantys mokslininkai taip pat pažymi neišvengiamą kolektyvinės atminties subjektyvumą ir politiškumą. Tad išsaugoti ir perteikti ateities kartoms

⁶ GRAHAM, Brian, HOWARD, Peter. *The Ashgate Research Companion to Heritage and Identity*. Ashgate Publishing, 2008, p. 2–4.

autentišką istorinę atmintį iš esmės nėra įmanoma, nes ir pačių muziejų objektų reikšmės yra apribotos visuomeninių kontekstų konkretaus laiko. Per atminties studijų perspektyvą žvelgiantys kritikai taip pat išskiria neigiamą muziejų savybę. Užmarštis yra natūrali individo ar visuomenės gyvavimo dalis, kai nereikšminga arba nebeaktuali informacija sunyksta. Muziejai pažeidžia šį atminties-užmaršties ciklą ir veikia kaip užmaršties trikdys, pernelyg susaistydami visuomenes su kvestionuotinos reikšmės praeities reiškiniais.

Nepaisant problemiško muziejaus, kaip paveldo ar atminties institucijos, idėjų aspektų, abu šie iš dalies muziejų materialiais objektais grįsti muziejų visuomeninio vaidmens aiškinimai pasižymi populiarumu tiek muzeologų, tiek muziejininkų praktikoje tarpe. Tai lemia stiprios muzeologijos ir istorijos mokslų sąsajos, taip pat konservatyvus suvokimas, kad muziejaus esmė yra ne konkreti visuomenė ir jos poreikiai, bet muziejų objektai ir jų kolekcijos.

MUZIEJUS KAIP POLITINIS ĮTAKIS

XX amžiaus pabaigoje Vakarų valstybėse susiformavusios reprezentacijos kritikos tendencijos lėmė ir požiūrio į muziejų visuomeninį vaidmenį atsinaujinimą. Įvairių, dažniausiai kairiosios politikos spektrui būdingų idealų vedamų akademinės bendruomenės grupių iniciatyva pradėta peržiūrėti, kaip skirtingos visuomenės grupės atstovaujamos viešosiose erdvėse. Ypatingas dėmesys skirtas mažumoms sudarančių ar politinės galios stokojančių visuomenės grupių atstovavimo klausimams. Kritikų dėmesys pakrypo ir į muziejus, jie kritikuoti dėl perdėto uždaro ir elitiško. Muziejai pradėti suvokti kaip autoritarinės, stereotipus atkartojančios ir vyraujančią ideologiją grindžiančios institucijos.

Kritiniai muziejų veiklos įtakos visuomenės sanklodai vertinimai paskatino muziejų veiklos pokyčius. Praktinėje veikloje pradėta siekti atvirumo, platesnio visuomenės įtraukimo ir atstovaujamų visuomenės grupių interesų atitikties. Tačiau, be praktinių implikacijų, reprezentacijos kritika paskatino ir akademinę bendruomenę giliau analizuoti muziejų veiklos ir politinių bei ideologinių siekinių sąsajas.

Mokslinėms diskusijoms muziejų politinio vaidmens tema ypatingą įtaką padarė prancūzų filosofo Michael Foucault idėjų panaudojimas muzeologiniame

kontekste. Nors pats filosofas muziejų nenagrinėjo, jo siekiai atskleisti, kaip modernios visuomenės institucijos yra naudojamos pačios visuomenės kontrolei (ar savikontrolei), skatino šį požiūrį perkelti ir į muziejų visuomeninio vaidmens aiškinimą. Nuosekliausiai Foucault idėjas muzeologiniame kontekste pritaikė Tony Bennett. Sociologas pažymi, kad XVIII amžiaus pabaigoje – XIX amžiaus viduryje susiformavo modernaus muziejaus modelis, kurio pagrindiniu siekiu tapo modernaus piliečio ir jo pasaulėžiūros formavimas. Toks muziejus, įvardijamas kaip *disciplinuojanti institucija*, turėjo civilizuoti ir suvaldyti neapsišvietusią visuomenę, suformuoti „savanorišką, save reguliuojančią pilietinę visuomenę“⁷.

Tokiame muziejų visuomeninio vaidmens modelyje muziejai įpinami į platesnę valstybės ideologinę sistemą. Disciplinuojančio muziejaus idėja taip pat peržengia muziejų tipologines ribas, akcentuodama ne tiek muziejų turinį (muziejų objektų), kiek muziejų veiklos rezultato ir veikimo visuomeniniame kontekste principus. Edukacija (arba indoktrinacija) tampa esmine muziejų veiklos ašimi. Tokiame kontekste brėžiamos paralelės su kitomis modernios visuomenės disciplinuojančiomis institucijomis – kalėjimais ar psichiatrijos ligoninėmis. Pažymima, kad „tarp jų nėra skirtumo dėl funkcijų paskirties, tai tik formos klausimas“⁸.

Toks nihilistinis muziejų visuomeninio vaidmens aiškinimas sulaukė gausių prieštaravimų. Kritikai pažymėjo perdėtai vienpusį muziejų ir valstybės santykio suvokimą bei muziejų lankytojų nuredukavimą. Tačiau pagrindinis tokios sampratos trūkumas – šios idėjos istoriškumas. Bennett disciplinuojančio muziejaus sampratą taikė siekdamas paaiškinti modernaus, viešo muziejaus atsiradimą. Problemų kyla bandant šį principą pritaikyti dabarties realijoms. Didėjantis muziejų atvirumas ir vis aktyvesnis santykis su muziejų lankytojais rodo visiškai priešingą muziejų visuomeninio vaidmens suvokimą. Tačiau vadovaujantis disciplinuojančio muziejaus sampratos logika būtų galima teigti, kad toks muziejų atsivėrimas tėra visuomenės savireguliacijos siekių rezultatas silpstančių valstybės institucijų įtakos kontekste.

⁷ BENNETT, Tony. *The Birth of the Museum: History, Theory, Politics*. London & New York: Routledge, 1995, p. 73.

⁸ BARON, Robert A. *A review of Tony Bennett, The Birth of the Museum: History, Theory, Politics*. [interaktyvus], 1996. Prieiga per internetą: <<http://www.studiolo.org/Reviews/BENNETT.htm>>.

Nepaisant kartais itin neigiamos laikysenos muziejų atžvilgiu, muzeologijos mokslinės diskusijos išryškino svarbią politinę muziejų visuomeninio vaidmens plotmę. Muziejai neišvengiamai yra politiškai ir tarnauja didesnių ar mažesnių visuomenės grupių interesams. Tokia pozicija išryškina ir aktualius praktinius klausimus: profesinę etiką, institucijos vertybines pozicijas ar santykį su svarbiausiu muziejų veiklos adresatu – jį išlaikančia visuomene.

KULTŪRINĖ IR SOCIALINĖ SANGLAUDA MUZIEJUJE

Diskutuojant muziejų visuomeninio vaidmens tema pastebimi ne tik kritikuotini muziejų veiklos aspektai, bet ir išryškinamos teigiamybės. Vis daugiau dėmesio muzeologijos mokslinėje literatūroje sulaukia muziejų gebėjimas prisidėti prie kultūrinės ir socialinės sanglaudos. Šioje vietoje muziejai regimi ne kaip autoritariški (ir dėl to iš esmės blogi), bet kaip pozityvios, lygiavertėmis sąlygomis žmones sujungiančios ir gerovės siekiančios institucijos. Pačias diskusijas muziejų vaidmens visuomenės sanglaudoje tema galima išskirti į du glaudžiai susijusius ir persidengiančius potemius – kultūrinės sanglaudos ir socialinės sanglaudos.

Reprezentatyviausia muziejų įgyvendinamos kultūrinės sanglaudos idėja galima išskirti James Clifford į muzeologijos mokslinę literatūrą įvestą muziejaus kaip *kontaktų zonos* sampratą. Ši samprata perimta iš postkolonializmo studijų, kuriose kontaktų zonomis įvardijamos tokios fizinės vietos ir mentalinės erdvės, kur susiduria ir sutarimo siekia skirtingos kultūros. Clifford teigia, kad „neadekvatu muziejus suvokti kaip universalios kultūros kolekcijas“ ar „neginčytinų vėrcių saugyklas“⁹. Muziejus yra (ar turėtų būti) labiau tarpkultūrinio bendravimo erdvė negu glaudžiai suręsta žinias vartotojams skleidžianti sistema. Jis formuluoja poziciją, kad muziejuose skirtingos kultūros ar bendruomenės susiduria, bendrauja ir abipusiai viena kitą veikia. Kontaktų zonos principą Clifford siūlo ne vien su kolonializmu susijusiems antropologiniams, bet ir dideliems, gausias kolekcijas turintiems ar daugiakultūrinėje aplinkoje veikiantiems muziejams. Toks požiūris pačius muziejus skatina atsisakyti „centro“ sampratos ir suvokti save

⁹ CLIFFORD, James. Museums as Contact Zones. In *Routes: Travel and Translation in the Late Twentieth Century*. Harvard: Harvard University Press, 1997, p. 213.

kaip „nebaigto istorinio keliavimo proceso“ dalį, kaip tarpininką tarp objektų ir su jais stipriais simboliniais ryšiais susijusių bendruomenių.

Kontaktų zonos samprata pasiūlo bendresnius, universalesnius muziejų visuomeninio vaidmens suvokimo principus. Šį principą iš esmės galima taikyti ne vien kalbant apie tam tikras aiškiai apibrėžtas kultūras, bet ir įvairialypes grupes šių kultūrų viduje (subkultūras). Taip interpretuojant kontaktų zonos idėją, muziejai suvoktini ir kaip visuomenių diskusinės erdvės. Šį principą taip pat galima derinti ir per istorinę prizmę. Tokiu atveju bendravimas muziejuje vyksta su nebeegzistuojančiomis praeities kultūromis, o tai esmingai artima muziejaus, kaip atminties institucijos, sampratai.

Kitas labai glaudžiai susijęs muziejų visuomeninio vaidmens potemis yra socialinė sanglauda. Tai labai artimai susiję su kontaktų zonos principais, tik vietoje skirtingų kultūrų dėmesys perkeliamas į skirtingų socialinių grupių kontaktą ir jo skatinamą sanglaudą muziejaus erdvėje. Pastaraisiais dešimtmečiais socialinės sanglaudos principai labai populiarūs į praktiką orientuotoje muzeologinėje literatūroje ir siejami su *naujosios muzeologijos* judėjimo idealais. *Ekomuziejus, bendruomeninis muziejus, įtraukiantis muziejus, dalyvaujamas muziejus, muziejus kaip trečioji vieta, muziejus 2.0* – tik keletas žinomesnių muziejų praktinės veiklos orientavimo idėjų. Visas jas jungia bendra vertybinė pozicija – aktyvaus lankytojų ir suinteresuotų bendruomenių įsitraukimo į muziejų veiklą siekiai. Muziejai regimi kaip viena iš visuomenės sanglaudos siekiančių institucijų, reikšmingai prisidedanti prie socialinės gerovės.

Būtina pažymėti, kad kultūrinės ir socialinės sanglaudos principais grįstas muziejų visuomeninio vaidmens aiškinimas turi ir trūkumų. Pažymėtina, kad ne visi muziejaus erdvėje vykstantys kontaktai pasižymi lygiaverčiais santykiais – galios disbalansas yra neišvengiamybė. Tai atsiskleidžia kalbant tiek apie kultūrinius (privilegijuotos kultūros ir dominuojamos kultūros), tiek apie socialinius (skirtinga atskirų bendruomenių galia ir įtaka, muziejininkai kaip šioje situacijoje privilegijuota socialinė grupė) kontaktus. Taip pat kultūrinės ir socialinės sanglaudos idėjos linksta nuvertinti muziejų objektus ir jų kolekcijas, kurių reikšmė, perkeliant dėmesio centrą į bendresnius visuomeninius kontekstus, nederamai nuvedukuojama. O pagrindiniu kultūrinės ir socialinės sanglaudos idėjos trūkumu įvardijamas sampratos abstraktumas. Atskleidžiami principai labai universalūs,

tinkami ne vien muziejams, bet ir daugeliui visiškai skirtingų institucijų. Tokiame kontekste muziejai praranda savo specifiškumą.

Kultūrinės ir socialinės sanglaudos principais grįstas muziejų visuomeninio vaidmens aiškinimas suponuoja muziejaus, kaip įvairialypio kontakto erdvės, suvokimą. Nepaisant tokio muzeologinio konteksto specifiškumo suvokimo trūkumų, jis pateikia vertingus tiek muziejų mokslinės analizės, tiek praktinės veiklos principus, orientyrus ir vertybines pozicijas.

MUZIEJŲ EKONOMINĖ INTEGRACIJA

Iki XX amžiaus pabaigos ekonominiai muziejų veiklos kontekstai muzeologinėje literatūroje nagrinėti retai. Viena iš pagrindinių tai lėmusių priežasčių buvo ta, kad muziejams būdingas ne pelno institucijos, kuri yra išlaikoma valstybinių ar privačių fondacijų dėka, suvokimas. Tačiau keičiantis ekonominėms sąlygoms priversti keistis ir muziejai, kartu su jais ir muzeologijos mokslas, šiai temai skiriantis vis daugiau dėmesio. Atitinkamai formuojasi ir nauji muziejų visuomeninio vaidmens aiškinimo modeliai, grįsti muziejų teikiama ekonomine nauda.

Muziejų integracijos į ekonominę sistemą priešaušriui įvardijami ekonomikos politikos pokyčiai Vakarų valstybėse XX amžiaus aštuntuoju dešimtmečiu. Nuo šio dešimtmečio pradeda ryškėti mažėjanti Vakarų valstybių ekonominė galia, laisvosios rinkos principų sklaida, gilėjanti globalizacija ir auganti vartotojiška kultūra. Muziejų sektoriui šios tendencijos ėmė daryti tiesiogiai įtaką nuo praėjusio šimtmečio devintojo dešimtmečio, kai pradeda keistis muziejų finansavimo modeliai, lėšų kiekis ir veiklos prioritetas. Nuolatinis išorinis spaudimas verčia muziejus vis labiau įsilieti į ekonominę sistemą ir siekti tiesioginės finansinės naudos. Tokioje situacijoje nuredukuojama daugumos muziejų veiklos reikšmė, išskirtinai išryškinant ekonominį visuomeninį muziejų vaidmenį.

Vertinant individualiai, tik labai mažai muziejų tiek Lietuvoje, tiek pasaulyje, geba išsilaikyti savarankiškai. Todėl tiesmukai vertinant rinkos ekonomikos principais, muziejai įvardytini kaip nerentabilus ekonominės veiklos sektorius. Tačiau tiek muzeologijos, tiek bendresnėje mokslinėje literatūroje ryškėja sisteminis požiūris į muziejų kuriamą ekonominę naudą visuomenei.

Muziejaus ekonominis potencialas dažniausiai siejamas su kultūrinio turizmo sektoriumi. Būdami vieni iš pagrindinių kultūros vertybių saugotojų, derinantys

edukacinius siekius su laisvalaikio praleidimu, muziejai kokybiškai papildo turizmo sektorių ir atlieka svarbų vaidmenį turizmo infrastruktūroje. Muziejų kūrimas turistų lankomuose vietose ar muziejų perkėlimas ir jungimas į didesnius centrus tampa kasdiene turizmo sektoriaus planavimo praktika. Pastaraisiais metais muziejų ekonominio potencialo suvokimas kinta ir muziejai regimi bendresnių kultūrinių bei kūrybinių industrijų kontekste.

Mokslinėje literatūroje ekonominiais muziejų visuomeninio vaidmens klausimais gausu ne tik teigiamo muziejų ekonominio potencialo atskleidimo, bet ir kritikos. Kritikai atkreipia dėmesį į muziejų virtimą lėkštomis pramogų erdvėmis, kuriose nyksta edukacinės funkcijos. Siekis pritraukti lankytojus ir jiems suteikti ryškią patirtį lemia ir autentiško santykio nyksmą, kai autentiški objektai keičiami reprodukcijomis arba informacinių technologijų sukuriamomis vizualizacijomis. Kritikuojama ir perdėta komodifikacija bei vartojamosios kultūros įtaka, kai muziejaus lankytojas suvokiamas ne kaip suinteresuotas bendruomenės narys, bet kaip vartotojas. Vis dėlto pagrindinė kritika tenka bendresniam muziejų atotrūkiui nuo tradicinių ne pelno siekimo ir tarnavimo visuomenei vertybių.

Reaguojant į kritiką, darnios plėtros principai, kai derinami muziejų objektų apsaugos, suinteresuotų bendruomenių ir ekonominio sektoriaus interesai, populiarėja kaip alternatyvus ir socialiai atsakingas muziejų ekonominės integracijos modelis. Gilėjanti muziejų ekonominė integracija kelia naujų, dar iki galo neišnagrinėtų klausimų muzeologijai. Diskusijos šiais klausimais padeda muziejams ne tik išgyventi kintamomis ekonominėmis sąlygomis, bet ir prisideda prie daugialypio muziejų visuomeninio vaidmens aiškinimo.

VIENA MISIJA VISIEMS AR SAVARANKIŠKI TIKSLAI KIEKVIENAM?

Nė viena iki šiol aptartų muzeologijos mokslo pozicijų muziejų visuomeninio vaidmens aiškinimo klausimais negeba pateikti vientiso, universalaus, nekvestionuojamo atsakymo. Ši dilema kelia problemų tiek muzeologijos teoriniam diskursui, tiek muziejų politikai ir praktikai. Kartu tai kelia pagrįstų muziejų sukuriamų įvairialypių visuomeninių verčių ir muziejų veiklos tikslingumo klausimų.

Tokia neaiškumo būsena gali būti regima ir kaip pozityvus dalykas, išlaisvinantis muziejus iš perdėto schemiškumo, nusistatytų veiklos pobūdžio apribojimų ar stereotipų. Svarbiausia, ką išryškina muzeologijos mokslinės diskusijos,

yra pačių muziejų vertybinė ir etinė laikysena, socialinės atsakomybės ir tikslingo bei nuoseklaus veiklos įgyvendinimo svarba orientuojantis į visuomenės interesus ir lūkesčius.

Muziejai yra labai įvairialypis kultūros reiškiny, apimantis platų žmogiškosios būties ir santykių su jo aplinka spektrą. Svarbiausi muziejų veiklos adresatai yra (ar bent turėtų būti) tie, kurie palaiko šias institucijas – plačioji visuomenė ar jos bendruomenės. Tik orientuodamiesi į juos muziejai gali gebėti realizuoti visą savo potencialą ir visuomenei suteikti daug daugiau, negu gali atrodyti iš pirmo žvilgsnio.

Bibliografinių nuorodų sąrašas

1. BARON, Robert A. *A review of Tony Bennett, The Birth of the Museum: History, Theory, Politics* [interaktyvus], 1996. Prieiga per internetą: <<http://www.studiolo.org/Reviews/BENNETT.htm>>.
2. BENNETT, Tony. *The Birth of the Museum: History, Theory, Politics*. London & New York: Routledge, 1995. 278 p. ISBN 9780415053877.
3. CLIFFORD, James. Museums as Contact Zones. In *Routes: Travel and Translation in the Late Twentieth Century*. Harvard: Harvard University Press, 1997, p. 188–219. ISBN 9780674779617.
4. DAVIS, Peter. *Ecomuseums – A Sense of Place*. Leicester: Leicester University Press, 1999. 298 p. ISBN 978-1847062574.
5. GRAHAM, Brian, HOWARD, Peter. *The Ashgate Research Companion to Heritage and Identity*. Ashgate Publishing, 2008. 474 p. ISBN 978-0-7546-4922-9.
6. HARVEY, David. Heritage Pasts and Heritage Presents: temporality, meaning and the scope of heritage studies. *International Journal of Heritage Studies*. Volume 7, Issue 4, 2001, p. 319–338.
7. *ICOM muziejų etikos kodeksas*. [interaktyvus], 2013, p. 20. Prieiga per internetą: <http://www.lnm.lt/files/muziejus/icom/ICOM_kodeks.pdf>.
8. *Lietuvos Respublikos muziejų įstatymo pakeitimo įstatymas*, 2003-05-29 Nr. IX-1593.
9. WAIDACHER, Friedrich. *Bendrosios muzeologijos metmenys*. Vilnius: Lietuvos nacionalinis muziejus, 2007. 532 p.

Pieter van Mensch

1. NAUJAS MĄSTYMAS MUZEOLOGIJOS MOKSLE

2013 M. KOVO 6 D. VIEŠA PASKAITA
VILNIAUS UNIVERSITETO SENATO SALĖJE

Norėčiau pasidalyti keliomis idėjomis apie muzeologiją ir ypač apie šiuolaikinį mąstymą, kokiais klausimais diskutuojama tarptautiniu mastu (bet nebūtinai Lietuvoje) muzeologijoje srityje.

Mano gyvenimo ambicija yra identifikuoti ir apibrėžti idėjas bei praktikas, atrinkti jas, peržiūrėti ir tinkamai pristatyti, tuo įnešti indėlį į tarptautinį diskursą. Vilniaus universiteto Muzeologijos katedrai tai reikėtų tiesti tiltus tarp tarptautinio profesionalaus diskurso ir lietuviškosios realybės. Tiesa, kalbant apie muziejus, terminą *diskursas* reikėtų vartoti daugiskaita, nes yra keli tarptautiniai diskursai, tiek nėra idealios, vienos lietuviškos realybės, tiek šiuo atveju – nėra vienos muziejų realybės.

Turiu pripažinti, kad mano požiūris gana eklektiškas. Per visą savo istoriją muziejai parodė galintys remtis didele teorinių koncepcijų įvairove. Aš seku šia tradicija, rizikuodamas būti apkaltintas filosofiniu nenuoseklumu. Šiuo atžvilgiu mano likimas gali balansuoti tarp amerikietiško pragmatizmo ir Vidurio Europos filosofinio logiškumo.

Tačiau tuo pat metu mane įkvėpia filosofinės, teorinės diskusijos, nors savo paskaitoje neketinu tiksliai jų nurodyti. Bet mano darbas labai paveiktas ir įkvėptas to, ką vadiname kritinėmis paveldo studijomis (*critical heritage studies*). Tai naujas požiūris į muziejus ir paveldą apskritai. Šis kritinių paveldo studijų judėjimas stipriai remiasi prancūzų sociologais, tokiais kaip antai Pierre Bourdieu, Jean Baudrillard, Michel Foucault, Jacques Derrida, Bruno Latour, Julia Kristeva, Judith Butler ir daugeliu kitų. Tačiau nenorėčiau varginti jų idėjomis, ketinu susikoncentruoti į tai, kaip šios idėjos gali būti naudingos muziejų praktikai. Paprastai šių idėjų autoriai muziejus pasitelkia tik kaip pavyzdžius ne muzeologijos diskursui, todėl norėčiau apversti tai aukštyn kojomis ir pradėti nuo muziejų profesionalumo.

Mano požiūriu, profesionalumas muziejų ir paveldo srityje remiasi praktikos teorija ir etika. Apskritai teoriją aš suprantu per praktiką. Norėčiau išplėtoti praktiką, paremtą teorija, tačiau tuo pat metu išplėtoti teoriją iš praktikos perspektyvos.

Esu tikras, kad šviesios atminties mano uošvis nebūtų prieštaravęs, kad pasi-
telkčiau jį kaip pavyzdį, siekdamas išreikšti šios paskaitos mintį.

Mano uošvis buvo menininkas, nelabai gerai žinomas ir galbūt net nelabai geras menininkas, tačiau jis buvo menininkas, kuris aiškiai suprato, kad jis – profesionalas. Jis turėjo aiškią tapatybę – profesionalaus menininko. Tačiau, mano nuomone, šis apibrėžimas pasikeis, ypač tada, kai jo darbai ras savo kelią už nedidelio šeimos ir draugų rato ribų, nors mano uošvė nėra linkusi atsikratyti jokiais jo darbais. Tačiau po kelerių metų mano uošvis taps menininku, kokį mes, jo vaikai, būsime suformavę. Tas vertinimas bus netgi oficialiai įtvirtintas, nes mano žmona ir jos seserys ketina sukurti fondą, kuris rūpinsis mano uošvio palikimu.

Visada mėgau sieti savo profesinį gyvenimą su asmeniniu. Man tai – būdas stebėti dalyvaujant, beveik eksperimentinės muzeologijos forma, nes, mano nuomone, būtent apie tai yra muzeologija, – tai svarstymai apie tai, kas liks po to, kai mirsime, kaip susiformuoja mūsų prisiminimai apie žmones, apie paskirus asmenis bendruomenių kontekstuose ir ypač kas kontroliuoja sprendimų priėmimo procesą.

Juk muzeologijos teorijos šerdis – praeitis yra tai, ką mes suvokiame kaip praeitį. Tai praeities konstrukcija, kuri gali būti labai nutolusi nuo to, kas iš tikrųjų buvo praeitis. Muziejai – tai, kaip mes dabartyje suvokiame, kaip praeityje žmonės suvokdavo iki jų buvusių praeitį. Muziejai nėra apie kitus, muziejai apie mus pačius.

Lora James Smith, viena iš svarbiausių kritinio paveldo personalijų, teigia, kad „diskursyvi paveldo konstrukcija pati yra dalis kultūrinių ir socialinių praktikų, kurios yra paveldas“. Dvi koncepcijos yra įtrauktos į šiuos svarstymus – įmuziejinimas (*musealisation*) ir muziejalumas (*museality*). Mano trumpas muzeologijos, kaip akademinės disciplinos, apibrėžimas būtų toks: įmuziejinimo ir muziejalumo moksliniai tyrimai. Įmuziejinimas – procesas, kai nustatomos vertės, o tos vertės nurodomos kaip muziejalumas – daiktų, objektų svarba.

Dabartinėse praktikoje tai paprastai reiškia konservavimą. Natūralus nuvertėjimas arba nuvertėjimas dėl naudojimo yra atidedamas arba kiek įmanoma

sutrukdomas. Norėčiau tai pabrėžti, nes naujas mąstymas muzeologijoje atskiria šias pagrindines sąvokas – įmuziejimą kaip objektų izoliavimą ir konservavimą kaip objektų nuvertėjimo atidėjimą arba sutrukdymą.

Kalbant apie naująjį mąstymą, yra trys aplinkybės, kurias norėčiau pavadinti paradigmiais pokyčiais. Šios aplinkybės priverčia suabejoti pačia muziejaus koncepcija, dėl jų tenka nuolat svarstyti, ką muziejaus idėja mums reiškia. Taigi pirmiausia šie pokyčiai priima natūralų nuvertėjimą ir destrukciją kaip etišką poziciją. Antra, tai poslinkis nuo konservavimo iki saugojimo. Trečia, profesionalų vaidmuo nebėra priimti sprendimus, jų užduotys palengvėja.

Taigi pažvelkime atidžiau į šiuos tris dalykus. Natūralaus nuvertėjimo ir nykimo toleravimas yra šiuolaikinės etikos pozicija, tokia, kaip apibūdinta etikos kodekse, kurį paskelbė ICOM – Tarptautinė muziejų taryba, arba bet kurios kitos etikos pozicija. Toks požiūris remiasi saugojimo etika, atsiminimo etika. Pirmoji mokslinė muzeologijos publikacija 1565 m. buvo kaip tik apie tai – apie atminties organizavimą. Samuelis Quicchebergas, panašiu metu sukūręs parodą Miunchene, Vokietijoje, rašė apie kolekcijos sukūrimo principus savo veikale *Inscriptiones vel tituli theatri amplissimi*. Jo idėjos iš esmės buvo paremtos italo Giulio Camillo knyga *Atminties teatras (Teatro della Memoria)*. Šioje knygoje, išleistoje XVI a. pr., buvo rašoma, kaip atsiminti, kaip organizuoti savo atsiminimus apie įvykius, žmones ir kitus dalykus.

Taigi nuo pat pradžių muzeologijos teorija, kaip ir praktika, buvo sukoncentruota į atsiminimo etiką – kaip prisiminti? Juk įvykiai, žmonės ir kiti dalykai, kuriuos prisimename, daro mus tuo, kas esame, tai mūsų tapatybės dalis. Vėliau diskurse apie tokį atminties organizavimą saugojimas buvo susietas su asmeninės ir kolektyvinės tapatybės idėja. Šis klausimas svarstomas filosofijoje, tačiau muzeologija iškelia ir kitus klausimus – kodėl turėtume koncentruotis ties atmintimi? Gal reikėtų leisti pamiršti? Ar įmanoma pamiršti? Ką užmiršimo etika reiškia mums?

Juk, pavyzdžiui, Mykolas Kazimieras Pacas, rėmęs Šv. Petro ir Šv. Povilo bažnyčios statybą, jo noru buvo palaidotas rūsyje po bažnyčios slenksčiu, o ant jo kapą dengiančios akmenis plokštės užrašyta „Čia guli nusidėjėlis“. Jis norėjo būti užmirštas, galiausiai gal ir būtų buvęs užmirštas, bažnyčios lankytojai būtų min-džioję jo kapo akmenį. Tačiau jo kapo akmuo tapo paveldu, todėl, priešingai nei

jis norėjo, jo atminimas buvo išsaugotas. Įdomu, kodėl jis norėjo būti užmirštas ir kodėl mes atkakliai norime jį prisiminti, kodėl negalime priimti jo troškimo.

Pritarimas užmiršimo idėjai – kažkas naujo, tai kažkaip susiję su augančiu nevakarietišku saugojimo, muziejų ir muzeologijos suvokimu.

Mūsų vakarietiškam suvokimui apie saugojimą buvo mestas iššūkis visokiųjų nevakarietškų bendruomenių. Pavyzdžiui, už Europos ribų, Jungtinėse Amerikos Valstijose indėnai turi didėjančios įtakos balsą, kai kalbama apie saugojimą. *Zuni* genties ritualuose religiniai daiktai turi savo gyvenimo ciklą, todėl jie turi numirti ir išsiskaidyti, tapti vėl gamtos dalimi. Todėl, *zuni* žmonių įsitikinimu, daiktų saugojimas yra neetiškas, prieštaraujantis jų religijai.

Panašių dalykų galima matyti tarptautiniame diskurse, kai imama kalbėti apie žmonių palaikus. Muziejai, ypač Vakarų Europoje, kuri turi kolonijinės praeities, yra pripildyti žmonių palaikų – kaukolių, skeletų, kaulų. Pavyzdžiui, iki šių dienų išliko moters iš Pietų Afrikoje bušmenų bendruomenės palaikai. Ji iki XIX pr. buvo rodoma visuomenei kaip retenybė, greičiausiai todėl jos palaikai ir išliko. Vėliau dalis jos palaikų buvo užkonservuota ir išsaugota Luvro muziejuje, Paryžiuje. Jos palaikai ir tokios dalys, pavyzdžiui, lyties organai, buvo eksponuojami iki 1976 m. Tais metais muziejus nusprendė moters palaikus išimti iš ekspozicijos ir palikti saugykloje, o 2002 m. palaikai buvo grąžinti bendruomenei ir perlaidoti Pietų Afrikoje.

Kitas pavyzdys: nacionalinis etnografijos muziejus Olandijoje, Leidene, turėjo maorių iš Naujosios Zelandijos kaukolių ir nusprendė jas grąžinti maorių bendruomenei, kur vyriausieji bendruomenės nariai su atitinkamais ritualais priėmė ir perlaidojo palaikus Naujojoje Zelandijoje. Tokių pavyzdžių daug.

Taigi neišsaugojimo idėja darosi stipresnė, kai kalbama apie visokiųjų rūšių religinius ir ne tik objektus, o ypač, kai tai susiję su žmonių palaikais. Ši neišsaugojimo, nekolekcionavimo etikos idėja plinta net ir per muziejų rinkinius. Tai daugiau nei tik nekolekcionavimas, bet ir eksponatų atidavimas (*deaccessioning*), ne tik idėja nebesaugoti objektų, bet ir atsikratyti jų, išimti eksponatus iš kolekcijų, nes yra priežasčių, kodėl jie neturėtų būti išsaugoti. Pastaruoju metu plačiai diskutuojama apie sugrąžinimą, kaip ir apie nelegalią, neetišką nuosavybę.

Tačiau tai žengia toliau. Mano kraštuose eksponatų atidavimas darosi įprasta praktika. Jei anksčiau būdavo koncentruojamasi į kolekcionavimą ir saugojimą, tai dabar matome pokyčius. Muziejų kolekcijos įvertinamos iš naujo, ne tik tam,

kad eksponatai būtų gražinti, bet ir kad kolekcijos taptų etiškos. Daug muziejų turi per daug objektų ir darosi nebeįmanoma išlaikyti gero rūpinimosi jais lygio – o tokia situacija būtų tikrai neetiška. Todėl rūpesčio naštos sumažinimas galbūt būtų geras sprendimas. Kitaip tariant, eksponatų atidavimas yra etiškas veiksmas, jeigu muziejus nebesugeba tinkamai pasirūpinti kolekcija. Kita vertus, eksponatai gali būti atiduodami siekiant tobulinti kolekcijas.

Taigi žingsnis po žingsnio suabejojama visa muziejų ir kolekcijų idėja, ji imama keisti. Tiesa, dinamiškų kolekcijų idėja kai kuriems kolegoms atrodo kaip erezija. Pavyzdžiui, eksponatų atidavimas Vokietijos muzeologams atrodo neįmanomas, nes, jų nuomone, jeigu gavai objektą saugoti, tai esi už jį atsakingas amžinai, dabar ir ateityje. Tačiau Olandijoje, Didžiojoje Britanijoje ir kai kuriose kitose šalyse pradėta žvelgti iš kitos perspektyvos.

Žinoma, esi atsakingas už savo kolekcijos saugojimą, tačiau galbūt tikroji atsakomybė yra dalytis su pasauliu tam tikrais pranešimais, tai būtų muziejaus įnašas į visuomenės vystymąsi. O tai gali reikalauti nuolatinio kolekcijos optimizavimo, kad ji būtų ne tik papildyta objektais, bet ir kad jų būtų atsisakyta. Tačiau eksponatų atidavimas nereiškia, kad jie turi būti sunaikinti. Eksponatus galima atiduoti kitiems muziejams, kurių kolekcijose eksponatai turėtų didesnę reikšmę nei ankstesnėje.

Panašiai vystosi supratimas, kad konservavimą gali pakeisti saugojimas. Tai skirtingi apibrėžimai, bet, trumpai tariant, konservavimas (*conservation*) reiškia pokyčių sulaukymą arba sutrukdyimą irti, kitaip tariant, siekti išlaikyti objektą tam tikros fiksuotos būklės. Saugojimas (*safeguarding*) – nauja sąvoka, sulaukusi daug diskusijų. Restauratoriai galėtų priešintis šioms idėjoms, kurios meta iššūkį konservavimui. Už viso to slypi samprata, kad pasirinkimas saugoti muziejuje galbūt nėra pats geriausias, galbūt muziejai tėra tik antras geriausias (*second best*) pasirinkimas. Dabar vis daugiau muzeologų mąsto apie paveldo vaidmenį visuomenėje. Tad galbūt vertindami objektų vaidmenį visuomenėje ir galimybę paveldui padėti visuomenei vystytis, neturėtume objektų saugoti muziejuose, o dinamiškesniu būdu saugoti jų gyvybingumą visuomenėje.

Taigi tai įtraukia naujas objekto sampratas ir suabejoja tradicinėmis konservavimo idėjomis. Vienas iš labiausiai diskutuotinių atvejų Olandijoje yra transporto paveldas arba mobilusis paveldas. Tai laivai, automobiliai, lėktuvai, traukiniai. Išin gausus istorinių automobilių ir laivų paveldas. Tačiau jis nėra saugomas mu-

ziejuje, jis nėra muziejaus rinkinio dalis, nors šie objektai aktyviai naudojami – žmonės važinėja senoviniais automobiliais arba leidžia savaitgalius plaukiodami istoriniais laivais. Taigi derinamos tikrosios objekto funkcijos kartu priimant ir suvokiant objektą kaip paveldą. Šių objektų savininkai didžiuojasi turėdami juos, tačiau paprastai jie turi tik vieną objektą, jų savininkai nėra kolekcionieriai. Nepaisant to, daugiau automobilių ir laivų paveldo saugoma privačių asmenų nei muziejų rinkiniuose.

Tai labai įdomus pavyzdys. Jis išplečia paveldo ir rūpinimosi juo koncepciją bei parodo, kad egzistuoja daugiau paveldo, nei yra saugoma muziejuose ar kitose paveldo institucijose. Tačiau tai ir pavyzdys, kad paveldas gali būti labai aktyviai naudojamas pagal pirminę savo paskirtį.

Dėl šios priežasties daug religinių, ceremonijose naudotinių daiktų iš Amerikos muziejų yra grąžinama kilmės bendruomenei (*community of origin*), kad daiktai būtų naudojami tam tikrose ceremonijose, sutinkant rizikuoti, kad jie bus sugadinti arba proceso metu pasikeis. Tačiau kur kas svarbiau yra išsaugoti šių daiktų funkciją, socialinius objektų vaidmenis, nei izoliuoti juos ir sukurti jiems svetimą kontekstą. Olandijoje žydų istorinis muziejus Amsterdame vadovaujasi politika grąžinti ceremonijų objektus bendruomenei, kad jie būtų naudojami. Taigi tokiais atvejais ne teisinė, o intelektualinė nuosavybė pagerbiama perleidžiant ją bendruomenėms.

Tada natūraliai pakinta ir profesionalo vaidmuo. Jis nebėra tas, kuris priima sprendimus, o greičiau tampa pagalbininku (*facilitator*). Be šių klausimų, svarbi idėja, kad kiekvienas paveldo vienetas turi suinteresuotąją bendruomenę (*community of interest*). Taip pat egzistuoja kilmės bendruomenė, nes kiekvienas daiktas yra susijęs su žmonių grupe, iš kurios kilo. Pavyzdžiuose minėti antropologijos muziejai gerbia intelektualinę kilmės bendruomenės nuosavybę. Tačiau dabar vis labiau plinta suinteresuotosios bendruomenės sąvoka. Šis naujas bendruomenės apibrėžimas labai susijęs ne tik su antropologiniu muziejų diskursu, bet ir naujųjų technologijų vystymusi.

Pamenu, Olandijoje 1989 m. buvo surengta ICOM konferencija. Viena iš sesijų buvo skirta muziejų ir muzeologijos perspektyvoms aptarti. Dalyviai iš viso pasaulio diskutavo apie muziejų ateitį, rašė apie tai straipsnius. Po dviejų mėnesių pasaulis visiškai pasikeitė – Berlyno sienos griuvimas buvo Europoje vykusių pokyčių pavyzdys. Tačiau nė vienas konferencijos dalyvis apie artėjančius naujus

pokyčius net neužsiminė, visiškai kitaip įsivaizdavome ateitį, o ji labai greitai ėmė keistis į kitą pusę. Per keletą metų atsiradęs internetas, o su juo vėliau ir socialiniai tinklai, dokumentinė realybė ir visa kita, kas susiję su naujosiomis technologijomis, tiesiog fundamentaliai paveikė visas mūsų brangintas (ir gal iki šiol branginamas) muzeologijos koncepcijas. Tai paveikė muziejaus, kolekcijos sąvokas, tačiau ypač stipriai pakeitė bendruomenės sampratą. Atsiradus internetui, muziejų ir bendruomenių tarpusavio ryšys iš esmės pasikeitė, atsirado naujos bendruomenės.

Tokios idėjos kaip minios išmintis (*wisdom of the crowds*) ar minios paslaugos (*crowdsourcing*) susisieja su nauju profesionalumo suvokimu ir profesionalų ir neprofesionalų ryšiu. Profesionalo apibrėžimas susijęs su kontrole ir valdžia, pastaroji vis labiau kvestionuojama: ką reiškia būti profesionalu? Ar visą išmintį turi profesionalas, ar gali būti minių išmintis pasaulyje ir kaip organizuoti tokias žinias? Patirtys, kurios perduodamos bendruomenėje, byloja apie bendruomenės idėjos permąstymą. Kilmės bendruomenė kaip esminė muziejinkystėje pakeičiama suinteresuotąja bendruomene arba paveldo bendruomene (*heritage community*). Pastaroji sąvoka oficialiai pripažinta Faro konvencijoje – Kultūros paveldo vertingumo visuomenei konvencijoje. Manau, kad ši viena iš svarbiausių sampratų bus išrutuliuota ir teorijoje, ir praktikoje visoje Europoje. Paveldo bendruomenę būtų galima apibrėžti kaip žmones ir institucijas, kurios vertina tam tikras kultūros paveldo išraiškas, kurias įtraukdami į viešąjį veiksmą tikisi išlaikyti ir perduoti ateities kartoms.

Taigi nesvarbu, kokioje bendruomenėje esi gimęs, gali laisvai pasirinkti pagal savo interesus tapti tokios paveldo bendruomenės nariu, gali priklausyti netgi ne vienai tokiai grupei. Transporto paveldo bendruomenė, apie kurią kalbėjau, yra pagrįsta būtent tokiu principu. Žmonės, turintys senovinius automobilius, susiburia į paveldo bendruomenę, nes jų interesai sutampa. Jie sujungia savo pajėgas interneto dėka, jų bendruomenė labai artima interneto bendruomenės, į kurią žmonės gali įsitraukti savo noru, pasirinkti, aktyviai joje veikti ar tik pasyviai stebėti savo specifinių interesų sritį, idėjai.

Manau, tokios paveldo bendruomenės idėja turėtų būti pripažinta kaip muziejų alternatyva. Tokios paveldo bendruomenės – tarsi išsisklaidęs muziejus arba fragmentiškas muziejus. Teoriškai tai gali būti apibrėžta kaip muziejus, ta-

čiau praktiškai – tai ne pastatas, kurio viduje saugoma kolekcija. Fragmentiško muziejaus daug objektų yra pasklidę po visą pasaulį, daugybė žmonių veikia kaip kuratoriai, nors nėra mokyti profesionalai, jie labiau vieno, savo saugomo objekto ekspertai.

Mano nuomone, kiekvienas muziejus, muziejaus specialistas ir kiekviena muzeologijos studijų programa turėtų tai apsvarstyti ir išsiaiškinti, kokią reikšmę tai turi muziejaus veiklai, specialisto darbui ar studentui, kuris ketina būti muzeologijos specialistu. Nesakau, kad ateityje nebereikės specialistų, bet jų vaidmuo gali labai pasikeisti.

Pastaruoju metu muzeologijos diskurse klausimas „Ką saugoti?“ keičiamas į „Kodėl saugoti?“. Juk klausiant, kas priima sprendimus, kokius daiktus saugoti, kokių – ne, kokios bendruomenės įtrauktos į tokių sprendimų priėmimą ir pan., už viso to slypi esminis klausimas, kodėl mes saugome, kodėl kaupiame objektus ir kodėl vėliau juos eksponuojame, kodėl egzistuoja muziejai. Šie klausimai gali atrodyti labai tiesmukiški ir paprasti, tačiau taip nėra.

Kartą lankiausi konferencijoje Bazelyje, Šveicarijoje. Buvo kalbama apie naujas ekomuziejaus idėjas. Šioje konferencijoje mes iškėlėme legitimumo klausimą ir pasiteiravome muziejaus vadovų – KODĖL čia egzistuoja šis muziejus, koks jo indėlis į visuomenės vystymosi procesą (ICOM muziejų apibrėžime aiškiai pasakyta, kad muziejai turėtų padėti visuomenei vystytis)? Tačiau muziejaus vadovai net nenorėjo svarstyti tokio klausimo. Pasak jų, muziejus egzistuoja ir tai nepaprastai svarbu. Jie nesileido į diskusijas, kodėl viską, ką archeologai iškasa nuo romėnų laikų, reikia saugoti muziejuose.

Šveicarija turbūt vienintelė valstybė, kurios muziejų vadovams nereikia įrodinėti valdžiai, kuo muziejai svarbūs visuomenėje, kad gautų finansavimą. Šveicarijos muziejai visada turi pinigų. Tačiau, pavyzdžiui, Olandijoje per pastaruosius kelerius metus buvo uždaryta turbūt apie dešimt muziejų. Ne visi muziejai sugeba įrodyti, kuo jie reikšmingi miesto ar miestelių bendruomenėms, todėl ir negauna finansavimo. Gali turėti svarbiausią pasaulyje rašomųjų mašinėlių kolekciją, tačiau jeigu ji niekaip nesusijusi su vietos bendruomene ar jos istorija, vietos valdžia nematys prasmės jos remti. Eksponatai greičiausiai nedings, bet išsisklaidys po pasaulį, nebeegzistuos kaip kolekcija. Todėl muziejams itin svarbu įrodyti savo legitimumą vietos ar kuriai nors kitai bendruomenei.

Klausimas, kodėl muziejus reikalingas būtent čia, glaudžiai susijęs su socialinės įtraukties (*social inclusion*) idėja. Dalis muziejų legitimumo klausimo yra susijusi su tuo, kaip muziejus sugeba kreiptis į bendruomenių įvairovę visuomenėje. Trys pagrindiniai žodžiai, apibrėžiantys muziejaus ryšį su pasauliu ir su bendruomenių įvairove, yra: prieinamumas (*access*), atstovavimas (*representation*) ir dalyvavimas (*participation*). Prieinamumas suvokiamas ne tik kaip darbo valandos, kurių metu galima apsilankyti muziejuje, bet ir intelektualinis prieinamumas. Daugelis muziejų skelbiasi esantys demokratiški ir atviri visoms visuomenės grupėms, tačiau jų ekspozicijos byloja ką kita. Dažnai muziejai neįtraukia tam tikrų bendruomenių, nes tos bendruomenės neva negalėtų suprasti muziejaus naratyvo arba ekspozicijų tema jiems nebūtų aktuali.

Pastaroji problema labai susijusi su atstovavimu. Pavyzdžiui, Amsterdamo istoriniame muziejuje reprezentuojama labai nesubalansuota Olandijos istorija. Jeigu spręstume iš ekspozicijos, tai senovėje Olandijoje visiškai nebuvo moterų. Muziejuje visi portretai – vien vyrų. Negana to, muziejuje reprezentuojami tik baltaodžiai vyrai, o tai Olandijoje jau mažuma. Ekspozicijoje taip pat nėra atstovaujama gėjų, lesbiečių, transseksualų, fiziškai ir protiškaitei neįgalų ir kitų žmonių – kodėl jie neįtraukti į ekspoziciją, jeigu jie yra mūsų bendruomenės dalis?

Tačiau grįžkime prie klausimo apie užmiršimo etiką. Olandijoje esame išsaugoję beveik visus XVII a. šalyje tapytus paveikslus, turbūt tik 6 proc. paveikslų, kurie buvo sukurti XVII a., nėra Olandijos muziejų rinkiniuose. Tačiau išsaugotų paveikslų tikrai per daug. Mano požiūriu, galbūt vis dėlto turėtume priimti užmiršimo etiką ir eksponatus atiduoti. Tačiau kas sprendžia, ką turėtume užmiršti, o ko – ne? Ar turėtume atsikratyti visų skulptūrų, reprezentuojančių praeitį? O gal galėtume eksponatus įvertinti naujame kontekste arba juos neutralizuoti koku nors būdu susikoncentruodami tik į estetinę jų vertę?

Su socialinės įtraukties idėja susijęs ir paveldo, dėl kurio varžomasi (*contested heritage*), diskursas. Dėl paveldo varžomasi, nes egzistuoja skirtingos interesų grupės, kurių siekiai dažnai susikerta. Tačiau gali būti, kad tai, kas svarbu vienai bendruomenei, visiškai nesvarbu ar netgi nepriimtina kitai. Vis daugiau visuomenės grupių skelbia savo moralines ir etines teises, paveldo interpretacijas ir tam tikro paveldo poreikį muziejuose ar kitur.

Kai pradėjau dirbti muziejų srityje, Olandijoje nekilo jokių problemų dėl XVII a. paveikslų, kuriuose vaizduojamos nuogos moterys. Juk tai – menas. Dabar

vis daugiau mokyklų grupių iš anksto prašo muziejų, kad kai gidas ves ekskursiją, mokiniai nepraeitų pro paveikslus, kuriuose vaizduojamos nuogos moterys. Olandijoje vis daugėja visuomenės grupių, kurių požiūris fundamentalistinis, kurie turi tam tikrą suvokimą, koks menas yra priimtinas, o koks – ne. Kalbu apie stačiatikius, islamo religijos išpažinėjus ir pan. Šiandien maždaug 40 proc. Olandijoje gyvenančių vaikų išsilavinimas yra musulmoniškas ir daugelis jų tėvų nenori, kad jų vaikai susidurtų su jiems nepriimtina Olandijos paveldo dalimi. Tai kelia rimtų problemų. Į paveldą galima žvelgti iš skirtingų perspektyvų ir muziejus neišvengiamai turi derėtis. Ar galite priimti tai, kad kai kurios grupės nežiūrės dalies ekspozicijos? Tai priklauso nuo muziejaus politikos. Taigi paveldo suvokimas priklauso nuo konteksto. Nėra objektyvios tiesos, tiesa visada diskutuotina.

Ilgą laiką gamtos mokslų muziejai manė, kad jie nėra įtraukti į šią diskusiją. Tačiau vėlgi musulmonų fundamentalistų mokyklų grupės nepageidauja matyti ekspozicijų, kuriose reprezentuojama evoliucijos idėja. Kitas pavyzdys: JAV buvo sukurtas visas tinklas krikščionių muziejų kaip gamtos mokslų muziejų alternatyva. Tokiuose krikščionių muziejuose istorija prasideda nuo Adomo ir levos. Tai galbūt kraštutiniai pavyzdžiai, tačiau vis tiek jie byloja, kad turime permąstyti savo vaidmenį visuomenėje ir pasirinkti tam tikrą poziciją, nes neįmanoma nedalyvauti tokioje diskusijoje. Kritinės paveldo studijos kalba kaip tik apie tai. Svarbiausias siekis yra ne viską suprasti ir būti objektyviam, nes tai neįmanoma, o pasirinkti tam tikrą aiškią poziciją.

Dviejose neseniai išleistose knygose apie muziejų etiką, muziejų strategijas ir skirtumus buvo išrutulioti du svarbiausi galimi pasirinkimai: radikalaus permatomumo (*radical transparency*) idėja ir socialinio aktyvumo (*social activism*) koncepcija. Radikalus permatomumas siekia, kad turėtume labai aiškiai pasirinkti, ką ketiname daryti, turėtume aptarti savo ketinimus su galima muziejaus auditorija. Kita grupė muzeologų teigia, kad reikia būti ne tik permatomiems, bet ir prisiimti muziejaus kaip visuomenės aktyvisto poziciją. Juk muziejai TIKRAI TURI įtakos socialiniam diskursui, jie tikrai daro poveikį. Tad tegul tai būna aišku, tegul būna aiški visuomenės aktyvisto – muziejaus – moralinė pozicija. Toks muziejaus vaidmens visuomenėje sureikšminimas siūlo iš paraščių į vyraujančias pozicijas perkelti itin svarbų klausimą.

Tai atsispindi viename iš man gražiausių muziejaus misijų apibrėžimų. Taino ir Viro muziejų ir archyvo Niukaslyje, Didžiojoje Britanijoje, misijos formuluotė

tokia: „Mūsų misija – padėti žmonėms apibrėžti savo vietą pasaulyje ir nustatyti savo tapatybes, tokiu būdu stiprinant jų savigarbą ir pagarbą kitiems.“ Aš tikiu, kad muziejai iš tikrųjų turi potencialo padaryti tai, apie ką kalbama šiame misijos apibrėžime.

Liverpulio nacionalinis muziejus žengė žingsnį dar toliau. Jo misija – „keisti gyvenimus, suteikiant galimybę milijonams visokios kilmės žmonių susijungti su mūsų pasaulinio lygio muziejumi“. Keisti gyvenimus! Toks siekis meta iššūkį tiems, kurie muziejaus vaidmenį suvokia visiškai kitaip. Rytų Europoje muziejus vis dar apibrėžiamas kaip mokslinė institucija. Didžiojoje Britanijoje ir JAV muziejai suprantami iš esmės kaip edukacinės institucijos. Todėl iš šio principo kyla ir muziejų socialinis aktyvumas. Čia tikima, kad muziejus – vieta idėjoms, dialogui, muziejai pasirengę kalbėtis su socialinių grupių įvairove, nes jie iš tikrųjų yra demokratiški muziejai. Tokiuose muziejuose tikima socialinio teisingumo idėja ir muziejai stengiasi prisidėti prie teisybės visuomenėje. Socialinė įtrauktis suvokiama kaip instrumentas siekti socialinio teisingumo. Todėl tikima muziejų galia padėti žmonėms skatinti sveiką ir aktyvų pilietiškumą ir užvesti socialinių pokyčių mašiną. Nesakau, kad visi pasaulio muziejai turėtų priimti tokias vertybes. Tačiau šiuolaikinis dominuojantis muzeologijos diskursas, pasireiškiantis per konferencijas, išleistas knygas ir kt., yra paremtas būtent šiais principais.

Tai išbandymas mums, muzeologijos specialistams, ir muziejams. Kaip mes reaguojame į šių vertybių dominavimą? Ar galime su jomis susitapatinti, jas pripažinti, jas įgyvendinti?

Bibliografinių nuorodų sąrašas

Muzeologijos katedros kronika – „New thinking in Museology“ by Pieter van Mensch [interaktyvus]. Youtube, 2013 03 14 [žiūrėta 2014 m. gruodžio 12 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.youtube.com/watch?v=Vvo2VLbiXEA>

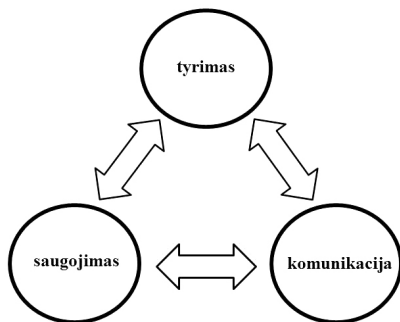

2. NAUJA MOKYMOŠI MUZIEJUOSE KONCEPCIJA: NAUJAS POŽIŪRIS Į MUZIEJŲ KOMUNIKACIJĄ

2013 M. KOVO 20 D. VIEŠA PASKAITA
ŠIAULIŲ UNIVERSITETE

Pirmiausia norėčiau paaiškinti savo poziciją kalbant apie muziejus ir muzeologiją. Mano supratimą apie muziejus puikiai atspindi Kanados muziejų asociacijos apibrėžimas: „Muziejai – tai institucijos, sukurtos viešajam interesui. Jie įtraukia savo lankytojus, skatindami gilesnį suvokimą, propaguodami mėgavimąsi ir dalijimąsi autentišku kultūros ir gamtos paveldu. Muziejai įgyja, saugo, tiria, interpretuoja ir eksponuoja materialius ir nematerialius visuomenės ir gamtos įrodymus. Kaip edukacinės institucijos, muziejai parūpina fizinį forumą svarbiems klausimams ir tyrimams.“

Pastarasis sakiny yra mano vizijos apie muziejus šerdis. Todėl, kai kyla klausimas, kas yra muziejus, kokios jo funkcijos, man norisi atsakyti, kad, mano nuomone, muziejus atlieka šias tris funkcijas: saugojimas, tyrimas ir komunika-

1 iliustracija. Pagrindinių muziejaus funkcijų schema

cija (1 iliustracija). Komunikacija man – muziejų socialinės atsakomybės esmė. Kartais apgailestaujama, kad kuris nors muziejus neturi edukacinių programų, todėl nevykdo edukacijos. Mano manymu, kiekvienas muziejus yra edukacinė institucija ir teikia edukacines paslaugas, kurios nėra tik edukacinės programos.

Be abejo, labai svarbios muziejaus funkcijos yra tyrimas ir saugojimas. Iš esmės visos trys funkcijos yra labai susijusios viena su kita. Negalima kalbėti apie muziejų komunikaciją, neįtraukiant muziejų tyrimo ir saugojimo funkcijų. Tačiau esminė muziejų kaip visuomeninių institucijų funkcija yra komunikacija, kurią sudaro parodos, edukacinės programos ir kt.

Šiandien nekalbėsiu apie muziejų komunikaciją edukacinėmis programomis vaikams arba tikslinėms grupėms. Ketinu koncentruotis į muziejų komunikaciją parodomis ir savo pastatu su savo auditorijų įvairove. Taigi mano pradžios taškas yra parodos, o muziejus čia suprantamas kaip pastatas su galerijų kolekcija.

Ketinu pasitelkti prancūzų sociologo Michelio Foucaulto heterotopijos idėją. Manau, ji naudinga, kalbant apie tai, kaip muziejus reprezentuoja save ilgalaikėmis ir trumpalaikėmis parodomis. Foucault apibrėžė heterotopiją kaip vietą, kurioje galima rasti kolektyvinio požiūrio išraišką. Muziejai – heterotopijos, kurios išreiškia norą vienoje vietoje aptverti visus laikus, todėl pati vieta yra tarsi už esamo laiko ribų. Iššengdami iš savojo laiko muziejuje randame sujungtus skirtingus laikus. Muziejai kaip heterotopijos gali sugretinti vienoje realioje vietoje skirtingas prasmes, kurios savo esme tarpusavyje yra negretintinos. Visi objektai turi reikšmę, kiekviena paroda turi skirtingą prasmę, o muziejaus fenomenas įdomus tuo, kad jame galime sujungti tas prasmes, interpretacijas ir požiūrius.

Taigi muziejai yra instrumentai, kurie sukelia visuomenių vaizdų suvokimo būseną – vaizdų, kurie yra suštrinti, susilieję, iškreipti, reprezentuojantys, ginčytini ir atvirkštiniai. Muziejai turi savo logiką, savo realybę, jei remsimės Foucaulto požiūriu. O kaip lankytojai mes turime pasiduoti tai logikai, nes jei nepasiduosime jai ar jos nesuprasime, muziejai mums atrodo keistos vietos. Todėl, kad juose, viena, reprezentuojama autentiška realybė, bet, kita, tai realybė, sukurta pagal tam tikras taisykles. Ji gali būti suprantama muziejaus kūrėjams, o lankytojams – ne. Žinoma, remiantis tokia logika, objektai yra svarbūs ir jų negalima liesti. Tačiau ką kėdė ar suolas gali reikšti, kai lankytojo ryšys su jais paremtas tik vizualių suvokimu, užuot galėtų ant jų atsisėsti (2 iliustracija).

2 iliustracija. „Prašome nesėsti ant šio suolo. Jis yra ekspozicijos dalis“. Autoriaus nuotrauka

Taip pat svarbūs sąlyginis priėjimas ir ribos. Pasak Foucaulto, pagrindinė heterotopijos civilizuojanti technika yra jos nuolatinė atsiribojimo būseną. Muziejai yra izoliuoti nuo korozinės išorės. Atsiribojimas vykdomas daugybės fizinių struktūrų, kurios naudoja pastatus ir jų apylinkes. Tačiau tokį atsiribojimą sukelia ir perėjimo ritualai, kurie taikomi, kai ateina lankytojas. Mes reikalaujame tam tikro perėjimo ritualo savo muziejuose: lankytojai turi įeiti į muziejų, nusipirkti bilietą, palikti savo paltus, rankines ir skėčius drabužinėje, tada parodyti bilietą ir įeiti į sales. Toks ritualas panašus visuose muziejuose, tačiau sukuria barjerą, jis egzistuoja jau architektūriniame pastato sprendime, lankytojai turi įveikti šį barjerą.

Ar esame laukiami muziejuose? Ar žinome, kad galime apsilankyti muziejaus pastate, jei durys uždarytos? O jei yra ženklas, kur yra įėjimas, ar įėję mes jaučiame laukiami? Ne, nes mus pasitinka ženklai, draudžiantys atsivesti šunis, naudotis mobilieisiais telefonais, rūkyti, valgyti, fotografuoti, mes negalime daryti to, negalime daryti ano – ar mums apskritai galima ką nors daryti? Tokie ženklai tarsi byloja, kad iš tikrųjų būtų buvę geriau, jeigu nebūtume atėję. Atrodo, kad muziejus – tai šventovė, skirta tik muziejaus darbuotojams.

Todėl šiuolaikinėje muzeologijoje siekiama nubrėžti kitą kryptį. Šiuolaikinis mąstymas, nurodantis kelius iš teorijos į praktiką, galėtų būti sutrumpintas iki kritinių paveldo studijų ir socialinės įtraukties sąvokos. Šiandien tarptautinis muzeologijos diskursas yra persekiojamas šių idėjų. Todėl tai, apie ką kalbėsiu, labai remiasi būtent šiuo kritiniu mąstymu.

Kritinis mąstymas vystosi skirtingomis kryptimis. Viena iš sąsajų yra kritinė pedagogika. Paulo Freire yra svarbiausias asmuo, kalbant apie kritinės pedagogikos teoriją ir praktiką. Plėtojant muziejų socialinio vaidmens idėją, muziejų edukacinio vaidmens koncepciją buvo remiamasi daugeliu šio autoriaus idėjų.

2013 m. pasirodė labai įdomi knyga „Postkritisinė muzeologija: teorija ir praktika dailės muziejuose“. Jos autorius Andrew Dewdney (knyga parašyta kartu su Davidu Dibosa ir Victoria Wash) vartoja postkritisinės muzeologijos terminą, nes jam pabodo akademiniam diskurse vyraujanti kritinė muzeologija, kuri, pasak jo, neįjungia mokslinės analizės su muziejų praktika. Todėl postkritisinė muzeologija žengia iš šio akademinio diskurso ir tampa praktine kritinio darbo muziejuose dailimi, naudojant Paulo Freire'o ir kitų idėjas. O tai labai glaudžiai susiję su mano jau minėta socialinės įtraukties koncepcija, kurią, kaip kalbėjau paskaitoje apie naują mąstymą muzeologijoje, sudaro prieinamumas, atstovavimas ir dalyvavimas.

Richardas Sandellis yra vienas iš svarbiausių tyrėjų, pristatančių šią koncepciją. Dabar jis Muziejų studijų mokyklos Lesterio universitete profesorius. Tai vienas iš centrų, kur buvo išplėtotą socialinės įtraukties koncepcija. Čia reikšmingos dvi Sandellio parengtos knygos „Muziejai, lygybė ir socialinis teisingumas“ ir „Muziejai, išankstinis nusistatymas ir skirtumo performulavimas“.

Taigi tiek prieinamumo, atstovavimo ir dalyvavimo koncepcijos, kritinis požiūris ir suvokimas, kaip šios idėjos turėtų būti taikomos muziejų praktikai, tiek ir socialinės įtraukties idėja apskritai yra labai svarbios prielaidos kalbant apie muziejų socialinį vaidmenį. Beje, turėčiau pažymėti, kad tarptautiniame diskurse įvyko terminologinis pasikeitimas – *ugdymas (education)* dabar paprastai keičiamas *mokymusi (learning)*. Tai labai svarbu, nes žodis *ugdymas* pabrėžia ugdytojo vaidmenį – tai procesas, susijęs su „aš noriu tave išmokyti“. Sąvoka *mokymasis* akcentuoja besimokančiojo, kuris nusprendžia, kas jam svarbu ir koku būdu jis nori tą informaciją sužinoti, kažko išmokti, vaidmenį.

Šioje paskaitoje norėčiau nuo ugdymo pereiti prie mokymosi ir nuo mokymosi prie patyrimo (*experience*). Mano manymu, suvokiant muziejų komunikaciją, svarbiausia yra patyrimo idėja. Mokymasis yra patyrimo dalis, manau, kad apsilankymas muziejuje yra daugiau nei mokymasis. Nenorėčiau atskirti mokymosi nuo kitų patyrimo aspektų.

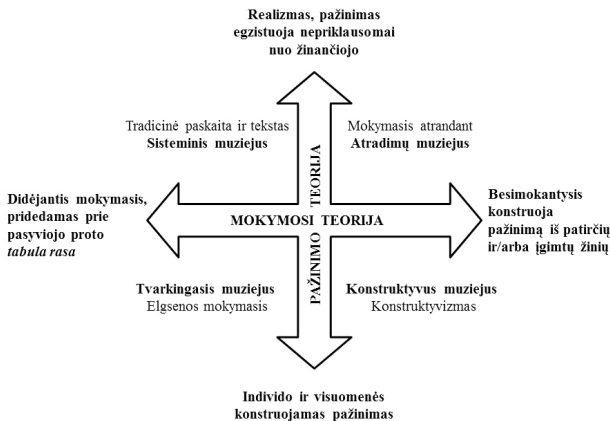
Didžiojoje Britanijoje mokymasis apibrėžiamas kaip aktyvus susijungimo su patyrimu procesas. Patirdami žmonės mokosi. Žmonės mokosi, kai nori suteikti pasauliui prasmę. Į tai įeina bet koks savo įgūdžių, žinių, supratimo, vertybių, idėjų ir jausmų vystymas. Manau, tai, kad ugdymas ir mokymasis praeityje buvo siejami tik su žiniomis, yra klaida. Mokymasis – tai ir idėjos, jausmai, suvokimas, vertybės. Todėl dabar muziejai galėtų išvystyti daugiau idėjų ir panaudoti jas praktikoje dažniau nei įprastai.

Efektyvus mokymasis gali nukreipti į pokyčius, vystymąsi ir troškimą išmokti daugiau. Šis apibūdinimas iš labai įkvėpiančio internetinio puslapio www.inspiringlearningforall.gov.uk. Jame daug informacijos, ne tik teorinės, bet ir praktinės, siūlomi būdai, kurie padėtų suprasti, kas yra mokymasis ne tik apskritai, bet ir atskirose institucijose. Šiame puslapyje pateikiami apibrėžimai, kas yra mokymosi rezultatai ir kas gali būti įtraukta į mokymosi procesą (įgūdžiai, požiūriai, vertybės, mėgavimasis, įkvėpimas, kūrybiškumas, geresnis elgesys, žinios, suvokimas ir kt.). Čia galima mokyti suprasti, kokia yra žmogaus nuomonė apie jį patį

ir koks yra jo požiūris apie kitus, skatinant toleranciją, – o tai organizacijai labai svarbūs dalykai. Tai savitas įvadas į metodologiją, kuri padeda aiškiai suprasti, ko asmuo nori pasiekti, koks jo vaidmuo visuomenėje, ar jis gali juo manipuliuoti, ar tam tikri mokymosi rezultatai jam svarbesni nei kiti, kaip jo institucijos auditorija tai suvokia ir kt.

Tačiau už viso to slypi mokymosi teorija, mokymosi, kaip aktyvaus proceso, kurį kontroliuoja besimokantysis. George Hein – labai svarbi ir įtakinga asmenybė muziejų teorijos ir švietimo lauke pasiūlė diagramą, kurioje atskyrė mokymosi teoriją nuo pažinimo teorijos (3 iliustracija). Pavyzdžiui, tradiciniai muziejai, kaip

3 iliustracija. Mokymosi teorijos ir pažinimo teorijos schema pagal G. Hein

ir tradicinės paskaitos, patektų į viršutinį langelį kairėje. O George'o Heino idėjos apie muziejų edukaciją – į dešinės apačioje esantį kampą. Tai konstruktyvistų mokymosi idealas, konstruktyvistų muziejus, besiremiantis idėjomis, kad besimokantysis sukonstruoja žinojimą iš patirčių ir kad žinojimas apskritai yra sukonstruotas individo visuomenės kontekste. Konstruktyvistų muziejus – labiau radikali pozicija. Aš ketinu balansuoti tarp šios ir Heino sisteminio muziejaus idėjų. Šios idėjos susijusios su mokymosi, kai besimokantysis sprendžia, ką ir kaip jis nori mokytis, koncepcija.

Marketingo specialistai Neilas Kotleris, Philipas Kotleris, Wendy Kotler savo darbe „Muziejų marketingas“ nubrėžė muziejų ir jų lankytojų mainų proceso

modelį. Šios diagramos esmė ta, kad yra muziejų pasiūlymų įvairovė ir lūkesčių iš muziejų įvairovė, o šie elementai dalyvauja sandorio procese. Lankytojas investuoja savo laiką, pinigus ir aukoja savo poilsį lankydamasis muziejuje, todėl tikisi naudos. Turėtų būti investicijų ir gautos naudos pusiausvyra. Muziejus taip pat investuoja į parodas ir kitus reikalingus dalykus ir tikisi naudos iš lankytojų. Čia taip pat turėtų būti šio mainų proceso pusiausvyra. Bet jei nėra pusiausvyros, vadinasi, egzistuoja problema. Todėl turime suprasti, ko lankytojas tikisi.

Ko lankytojas tikisi, kai nusprendžia eiti į muziejų, ir ką muziejus jam pasiūlo ir ar pasiūlymai atitinka lūkesčius. Muziejai paprastai siūlo daugiau nei tik ekspozicijas, edukacines programas, renginius, bet ir parduotuves, kavines ir kt. Yra daug paslaugų, kurios svarbios siekiant patenkinti lankytojų lūkesčius.

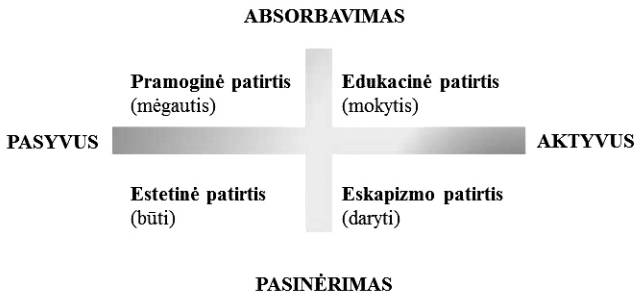
Aplankiau aštuonis muziejus Vilniuje ir tik viename turėjau galimybę atsigeri – vandens! O man muziejus be kavos – neįmanomas! Vienas mano kolega Amsterdame kaip tik tiria, kiek lankytojai patenkinti muziejuose. Jo duomenimis, kava, kavinė ir parduotuvė labai reikšmingos, kad lankytojas būtų patenkintas apsilankymu. Žinoma, labai svarbu, ką muziejus eksponuoja, tačiau, kita vertus, daug kas priklauso ir nuo to, kiek muziejus sugeba sukurti mėgavimosi aplinką, patenkinti kitus lankytojo poreikius.

Didelę įtaką turi ir aptarnaujantis personalas. Pastebiu, kad rytinėje Europos dalyje muziejaus personalas būna nelabai draugiškas. Vyresnio amžiaus muziejų prižiūrėtojos stebi kiekvieną lankytoją lyg kokį nusikaltėlį. Tai neleidžia lankytojui mėgautis, džiaugtis. Tyrimai rodo, kad muziejaus jaukumas labai daug priklauso nuo aptarnaujančio personalo. Todėl gali būti labai gera paroda, bet visi kiti lankymosi muziejuje elementai gali sunaikinti tokį įspūdį ir lankytojas, parėjęs namo, sakys, kad jam muziejuje nepatiko.

Taigi žiūrėjimas į eksponatus ir skaitymas tekstų juose tėra dalis viso patyrimo ir tik dalis lankytojų lūkesčių. Patirčių daugybės idėja išsirutuliojo iš Josefo Pine'o teorijos. Jis nepaprastai populiarus Olandijoje, tikriausiai daugelio muziejų direktoriai laiko jo knygą „Patirties ekonomika“ po pagalde, kad praturtėtų jų žinios apie muziejų patyrimą. Vos pasirodžius šiai knygai, jos idėjos apie ekonomiką buvo pritaikytos muziejams. Vėliau Pine'as atrado, kad autentiškumas vaidina labai svarbų vaidmenį patirties įgijimo metu. Apie tai jis parašė knygą „Autentiškumas: ko vartotojai nori iš tikrųjų“. Ši knyga taip pat nebuvo skirta muziejams, bet jos idėjas galima lengvai jiems pritaikyti.

Pine'as sukūrė modelį apie patirtį, nes yra būdų nustatyti, kaip lankytojas perpranta aplinką, kada jis būna aktyvus, o kada – pasyvus. Pine'as kalba apie pramogines patirtis, edukacines patirtis, estetines patirtis ir eskapizmo patir-

4 iliustracija. Patirčių schema pagal J. Pine

tis (4 iliustracija). Visa skalė patirčių, aiškiai rodanti, kad edukacinė patirtis arba mokymasis tėra vienas iš patirties komponentų. Visi kartu jie sudaro visavertį patyrimą, ir lankytojas į muziejų gali ateiti norėdamas įgyti vienos patirties, tačiau tuo pat metu jis įgytų ir kitų patirčių. Taigi šitos patirtys gali praturtinti viena kitą. Kai žinai apie jas, apie šį mechanizmą, gali manipuluoti juo savo muziejuje, vesti savo lankytoją nuo vienos patirties prie kitos.

Tačiau turime pasigilinti į besimokantįjį, jo lūkesčius ir mokymosi būdus. Besimokančiojo motyvacija sudaro jo tapatybę. Du iš įtakingiausių šios srities autorių yra Johnas H. Falkas ir Lynnas D. Dierkingas. Jų knygoje „Muziejų patirtis peržiūrėta“, kuri padarė didžiulę įtaką pasauliniu mastu, nurodyta interaktyvaus patyrimo schema. Interaktyvų patyrimą, pasak autorių, sudaro fizinis kontekstas (muziejus), socialinis kontekstas (kiti žmonės, sutikti prieš ir po apsilankymo muziejuje) ir asmeninis kontekstas (lankytojas). Todėl tam, kad suvoktume muziejaus lankymą kaip patyrimą, svarbu giliau suvokti asmeninį lankytojo kontekstą.

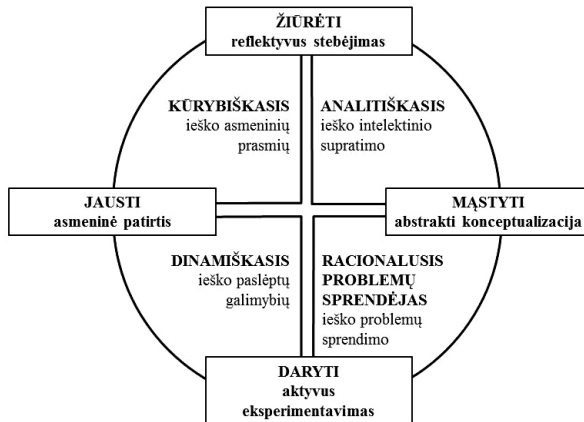
Kas yra tas lankytojas? Kaip lankytojas supranta muziejų? Kaip jis apibrėžia savo motyvaciją ir lūkesčius? Kokias strategijas jis pasitelkia mokymuisi ir patirčiai kaupti? Naujausioje knygoje „Tapatybė ir muziejaus lankytojo patirtis“ Falkas įveda visai naują idėją apie motyvaciją, susijusias su tapatybe. Jis suklasifikavo lankytojų tapatybes pagal jų motyvacijas: tyrėjai (*explorers*), pagalbininkai (*faci-*

litators), profesionalai / mėgėjai (*professionals / hobbyists*), patirties ieškotojai (*experience seekers*), besiuilintieji (*rechargers*), pagarbūs piligrimai (*respectful pilgrims*), bendrumo ieškotojai (*affinity seekers*). Šis požiūris labai skiriasi nuo kitų šiuolaikinių nuomonių. Tačiau Falko požiūris, manau, gali padėti mums suvokti, kas yra lankytojas ir kaip jo motyvacijos veikia jo patyrimą. Autoriaus nuomone, jeigu žinosime lankytojo motyvaciją, galėsime nuspėti jo lūkesčius ir patyrimą.

Pavyzdžiui, lankytojas pagalbininkas yra tas žmogus, kuris tikisi socialinio rezultato iš apsilankymo, tai žmogus, kuris ateina į muziejų, nes nori parodyti muziejų kitiems – vaikams, giminėms, draugams, svečiams ir pan. Taigi jo motyvacija yra pagrįsta kitais interesais nei, pavyzdžiui, tyrėjo, kuris labai asmeniškai domisi eksponuojama tema. Kaip matome, tyrėjai ir pagalbininkai ateina į muziejų turėdami skirtingas motyvacias, skirtingus lūkesčius ir jų patyrimas bus visiškai kitoks ir jie apgalvos jį visiškai skirtingai.

Falko tipologija, sudaryta remiantis šimtais pokalbių su muziejų lankytojais, susisieja su kai kuriais ankstesniais požiūriais apie mokymąsi muziejuose, pavyzdžiui, Davido Kolbo darbais. Pats Kolbas niekada nesidomėjo muziejais, jis rašė apie švietimą, tačiau vėliau jo idėjos buvo pritaikytos muziejams. Autorius domėjosi mokymosi stiliais ir strategijomis bei besimokančiojo tipais. Jis išskyrė pagrindines keturias mokymosi strategijas: žiūrėjimą, mąstymą, darymą ir jautimą (5 iliustracija).

5 iliustracija. Mokymosi strategijos pagal David A. Kolb

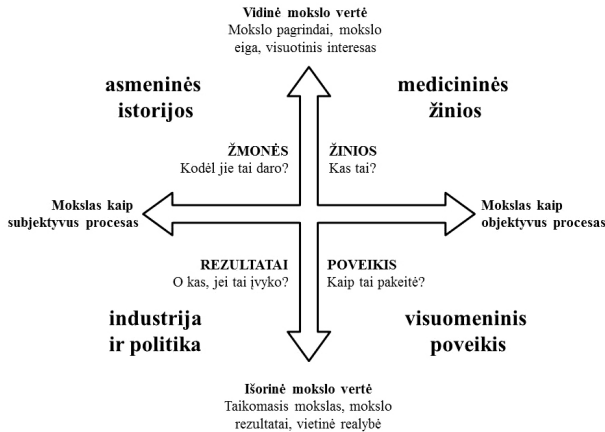

Pagal šias strategijas Kolbas įvardija keturis besimokančiųjų tipus: analitikas, kuris ieško intelektualinio supratimo, problemų sprendėjas, kurie ieško problemų sprendimų, kūrybiškasis, turintis lakios vaizduotės ir ieškantis asmeninių prasmų, dinamiškasis – ieškantis paslėptų galimybių. Pavyzdžiui, jeigu dalis besiklausančių mano paskaitos yra analitikai, tai jų lūkesčius ši paskaita gal bent iš dalies patenkins, o tie, kurie atėjo čia ieškodami problemų sprendimo, galbūt ir nusivils, nes aš nekalbu apie konkrečius problemų sprendimo pasiūlymus.

Ta pati situacija būna muziejuose. Tad kaip trumpalaikes ir ilgalaikes ekspozicijas pateikti skirtingais mokymosi stiliais? Daug muziejų yra eksperimentavę remdamiesi šiomis Kolbo idėjomis, integruodami skirtingus mokymosi stilius savo ekspozicijose. Pavyzdžiui, puikiai žinomas Viktorijos ir Alberto muziejus Londone. Jis labai įdomiai adresuoja savo ekspozicijas skirtingo tipo žmonėms skirtingais būdais – metodų įvairovė. Pavyzdžiui, sugretinti du portretai ir prašoma lankytojo atspėti, kuris XVIII a. britų, o kuris – senovės graikų. Kitas pavyzdys: po vienu iš keramikos eksponatų užrašyta „Prašom paliesti“ ir žemiau yra padėtos keramikos šukės, kurias lankytojai gali pačiupinėti. Šitame muziejuje taip pat siūloma apsilankyti krinoliną ir taip pabandyti įsivaizduoti, kiek laiko XIX a. užtrukdavo moterys, kol apsirengdavo. Šie pavyzdžiai remiasi skirtingomis mokymosi strategijomis.

Tačiau tai, ką minėjau, labiau susiję su mokymosi formomis. Toliau norėčiau tai susieti su turiniu. Rita Mukherjee Hoffstadt, dirbanti Niujorko mokslo muziejuje, kreipdama dėmesį į turinį, išskyrė skirtingus aspektus. Tirdama vidines ir išorines mokslo vertes tarp mokslo kaip subjektyvaus proceso ir mokslo kaip objektyvaus produkto, ji atskyrė žinias (*knowledge*), poveikį (*impact*), rezultatus (*issues*) ir žmones (*people*). Mano nuomone, itin svarbu su mokymosi stiliais susieti ne tik metodus, kuriais perteikiamos žinios, bet ir žinių turinį. Taip žmonės gali pradėti domėtis kitokio tipo informacija ir ne tik kaip ji pateikta, bet ir koks jos turinys.

Tai nėra nauja. Kai kurie muziejai intuityviai jau organizuoja savo ekspozicijas pagal šiuos principus. Kaip atrodo Ritos Mukherjee Hoffstadt išskirtos turinio kategorijos? Į žinias orientuotų ekspozicijų puikūs pavyzdžiai būtų gamtos mokslų muziejai, kuriuose labai racionaliai suklasifikuotos ir pristatytos skirtingų gyvūnų rūšys ir kt. Parodos apie ekologiją, žmogaus poveikį aplinkai, bioįvairovę yra skirtos poveikio tipo turiniui. Ekspozicijos apie geologinių išteklių (pavyzdžiui, akmenų, mineralų) panaudojimą žmonių veikloje (pavyzdžiui, bažnyčių statyboje) būtų rezultatų turinio tipas. O istorijos apie geologus, paleontologus, apie jų veiklą ir asmenybes – turinio apie žmones pavyzdys.

6 iliustracija. Teorinė informacijos apie AIDS pateikimo muziejuje schema pagal Rita Mukherjee Hoffstadt

Manau, reikėtų daryti mokymosi stilių, strategijų modelio ir turinio modelio sąsajas. Kitas pavyzdys galėtų būti tas, kurį pasiūlė pati Rita Mukherjee Hoffstadt (6 iliustracija). Jeigu būtų kuriamas muziejus apie AIDS, šia tema galėtų būti pateikta skirtinga informacija. Ekspozicijoje galėtų būti paaiškinama, kas yra AIDS medicinos mokslo atžvilgiu. Tačiau kur kas didesnė ekspozicija būtų apie AIDS visuomeninį poveikį Afrikoje ir kitur. Lankytojams taip pat galėtų būti pristatyta informacija, kokius rezultatus sukėlė AIDS, pavyzdžiui, politikoje, visuomeniniame gyvenime, kaip pasikeitė nuomonė apie jį. Galiausiai AIDS istorija galėtų būti papasakota remiantis asmenine žmonių, sergančių AIDS, ir jų artimųjų patirtimi.

Nesiūlau, kad ekspozicijos kūrimą reikėtų derinti su lankytoju, klausiant, ką ir kaip jis norėtų pamatyti joje. Tiesiog, manau, būtina nepamiršti, kad yra skirtingi interesai, požiūriai, motyvacijos, lūkesčiai, ir turėtume rasti skirtingus būdus atitikti lūkesčius. O mokymasis – tai nuolatinis procesas, ir žmonės, pradėję domėtis asmeninėmis istorijomis, vėliau gali ieškoti kitokios informacijos. Tačiau pats besimokantysis sprendžia, kuriuo keliu pasukti.

Šiuos modelius galima susieti su šiandien vienu iš svarbiausių klausimų muziejų darbe – dalyvavimu. Motyvacijų, lūkesčių, muziejaus siūlymų modeliavimas gali padėti mums efektyviau įtraukti žmones dalyvauti.

Svarbiausia knyga apie šią koncepciją yra Ninos Simon „Dalyvaujamasis muziejus“. Ji siūlo, kad muziejus jau pagal apibrėžimą turėtų kviesti bendruomenes ir individus dalyvauti muziejaus veikloje. Tačiau, mano nuomone, muziejaus veikloje dalyvaujantys žmonės turėtų būti struktūruoti, o tai galėtų prieštarauti konstruktyvistų suvokiamam dalyvavimui. Reikėtų padėti žmonėms, suteikti kokią nors sistemą, pagal kurią jie galėtų dalyvauti muziejaus veikloje.

Mano nuomone, į muziejaus veiklą įtrauktas lankytojas yra tėkmės (*flow*) koncepcijos, kurią yra pasiūlęs Mihaly'as Csikszentmihaly'us, komponentas. Visos schemas, modeliai ir diagramos, kurias jums pristačiau, nepaisant jų racionalumo, padeda geriau suprasti šią tėkmės koncepciją. Viena vertus, turime iššūkį – muziejaus siūlymą, kita vertus, turime įgūdžius – mokymosi strategijas ir būdus, kaip žmonės susidoroja su informacija. Manau, kad galime praturtinti šį iššūkio ir įgūdžių ryšį taikydami įvairias idėjas.

Tačiau svarbiausia – turėtume vengti apatijos, nerimo, nuobodulio. Nuobodulio, kai mūsų įgūdžiai išvystyti labiau, nei tai, ką muziejus demonstruoja (o tai nutinka labai dažnai). Dažnai nepakankamai įvertiname lankytojo įgūdžius, kita vertus, nereikėtų jų pervertinti. Taigi turime rasti pusiausvyrą. Tokie mokymosi strategijų modeliai padeda sukurti tą įgūdžių, kuriuos turime, ir to, ką siūlome, pusiausvyrą. Būtų idealu, jeigu apatiją, mažus iššūkius, prastus įgūdžius išvystytume iki tėkmės.

Mano manymu, tai turėtų būtų patyrimas, kuris yra vertingas, kuris atveda žmones į kitą suvokimo lygį. Manau, mūsų užduotis dirbti su lankytojais, atrasti muziejaus specialistų ir lankytojų sąveiką. Tačiau tai nereiškia, kad lankytojams turėtume rodyti tik gražius, nuostabius, mielus dalykus, ir vengti to, kas byloja apie konfliktus ir problemas. Ne tai turiu omeny, kalbėdamas apie tėkmę. Manau, svarbiausia, kad lankytojai muziejuose ne tik mokytųsi, bet įgytų ir kitokio patyrimo. Tikiu, kad už visų šių schemų, modelių, koncepcijų slypi susijaudinimas, kuris padeda mums domėtis labai svarbia ir vertinga informacija, kuria dalijamės muziejuose.

Bibliografinių nuorodų sąrašas

Muzeologijos katedros kronika – „Re-conceptualising learning in museums“ by Pieter van Mensch [interaktyvus]. Youtube, 2013 03 24 [žiūrėta 2014 m. gruodžio 12 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.youtube.com/watch?v=unXg9EOx38M>

3. AR MUZIEJAI TURI BŪTI PAKEISTI KAŽKUO KITU?

2013 M. BALANDŽIO 24 D. VIEŠA PASKAITA
LIETUVOS NACIONALINIAME MUZIEJUJE

Tam, kad išplėtočiau tam tikrus kriterijus, galinčius padėti atsakyti į šios pasikaitos temos klausimą ar bent jau rasti galimą atsakymą, turiu pradėti nuo tam tikros istorinės apžvalgos.

Prieš metus lankiau vieną Bergamo universiteto profesorių Italijoje. Vieną vakarą Bellagio miestelyje prie Como ežero mes ieškojome vietos, kur galėtume prisėsti ir išgerti vyno. Atsistotinai praėjome pro viešbutį, kuriame, pasirodo, 1944 m. mirė Filippas Tommaso Marinetti. Ši paskaita iš to ir išaugo.

Marinetti geriausiai žinomas dėl futuristų manifesto, kurį jis parašė 1909 m. Tais pačiais metais manifestas buvo išspausdintas prestižiškiausio prancūzų dienraščio „Le Figaro“ pirmame puslapyje. Muziejų istorijoje šis manifestas žinomas tik dėl kelių žodžių: „mes norime sunaikinti muziejus, bibliotekas.“ Visas sakinysskamba taip: „Mes norime sunaikinti muziejus, bibliotekas, visokias akademijas, kovoti prieš moralę, feminizmą, prieš visokį oportunistinį ar utilitarinį bailumą.“ Dažnai teigiama, kad Marinetti norėjo sudeginti muziejus. Netiesa. Jis norėjo sudeginti bibliotekas, o muziejai, pasak Marinetti, turėjo būti užtvindyti: „Nukreipti kanalus, kad užtvindytų muziejų celes! Tegul šlovingi paveikslai plaukia į krantą!“ Pasak autoriaus, muziejai yra kapinės, jas lankyti daugiau nei kartą per metus pavojinga psichinei savijautai. „Ar norite apnuodyti save? Ar norite pūti? [...] Mirštantiems, invalidams ir kaliniams tai [muziejų lankymas] gal ir nieko baisaus. Tai galbūt kažkoks balzamas jų žaizdoms, pasigėrėtina praeitis, tą akimirką, kai ateitis jų neįsileidžiama. Bet mes nepasinaudosime juo, mes, jauni, stiprūs ir gyvi futuristai!“ Sudegindami bibliotekas, užtvindydami muziejus ir pakenkdami paminklams šie jauni, stiprūs ir gyvi futuristai turėjo „išgelbėti Italiją nuo profesorių, archeologų, kelionių gidų ir antikvarų gangrenos“. Į šį sąrašą galbūt turėčiau įrašyti ir muzeologus. Futuristų manifestas buvo perskaitytas ir apie jį diskutuota visoje Europoje.

Vilniuje manifestas buvo išspausdintas 1913 m. Tiesa, Lietuvos meno scena su futuristų idėjomis susipažino keleriais metais anksčiau. Rusų menininkas

iš Sankt Peterburgo Nikolajus Kulbinas buvo įtrauktas į parodų organizavimą Vilniuje 1909–1910 metais. Kulbinas yra teksto „Laisva muzika“, išspausdinto 1910 m., autorius, išreiškia tas pačias idėjas, kurias iškėlė Marinetti savo manifeste. „Grožis egzistuoja kovoje“, sako Marinetti. „Muziejų ir bibliotekų sunaikinimas tarnauja tikslui išlaisvinti grožį ir visą kultūrą nuo tradicijos uždusimo“. Tuo pat būdu Kulbinas siūlo išlaisvinti muziką.

Įdomu, kad Marinetti kritika atitinka modernistų muziejų principų kanonizaciją. 1895 m. amerikietis George Gouldas metiniame Britų muziejų asociacijos susitikime Niukaslyje skaitė pranešimą, kuris laikomas pirmaisiais susitarimais dėl modernaus muziejaus. Gouldas pats išreiškė viltį, kad šie susitarimai ne tik sukurs kritišką ir vaisingą diskusiją, bet ir jo nubrėžti kontūrai bus pamatas sisteminti pripažintus muziejų tvarkymo principus.

Tam tikru mastu tai įvyko. Šis pirmasis modernistų muziejaus kanonizavimo etapas buvo daugmaž baigtas svarbesnės muzeografijos konferencijos, kuri buvo surengta Tarptautinės muziejų valdybos 1934 m., publikacija. Minėta organizacija, įkurta 1926 m., buvo pirmoji tarptautinė muziejų organizacija. Konferencija koncentravosi ties dailės muziejų architektūra ir tvarkymu ir, nors jos organizatoriai aiškiai deklaravo, kad muziejų veikla „neturėtų būti susisteminta griežtais ir pastoviais principais“ ir kad leidinys „nesiekia sukurti doktrinos“, du tomai, kurie pasirodė po konferencijos, gali būti suprantami kaip reprezentuojantys dabartinės praktikos principus.

Mano nuomone, šie modernistų muziejaus idealo standartai, nubrėžti George Gouldo ir knygos, kurioje didžioji dalis konferencijos darbų, toliau dominavo profesiniame diskurse per visą XX a. Tai tipiško muziejaus idealas, kuris įsiskverbė į mūsų sąmonę, kai specialistai, kritikai, žurnalistai, politikai ir lankytojai suvokia muziejus, jie įsivaizduoja šį modelį.

Žinoma, buvo bandoma varžytis su šiuo standartu. Naujaisi šio modelio kritikai susibūrė į kritinių paveldo studijų asociaciją. Tai tinklas mokslininkų, tyrėjų, dirbančių plačiame tarpdisciplininiame paveldo ir muziejaus studijų lauke. Pirmiausia jų siekis yra propaguoti paveldą kaip kritinio tyrimo lauką, taip pat ši asociacija remia skirtingų sričių ir disciplinų mokslininkų ir tyrėjų, praktikų ir aktyvistų dialogą ir bendradarbiavimą.

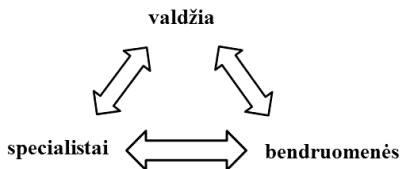
Kritinių paveldo studijų įvadinėje konferencijoje, kuri įvyko 2012 m. Geteborgo universitete, daugelis jos dalyvių išreiškė panašų požiūrį, koks buvo Marinetti manifeste, tik pasitelkus ne tokią smurtinę retoriką. Visa tai pasireiškė daugė-

jančių knygų skaičiumi, kurių pavadinimai skamba taip: „Naujoji muzeologija“, „Nauja muziejų teorija ir praktika“, „Muziejų revoliucijos“, „Taisyklės revoliuciniams muziejams“, „Iš naujo išrandant muziejus“ ir kt. Šios knygos rengė dirvą arba rėmė naujus muziejų modelius: reaguojantis muziejus, įtraukiantis muziejus, dalyvaujamasis muziejus, demokratinis muziejus, dialoginis muziejus, trikdančiasis muziejus, besidomintis muziejus, totalus muziejus, globalus muziejus ir kt.

Išsilaisvinimo idėja sieja visus šiuos muziejų modelius su Marinetti manifestu – tai aiškiai nurodė Christina Kreps savo knygoje „Išsilaisvinanti kultūra“, išleistoje 2003 m. Knyga aprašo, kaip vietos bendruomenės, autorės siūlomu atveju – indoneziečiai – gali ir turėtų būti įtraukti į muziejavimo procesą. Iš tiesų, tam, kad būtų garantuotas nuoseklus ir dinamiškas paveldo įnašas į kultūrą, į muziejavimo procesą turėtų būti išlaisvintas iš autoritetingo paveldo diskurso.

Laurajane Smith 2006 m. knygoje „Paveldo pritaikymai“ autoritetingo paveldo diskurso terminas nurodo į profesionalios praktikos standartus (1 iliustracija).

1 iliustracija. Profesionalios praktikos standartai pagal Laurajane Smith

Tai trijų savininkų grupių – valdžios, specialistų ir bendruomenės ryšys. Per visą XX a. muziejaus darbuotojai stengėsi įtvirtinti darbą kaip profesiją. Svarbus diskurso elementas yra ryšys su valdžia. Taigi tikslas turėjo būti profesinė autonomija, pagrįsta sudėtinga profesine infrastruktūra su vietinėmis nacionalinėmis ir tarptautinėmis muziejų asociacijos studijų programomis ir mokslinių tyrimų institutais. Minėtos knygos liudija paradigmą profesionalaus diskurso pokytį, kartais vadinamą posūkiu į dalyvavimą (*participative turn*).

Pirmoje savo paskaitoje kalbėjau apie šį paradigmą pokytį, nurodžiau jo poveikį dalyvavimo ir dalyvaujamosios kultūros koncepcijoms bei profesionalumo apibrėžimui. Tos paskaitos kontekste norėčiau vėl priminti Stepheno Jay Gouldo koncepciją apie antro geriausio (*second best*) saugojimą. Jis dažniausiai kalbėdavo apie gamtos mokslų muziejus, tačiau tai, ką jis sako, daugeliu atvejų

tinka ir kitiems muziejams. Pavyzdžiui, „kai netekome gyvenimo dėl žmogiškojo mirtingumo, kas gali būti kilniau nei sąžiningas saugojimas ir kruopštus dokumentavimas dažnai apgailėtinų fragmentų“. Taigi Gouldas supriešina gyvenimą su apgailėtiniais fragmentais. Pirmenybė, pasak Gouldo, turėtų būti atiduota gyvenimo gynimui, o sąžiningas fragmentų saugojimas ir dokumentavimas yra antras geriausias pasirinkimas.

Tam tikru mastu ICOM muziejų etikos kodeksas gali būti interpretuojamas kaip to, apie ką rašė Gouldas, išraiška. Pirmame etikos kodekso skyriuje rašoma „muziejai atsakingi už materialų ir nematerialų gamtos ir kultūros paveldą“. Antrame skyriuje teigiama, kad „muziejai yra įsipareigoję kaupti, konservuoti ir garsinti rinkinius kaip indėlį į gamtos, kultūros ir mokslo paveldo saugojimą“.

Įvairūs straipsniai rodo, kad kolekcijų įsigijimas ir konservavimas yra susijęs su apskritai žmonių atsakomybe už paveldą. Saugojimo (*safeguarding*) terminas svarbiausias nematerialaus paveldo saugojimo srityje. UNESCO 1985 m. rekomendacijoje apie tradicinės kultūros ir folkloro saugojimą ir 2003 m. konvencijoje dėl nematerialaus kultūros paveldo saugojimo terminas *saugojimas* apibrėžiamas kaip „priemonės užtikrinti nematerialaus kultūros paveldo gyvybingumą, įskaitant identifikavimą, dokumentavimą, tyrimą, išsaugojimą, protegavimą, propagavimą, vertės didinimą, perdavimą, ypač per formalų ir neformalų ugdymą, kaip ir įvairių tokio paveldo aspektų atgaivinimą“. Taigi saugojimas – atgaivinimas, aktyvus tokio paveldo vaidmuo visuomenėje.

Muziejų etikos kodekso kontekste saugojimas gali būti identifikuotas kaip naujos krypties profesionalioje etikoje požymis ir naujo požiūrio į muzeologinę praktiką pamatas. Jei muziejus reikėtų pakeisti kuo nors kitu, tai būtų kažkas, kas pateisina principus, užtikrinančius paveldo gyvybingumą. Radikali pozicija būtų sekti Marinetti ir sunaikinti muziejus ir bibliotekas, kad paveldas ir menas būtų išlaisvinti.

Nors Marinetti tekstus manau esant labiau prisotintus ironiškos retorikos nei drąsinimo veikti, nesiūlau uždaryti esamų muziejų. Siūlyčiau pakeisti požiūrį. Esame įpratę savo sritį apibrėžti iš kanonizuoto modernistų muziejaus idealo perspektyvų, tai mūsų suvokimo apie šią profesiją esmė. Mane labiau domina ne stardartinis muziejaus modelis, o periferija, kurioje vystosi naujos idėjos, metančios iššūkį kanonizuotam modeliui.

Galiausiai norėčiau pasitelkti šiuos alternatyvius, eksperimentinius modelius kaip savo profesinės pasaulėžiūros centrą. Manau, pasikeitusi perspektyva padėtų rasti bendrą vardiklį su modeliu, kurį apibrėžė Gouldas ir UNESCO, ši pakeista

perspektyva turėtų apversti ir pasiūlyti iš naujo suvokti vieną iš pagrindinių muzeologijos koncepcijų – įmuziejimą – ir nukreipti naują suvokimą į ateitį.

Pasiūlysiu jums tris modelius, kurie kartą buvo pasiūlyti interneto specialisto Jemais Cascio. Jis kažkada parašė tekstą „Trys priežastys, kodėl jūsų ateities pranašystės neišsipildys“. Jis panaudojo trijų gyvūnų – drakono, mulo ir juodosios gulbės – metaforą.

Drakonas autoriui reprezentuoja iki šiol neatrastus, nepažintus laukus, kurie gali būti netgi pavojingi. Tačiau mes vis vien turėtume atrasti ir iširti šias naujas idėjas, naujas įmuziejimo koncepcijas, naujas įmuziejimo institucionalizavimo formas, net jeigu tai galėtų priversti suabejoti viskuo, kuo tikime, net jeigu tai būtų drakonas, kuris galėtų reikšti modernistinio muziejaus idealo pabaigą.

Mulas Cascio tekste apibūdinamas kaip kažkas, kas gali nutikti netikėtai, atsirasti atsitiktinai. Ateityje, žinoma, mūsų laukia daug netikėtų dalykų, apie kuriuos nežinome, bet kurie tikrai įvyks. Galbūt neturėtume vengti tokių mulų, o atvirkščiai, būti atviri jiems, juk jie gali mums parodyti, kas naujo atsiranda horizonte.

Tačiau savo paskaitoje norėčiau akcentuoti juodąsias gulbes. Pasak Cascio, juodosios gulbės – alternatyvos, kurių egzistuoja, nors mes jų dar nepastebime. Juk mūsų apibrėžimuose gulbės yra baltos, nors visada egzistavo alternatyvus modelis – juodos. Taigi mano siekis yra tirti ne drakonus ar mulus, o būtent juodąsias gulbes, nes ateitis egzistuoja praėityje.

Jau senokai egzistuoja įmuziejimo proceso institucionalizavimo alternatyvos. Minėjau, kad įmuziejimas – viena iš kertinių muzeologijos koncepcijų. Ji suvokiama kaip tam tikra operacija, kai kažkas materialaus ar nematerialaus ištraukiamas iš savo gamtinės ar kultūrinės aplinkos ir transformuojamas į muziejaus objektą. *Įmuziejimo* terminas susijęs su čekų muzeologo Zbyněko Stránský'io vardu. Jo požiūriu, įmuziejimo idėja ir pati muziejaus koncepcija glaudžiai susijusios. Įmuziejimą mokslininkas suvokė plačiau – kaip žmogaus veiklos centro arba gamtos vietos transformaciją į tam tikrą muziejų.

Alternatyvus *įmuziejimo* termino suvokimas, kuris publikuotas ICOM leidinyje „Svarbiausios muzeologijos koncepcijos“, atsigręžia į nuošalyje paliktą Hermanną Lübbe'ą. 1981 m. Londone skaitytoje paskaitoje Lübbe parodė, kaip įmuziejimo koncepcija prasiskverbė į visuomenę kaip visumą. Jis kalbėjo apie fizinių ir teorinių muziejaus ribų nykimą. Jis vartojo *Erhöhung* terminą, kuris yra didėjančios istorijos svarbos mūsų visuomenėje dalis. Didėjanti istorijos reikšmė visuomenėje yra reakcija ar tikriau kompensacija už tapatybės nykimą sparčiai

besikeičiančiame pasaulyje. *Erhöhung* yra idėja, žengianti už fizinių ir teorinių muziejaus ribų, naudojant įmuziejimą kaip svarbiausią koncepciją žvelgiant į visą visuomenę. Žinoma, 1981 m. Lübbe nebuvo susipažinęs su naujuoju muzeologijos diskursu, vadinamu *muséologie nouvelle*. Nauji muziejų modeliai, naujas diskursas puikiai tiko Lübbe'o kompensavimo teorijai, kuri rodo greičiau aktyvų siekį nei pasyvią paslaugią politiką.

Mano didžiu įsitikinimu, aštuntojo dešimtmečio muziejų modeliai gali būti nepaprastai svarus įkvėpimo šaltinis XXI a. muziejų atgimimui. Pavyzdžiui, šie modeliai siūlo naujus institucinius rėmus adresuojant tokius klausimus, kaip antai specialistų valdžia *versus* bendruomenės dalyvavimas. Šie modeliai – juodosios gulbės, kurios jau yra, bet ne visada apie jas žinome, tai juodosios gulbės, kurios padeda suprasti, kokie yra muziejai, kokie jie gali būti ir galbūt kokie jie turėtų būti ateityje.

1972 m. Santjage, Čilėje, vykusiame UNESCO apvaliojo stalo seminare buvo pasiūlyta integruotojo muziejaus (*integrated museum*) idėja – viena iš reikšmingiausių mūsų profesijoje. Ji vėliau daugybę kartų buvo išplėtota XX a. paskutiniame ketvirtyje ir XXI amžiuje.

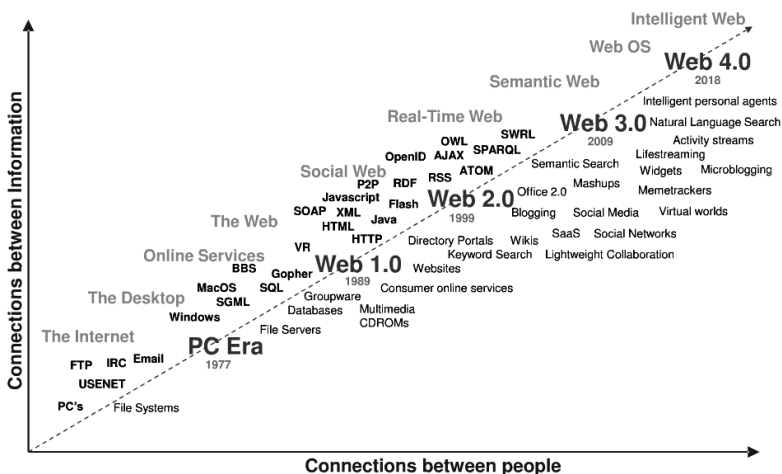
Integruotame muziejuje susijungia keturi lygmenys: a) įtraukiamos disciplinos, tiriančios konkretų objektą (istorija, antropologija, gamtos mokslai ir kt.); b) įtraukiamos muzeografinės disciplinos (konservavimas, dokumentavimas, registravimas, parodų rengimas, edukacija); c) įtraukiamos paveldo disciplinos (muziejų studijos, archyvistika, bibliotekininkystė, archeologija ir paminklų paveldosauga), d) įtraukiamos visuomenės. Pagrindiniuose 1972 m. paskelbtuose integruotojo muziejaus principuose buvo rašoma: „daugybė ir įvairovė problemų, su kuriomis susiduria šiuolaikinis žmogus, galiausiai privers jį pažvelgti į pasaulį [...] kaip į integruotą visumą. Visa tai leidžia suprasti, kad kryptis turėtų būti link integruotojo muziejaus įkūrimo, kuriame temos, kolekcijos ir ekspozicijos būtų tarpusavyje susijusios ir susijusios su gamtine ir socialine žmonijos aplinka.“

Noras siekti geresnės muziejų integracijos visuomenėje paskatino rasti naujus muziejų tipus: bendruomenės muziejai, kaimyniniai muziejai, ekomuziejai ir kt. Šios naujos idėjos, nauji muziejaus tipai buvo paremti stiprių vietos bendruomenės įtraukimu. Pavyzdžiui, ekomuziejaus idėja buvo pasiūlyta 1971 m. George'o Henri Rivičre'o ir Hugues'o de Varine'o. Trumpai tariant, ekomuziejus yra integruotojo muziejaus idealo su visais keturiais lygiais manifestacija. Ekomuziejaus teoretikai visada pabrėždavo, kad ekomuziejus nėra pastatas. Varine'as

teigė, kad ekomuziejus yra fragmentiškas, nes paveldo gyvumas, įmuziejinimas ir paveldo komunikacija vyksta įvairiose vietose, kurios galėtų priminti muziejus, bet nebūtinai primena. Visos iniciatyvos būtų paplitusios po ekomuziejaus teritoriją. *In situ, ex situ, in fondo* – paveldo iniciatyvų tinklas ir sistema žmonėms, kaip sukurti ir dalytis patirtimi. Tai fragmentiški, bet sujungti į tinklą muziejai.

Ekomuziejaus modelis galėtų būti lengvai susietas su *web 2.0* ir *web 3.0* koncepcijomis. Diagramoje pavaizduotas interneto vystymasis (2 iliustracija). Vertikali ašis čia reprezentuoja jungtis tarp informacijos, o horizontali – jungtis

2 iliustracija. Interneto vystymosi schema pagal Nicos Komninos

tarp žmonių. Kaip matome, internete daugėja jungčių ir tarp informacijos, ir tarp žmonių. Manau, suvokiant muziejus būtų galima pasitelkti tokį interneto vystymosi pavyzdį. Ne tik todėl, kad muziejai vis intensyviau pradeda bendrauti su savo auditorija per internetą. Ši kreivė – metafora, rodanti, kaip muziejus galėtų vystyti ir didinti jungčių tarp informacijos ir tarp žmonių skaičių.

Dauguma muziejų dabar yra kažkur tarp *web 1.0* ir *web 2.0*. Jeigu muziejus atidaro savo internetinį puslapį, jie padaro žingsnį nuo *web 1.0* iki *web 2.0*. Tačiau tikrasis iššūkis yra pritaikyti *web 3.0* idėjas, nes naujų įmuziejimo arba paveldo komunikacijos perspektyvų vystymas reiškia *web 3.0* principų suvokimą.

Web 2.0 labai susijęs su vartotojų kartos turiniu, tai susiję su dalyvavimu, žmonių kvietimu prisidėti prie muziejų turinio kūrimo, su žmonėmis, kurie drąsinami sukurti savo bendruomenes, paremtas ne tautybe, kalba ar kitais tradiciniais kriterijais, o laisvai pasirenkamas bendruomenes, interneto bendruomenes ir kitas, paremtas narių dalyvavimu ir mainais. Tai vadiname dalyvaujamąja kultūra, to siekiame šiuolaikiniuose muziejuose šiandien, muziejai stengiasi būti bendruomenės dalimi, drąsinti dalyvauti, siūlyti vartotojų kartai būti aktyviems dalyvaujamąsios kultūros nariams, bet dar nepaneigiant tradicinių principų.

Tačiau po *web 2.0* filosofijos seka *web 3.0* filosofija. *Web 3.0* turinys yra labai glaudžiai sujungtas. Toks turinys labai suasmenintas, tiesiogiai susijęs su kiekvienu vartotoju. Paprastai muziejai adresuoja turinį tam tikrai bendruomenei, tikslinei grupei. Kaip būtų galima suasmeninti turinį būnant kurios nors bendruomenės dalimi?

Taigi dalyvaujamoji kultūra, tinklaveikos visuomenė ir jų sąsaja. *Web 3.0* yra iššūkis ateities muziejams sukurti tas informacijos, žmonių, vietų, institucijų ir kt. sąsajas. Manau, jei muziejai galėtų būti pakeisti kuo nors kitu, nesvarbu, tai pavadintume muziejais ar ne, tai jie turbūt galėtų būti pakeisti tinklais.

Dar kartą noriu pabrėžti, kad mano siekis nėra pasiūlyti uždaryti muziejus. Tiesiog, manau, kad muziejus galėtų prisidėti prie kitų iniciatyvų. Pavyzdžiui, teko dalyvauti viename projekte, kuriame tyrėme muziejų, archyvų, bibliotekų bendradarbiavimą. Manau, tai galėtų būti pirmas žingsnis pakeičiant muziejus muziejų ir kitų paveldo institucijų tinklu. Projekto metu ieškojome objektų ir muziejų, dokumentų ir archyvų, knygų ir bibliotekų ir kt. kontekstų, jungčių, ryšių. Išleidome apie tai knygą „Kultūra kontekste“.

Pažymėjome, kad viena informacija saugoma bibliotekose, kita – muziejuose, trečia – archyvuose, todėl nepatogu rasti atsakymą į norimus klausimus. Žmonėms, kurie turi tam tikrų interesų, iš esmės reikėtų pasiūlyti infrastruktūrą, kuri padėtų atsakyti į klausimus. Tačiau toks tinklas, nemanau, kad turėtų apsiriboti tradicinėmis institucijomis – muziejais, archyvais ir bibliotekomis. Turėtume būti atviri naujoms iniciatyvoms, galbūt turėtume sujungti juodąsias gulbes su mulais, kad bent šiek tiek iširtume drakono sritį.

Šiandien gali būti aptikta labai įdomių paveldo institucionalizavimo formų. Dabar ypač populiarėja nematerialaus paveldo diskursas, kuriame galima rasti naujų įmuziejimo ir kt. būdų.

Pavyzdžiui, maistas, kulinarinės tradicijos – yra labai svarbi nematerialaus paveldo dalis, kuri taip pat būna įmuziejinama. Jei išskleistume muziejaus koncep-

ciją, kinų, italų, lietuvių restoranus taip pat galėtume vadinti muziejais, paveldo institucijomis, nes juose įmuziejiamos kulinarijos paveldo tradicijos. Būtų idealu, jeigu kuris nors iš Vilniaus muziejų susijungtų su vienu iš lietuviškas kulinarijos tradicijas puoselėjančiu restoranu.

Kitas pavyzdys – religinis muziejus Pietų Olandijoje. Šis muziejus domisi ne bažnytiniu religiniu paveldu, o religijos raiška žmonių kasdiniame gyvenime. Olandijoje vis daugiau žmonių pereina prie pasaulietinių pažiūrų, todėl toks paveldas nyksta, nes žmonės nenori namuose laikyti kryžių, Jėzaus, Marijos ar šventųjų statulėlių ir paveikslų. Taigi muziejus surenka tokius paveldo objektus iš žmonių, kurie jiems nebereikalingi. Šis projektas buvo labai sėkmingas. Jis reprezentuoja antrą geriausią pasirinkimą: būtų geriausiai, jeigu statulėlės ir paveikslai būtų namuose, bet kadangi žmonės nebenori jų turėti, tai geriau tegul atneša į muziejų.

Kiti muziejai vysto kitokią politiką. Olandijoje yra daug muziejų apie Antrąjį pasaulinį karą, kurie vis dar gauna iš žmonių daiktus, todėl muziejai jų turi per daug. Muziejai prašo žmonių pasaugoti šiuos daiktus ateičiai kaip savo istorijos, jei ne asmeninės, tai šeimos istorijos objektus. Panaši situacija buvo vykdant Rugsėjo 11-osios įvykių dokumentavimo projektą Niujorke. Žmonėms, turintiems su šiais įvykiais susijusių objektų, netgi buvo sukurtas internetinis puslapis, kuriame patariama, kokius daiktus saugoti namuose, o kokius neverta.

Taigi, jeigu kalbame apie tinklus ir naujas bendradarbiavimo formas, tai galėtume priimti faktą, kad objektai saugomi ne muziejuose, o visuomenėje.

2012 m. Angela Jannelli išleido knygą „Laukiniai muziejai“, kurioje ji analizuoja, ar tokios iniciatyvos galėtų būti pavadintos muziejais, ar būtų galima pradėti kalbėti apie mėgėjų muziejus. Tokie muziejai, paremti bendruomenės ir gal net asmenine pasaulio suvokimo, interpretavimo raiška, – tai plati iniciatyvų sritis, pradedant oficialiais, jau muziejų pripažintais, ir baigiant kažkuo visiškai kitokiu.

Tas „visiškai kitokio“ galėtų būti, pavyzdžiui, *pop up* muziejai. Apie juos šiuo metu labai daug diskutuojama muziejų ir muzeologijos lauke. *Pop up* muziejai – tai laikinos iniciatyvos. *Pop up* muziejuje mums niekas neprimintų apie tradicinį muziejų. Tai panašu į laikiną parodą, kuri sukurta spontaniškai arba, atvirkščiai, – gerai apgalvota. Toks muziejus suburia žmones, kurie domisi tam tikra tema ar pan. *Pop up* muziejus padeda žmonėms save išreikšti – atnešti iš savo namų daiktų, kurie tiktų atskleisti parodos temą, galbūt istorinius objektus, pavidą, bet nebūtinai. Tačiau svarbiausia, kad visi eksponatai padėtų bendrauti, kalbėtis, dalytis patirtimi, galbūt net ką nors sukurti.

Tokie muziejai padeda suburti bendruomenę ir ją vystyti – tai dalis naujo paveldo vaidmens – komunikacijos – suvokimo. Tokiame muziejuje organizatoriai siūlo labai paprastas taisykles, pavyzdžiui, „Būk pagarbus, būk malonus, jauskis jaukiai“. Taigi teprašoma gerbti skirtingas idėjas, skirtingas bendruomenes, skirtingas paveldo formas, kurios egzistuoja mūsų visuomenėje.

Pop up muziejaus principas nėra naujas. Būta pavyzdžių, kai muziejus kviečia žmones, kurių artimieji žuvo kokios nors nelaimės metu, sunešti skirtingų daiktų ir tokiu būdu prisiminti aukas, išreikšti savo liūdesį ir pasikalbėti apie tai su kitais. Žinoma, tokiais atvejais nėra tikslo kurti *pop up* muziejų, tačiau principas iš esmės toks pats. Tradicinis muziejus čia tik kuruoja veiksmą, bet patys žmonės nusprendžia, ką eksponuoti. Tai savitai laukinis muziejus.

Dar vienas pavyzdys – Frankfurto istorinis muziejus. Jam priklausė pastatas, kurį laiką buvęs tuščias ir nenaudojamas. Muziejaus darbuotojai sugalvojo jame surengti parodą apie miesto rajoną, kuriame ir buvo šis pastatas. Jie ištyrė šį rajoną, kartu žmones, čia gyvenančius, ir organizacijas, čia veikiančias. Taigi vėl remiantis *pop up* muziejaus principu iš skirtingų žmonių ir organizacijų buvo surinkti objektai, pasakojantys apie asmenines (bet ne tik) istorijas apie šį rajoną, jo gyventojus ir kt. Pavyzdžiui, kadangi šiame rajone gyvena daug imigrantų, tai buvo eksponuojami kinų, ukrainiečių ir kitų imigrantų daiktai, atskleidžiantys istorijas, kaip šie žmonės čia atsikraustė, kaip jautėsi gyvendami čia iš pradžių ir dabar. Skirtingai nei *pop up* muziejuose, ši paroda buvo „pagerinta“ – eksponatus tam tikra tvarka sudėliojo profesionalūs muziejų darbuotojai, tačiau ką eksponuoti vis vien sprendė bendruomenė.

Neseniai Roterdamo istorinis muziejus uždarė duris ir savo rinkinius išskirstė po skirtingas miesto vietas, kuriose organizuoja *pop up* parodas kartu su tose vietose gyvenančiais žmonėmis. Nemanau, kad visi muziejai turėtų uždaryti duris ir imti organizuoti tokias parodas. Tiesiog norėčiau pasakyti, kad turėtume būti atviri, pabandyti iširti drakono teritoriją, būti pasirengę priimti mulus ir žinoti, kad egzistuoja daug juodųjų gulbių. Turėtume pabandyti būti kitokie.

Bibliografinių nuorodų sąrašas

1. *Semantic Web for Intelligent Cities*. Komninos N., 2011 11 17 [žiūrėta 2014 m. gruodžio 18 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.urenio.org/2011/11/17/semantic-web-for-smart-cities/>
2. *Muzeologijos katedros kronika – Do museums need to be replaced by something else?* [interaktyvus]. Youtube, 2013 03 29 [žiūrėta 2014 m. gruodžio 12 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.youtube.com/watch?v=9jqKZSSIMeE>

4. MUZIEJAI VISIEMS? MUZIEJAI IR JŲ BENDRUOMENĖS

2013 M. GEGUŽĖS 14 D. VIEŠA PASKAITA
NACIONALINIAME M. K. ČIURLIONIO DAILĖS MUZIEJUJE

Šiandien ketinu kalbėti apie muziejus ir jų bendruomenes. Vis dažniau, kalbėdami apie muziejų auditorijas, lankytojus, vartojame terminą *bendruomenė*. Todėl svarbu yra apsvarstyti šią bendruomenės koncepciją ir kaip ši idėja atsispindi mūsų darbe tiek ekspozicijose, tiek apskritai, kaip mes suvokiame mūsų auditoriją. Kadangi patys esame žmonės, puikiai pažįstame, ką reiškia būti bendruomenės nariu ir galbūt nenorėti juo būti. Be to, visada yra įtampa tarp to, kaip mes suvokiame save kaip individus, ir to, kaip suvokiame grupes, kurių dalimi turėtume būti.

Su tokia įtampa susidūriau prieš porą savaitių, kai buvau pakviestas į Olandijos ambasadą Vilniuje išskilmingai paminėti naujo karaliaus karūnavimo. Esu olandas, tačiau ar visada noriu, kad į mane būtų kreipiamasi kaip į olandą? Tą vakarą ambasadoje buvau suvokiamas kaip olandas. Ten buvo trys grupės žmonių, kurios labai aiškiai buvo skirtingos bendruomenės. Diplomatai bendruomenės nariai vienas kitą labai gerai pažinojo ir kalbėjosi tarpusavyje, o ne su manimi, nes aš nebuvau šios bendruomenės dalis. Lietuvių bendruomenė, kuriai aš taip pat nepriklausiau, nes nesu lietuvis ir nemoku lietuvių kalbos, todėl buvau priskirtas olandų bendruomenei. Tačiau ir čia turėjau problemų tapatindamasis su šia grupe. Visi jos nariai – olandai, gyvenantys Lietuvoje, turėjo oranžinę detalę, taip išreikšdami pasididžiavimą, kad yra olandai. Kadangi aš respublikonas, o ne monarchistas, susimąščiau, ką veikiu šioje bendruomenėje. Negana to, pirmasis žmogus, su kuriuo susipažinau tą vakarą, vakaro pabaigoje nebeįsakydamas su manimi kalbėtis, nes jis buvo iš Roterdamo, o aš – iš Amsterdamo, o šių miestų žmonių santykiai labai problemiški. Taigi iš pradžių buvau suvoktas kaip olandas, o vakaro pabaigoje mano tapatybė pasikeitė – tapau žmogumi iš Amsterdamo.

Tai galbūt juokingas pavyzdys, tačiau jis atskleidžia mano paskaitos šerdį. Kaip mes suvokiame save ir kaip mums suvokia kiti? Kaip mūsų muziejai, kaip galios struktūros, apibrėžia savo subjektus ekspozicijų kontekste ir savo auditoriją

kaip lankytojus ar potencialius lankytojus? Tam, kad pabrėžčiau viso to svarbą, noriu pateikti kitą pavyzdį.

Kartą lankiausi Mauthausene, Austrijoje, kur teko pamatyti, kaip keitėsi bendruomenių, kurios pateko į koncentracijos stovyklas, apibrėžimai. Prie įėjimo į muziejų kabo atminimo lenta, kurią padarė sovietai, paversdami šią vietą memorialine. Aukos čia buvo apibrėžtos kaip tam tikrų šalių piliečiai, kitaip išskirtos tik dvi bendruomenės – sovietai kaip kariškiai ir dalis vokiečių ir austrų kaip antifašistai.

Manau, toks aukų bendruomenių apibrėžimas labai skyrėsi nuo nacių klasifikacijos. Naciai nelabai skirstė žmones pagal pilietybę, jie kitaip klasifikavo žmones ir ta klasifikacija lėmė, kad į koncentracijos stovyklas papildavo žydai, Jehovos liudytojai, homoseksualai, čigonai, sinti ir kt. Suprantama, kad sovietai nenorėjo identifikuoti aukų pagal šią klasifikaciją, todėl jie pasirinko kitus kriterijus bendruomenėms apibrėžti.

Šis pavyzdys veda prie to, apie ką norėčiau kalbėti, – prie bendruomenės idėjos. Kas apibrėžia bendruomenės sampratą? Koks ideologinis pamatas lemia apibrėžimą? Kaip pati bendruomenė suvokia save, kaip ją suvokia kiti ir kaip tai susiję? Tai susiję su socialinės įtraukties koncepcija. Kas yra įtrauktas į bendruomenę, o kas aiškiai jai nepriklauso?

Manau, socialinės įtraukties koncepcija labai susijusi su muziejų veikla. Kas yra įtrauktas kaip mūsų lankytojas, o kas – atskirtas? Tai susiję ne tik su atskirties neteisybe, bet ir su įtraukties neteisybe. Turėtume klausti, ar apskritai etiška skirstyti į grupes.

Žinoma, kiekvienas skirstymas yra dirbtinis, todėl neteisinga vienus įtraukti, o kitų – ne. Kita vertus, kaip rodo Mauthauseno pavyzdys, gali būti neetiška visus laikyti lygius ir neskirstyti į grupes. Nenorėčiau būti nesuprastas – nemanau, kad kuri nors grupė turėtų turėti išskirtines teises. Manau, visos bendruomenės turėtų turėti lygias teises į prieinamumą, atstovavimą ir dalyvavimą. Tai svarbiausi socialinės įtraukties principai. Kai kalbu apie neteisybę, tai susiję su mano paskaitos kontekstu, t. y. muziejaus veiklos, pastatų, programų prieinamumu, bendruomenių reprezentacija muziejaus ekspozicijose ir kitur, bei skirtingų bendruomenių dalyvavimu muziejaus veikloje.

Pavyzdžiui, vienas iš muziejų Lince sugalvojo surengti ir pakviesti žmones į prisiminimų kavinę. Tokiu būdu siekta suburti Linco gyventojus, ypač vyresnius,

pasidalyti prisiminimais tam tikra tema, pasakojamos istorijos būtų įrašytos ir patektų į muziejaus rinkinius. Žmonės buvo kviečiami į šią kavinę dalijant lankstinukus. Juose nėra pavaizduoti konkrečios bendruomenės nariai, nėra tiksliai nurodyta, kokioms visuomenės grupėms skirtas renginys. Galbūt organizatoriai norėjo pakviesti visus, tačiau galbūt būtent tai, kad lankstinukas neleidžia aiškiai suprasti, kokių bendruomenių nariai yra laukiami, žmonės nesijaus pakviesti.

Manau, kad prieinamumo, atstovavimo ir dalyvavimo klausimai dabar labai aktualūs. Esu įsitikinęs, kad teorija turėtų padėti praktikai nuspręsti, kokias priemones galima pasitelkti kviečiant žmones ir kaip apskritai mes suvokiame šias problemas, nes tai labai stipriai susiję su etika, socialine tiek institucijos, tiek paskirų specialistų atsakomybe.

Pavyzdžiui, naujame tarptautiniame profesiniame diskurse kolekcionavimas suvokiamas kaip kolekcijos kokybės gerinimas, o ne rinkimas ir eksponatų kiekio didinimas, kaip kad buvo suprantama anksčiau. Žinoma, šios dvi sampratos susijusios. Tačiau dabar naujasis mąstymas, skatindamas tobulinti kolekcijas, siūlo netgi atiduoti eksponatus, pašalinti juos iš kolekcijos. Tai gana eretiška ir revoliucionieriška idėja.

Taigi nuo to, kaip suvoksime vieną ar kitą dalyką, priklausys ir pasekmės. Kaip mes apibrėžiame savo auditoriją? Galima kalbėti apie savo publiką, tačiau, pavyzdžiui, ar žmonės, praeinantys pro muziejų, yra mūsų auditorija, ar mūsų publika yra tik tie, kurie užėina į muziejų? Juk tai didelis skirtumas. O koks būtų šių dviejų sampratų ryšys?

Kaip vadiname žmones, kurie lankosi muziejuje, – *lankytojai (visitor)* ar *svečiai (guest)*? Gal turėtume juos vadinti svečiais, nes apsilankyti muziejuose nėra prievolė, jie čia ateina tik kaip svečiai ir mes turėtume džiaugtis jų sulaukę? Tačiau terminas *svečiai* buvo vartojamas prieš dešimt ar dvidešimt metų. Dabar yra paplitusi *vartotojo (user)* sąvoka.

Šie terminai apibūdina skirtingą požiūrį, skirtingą komunikaciją tarp muziejų institucijos ir žmonių, kurie domisi mūsų veikla. Jei muziejus turi ne tik trumpalaikes ir ilgalaikes parodas, bet, pavyzdžiui, ir biblioteką, kuri teikia paslaugas, ir kt., vadinasi, muziejus siūlo paslaugas, kuriomis naudojasi, ir produktus, kuriuos vartoja vartotojai. Terminas iš dalies implikuoja ir vartotojo iniciatyvą.

Ilgą laiką muziejaus auditorija buvo įvardijama iš marketingo diskurso kilusiu *tikslinės grupės (target group)* pavadinimu. Ši sąvoka pabrėžia, kad muziejus,

pasitelkdamas tam tikrus instrumentus, kreipiasi į lankytoją ir potencialius lankytojus. Vėliau po truputį tikslinės grupės sąvoka buvo pakeista *suinteresuotųjų* (*stakeholders*) terminu. Toks pavadinimas vėl sutelkia kitą prasminį atspalvį. Egzistuoja skirtingos žmonių grupės, skirtingos bendruomenės, kurios yra suinteresuotos muziejaus veikla, tai gali būti nebūtinai patys muziejaus lankytojai.

Žmonės, besilankančius muziejuose, taip pat būtų galima pavadinti *dalyviais* (*participants*). Šis terminas žengtų žingsnį pirmyn ir akcentuotų aktyvesnį vartotojo vaidmenį, nes dalyviai vartoja muziejaus produktus ir gali sukelti tokio vartojimo padarinius. *Bendraatoriai* (*cocreators*) – šiandien labai madingas terminas, kviečiantis žmones atlikti itin svarbų vaidmenį. Jiems siūloma būti ne tik dalyviu, priimančiu sprendimus, bet ir dalyvauti priimant sprendimus, lemti, kas turėtų būti įtraukta į parodas ir kitą muziejų veiklą, dalyvauti tyrimuose, dokumentavimo, konservavimo procesuose ir pan.

Mano siūlymas yra muziejų auditoriją suvokti kitaip – kaip *bendruomenę* (*community*). ICOM muziejų etikos kodekse labiausiai ir vartojama bendruomenės samprata. Tačiau yra skirtingi jos vartojimo būdai: aptarnaujamoji bendruomenė (*community served*), kilmės bendruomenė (*community of origin* arba *source community*), steigiamoji bendruomenė (*constituent community*) ir šiuolaikinė bendruomenė (*contemporary community*). Keturiais skirtingais būdais apibūdinamas visuomenės ir muziejaus ryšys, pasireiškiantis muziejaus komunikacija su skirtingomis bendruomenėmis. Kodekse pabrėžiama, kad muziejus susiduria su skirtingų rūšių bendruomenėmis, su jų įvairove.

Kilmės bendruomenę ypač paprasta nustatyti istorijos, antropologijos muziejuose. Tai bendruomenės, iš kurios buvo gauta kolekcija ar tam tikri eksponatai, pavyzdžiui, Afrikos, Pietų Amerikos kaimų bendruomenės. Tačiau koks skirtumas tarp kilmės ir aptarnaujamosios bendruomenių? Kuriai muziejus turėtų tarnauti? ICOM etikos kodekso filosofija teigia, kad muziejai turi turėti atsakomybę kilmės bendruomenėms, taigi, turi tarnauti ne vienai bendruomenei. Tačiau kilmės bendruomenės dažniausiai nebūna steigiamosios bendruomenės, kurios įkūrė muziejų. Kaip susijusios šios dviejų tipų bendruomenės? Ar muziejus turėtų būti skirtas abiem? Steigiamosios bendruomenės galėjo egzistuoti praeityje ir nesutapti su šiuolaikinėmis bendruomenėmis, kurios egzistuoja čia ir dabar. Kaip praeities bendruomenės susijusios su dabartinėmis? Ar gali muziejus gerbti steigiamosios bendruomenės interesus ir tuo pat metu tenkinti šiuolaikinės

bendruomenės poreikius? Kaip šios bendruomenės susijusios su kilmės bendruomene? Ar įmanoma suderinti ir patenkinti jų visų interesus? Ar muziejus nori tai daryti?

Manau, kad muziejai turėtų stengtis tai padaryti, nors tai ne visada įmanoma. Būna konfliktų, kai nesutampa, pavyzdžiui, kilmės ir šiuolaikinės bendruomenių interesai. Kaip kaimelio Afrikoje vertybės yra susijusios su šiuolaikinės bendruomenės normomis? Ar turėtume gerbti kilmės bendruomenės tabu ir neeksponuoti tam tikrų daiktų muziejuje? Juk šiuolaikinėje visuomenėje labai turime tabu, vyrai ir moterys turi lygias teises pamatyti skirtingus objektus, tačiau kilmės bendruomenėje gali būti kitaip. Tad kuriomis etikos taisyklėmis turėtume vadovautis?

Manau, tokie klausimai labai svarbūs, kai norime suvokti žmonių, su kuriais dirbame, grupes ir jų skirtingus interesus. Tai visada susiję su socialinės įtraukties samprata. Kokiu mastu mes įtraukiame arba atskiriame tam tikras bendruomenes, kai kuriame prieinamumą, atstovavimą ir galimybes dalyvauti parodose ir kitose muziejų veiklose? Juk anksčiau, prieš trisdešimt ir daugiau metų, steigiamoji bendruomenė sutapdavo su šiuolaikine bendruomene ir pirmenybė buvo teikiama steigiamajai, o ne kilmės bendruomenei. Dabar, susiformavus naujos etikos principams, mes suvokiame muziejų atsakomybę, bet neturime sprendimo, kaip elgtis, neturime įrankių, kurie padėtų mums balansuoti tarp skirtingų bendruomenių interesų ir teisių. Konfliktas tarp bendruomenių visada bus. Skirtumai tarp jų normų, vertybių, elgesio, lūkesčių gali būti nedideli, o kartais – didžiuliai, todėl konfliktų neįmanoma išvengti.

Pavyzdžiui, kai kurie muziejai naudoja tokią politiką, kad mokyklų grupėms leidžia lankytis tik iki 10 valandos ryto, o likęs laikas skirtas kitiems lankytojams. Taigi muziejus skirtingoms bendruomenėms skirtingai apriboja prieinamumą. Tačiau, mano manymu, tai nėra sėkmingas pavyzdys. Manau, būtų geriau ieškoti būdų, sujungti skirtingų bendruomenių interesus, kad būtų galima sukurti ką nors naujo, pasiūlyti bendradarbiauti, kad tarp bendruomenių atsirastų tarpusavio pagarba. Juk būtų įdomu rasti būdą sujungti vyresnio amžiaus žmonių ir vaikų grupes, kad susidarytų aplinkybės abiem grupėms pabendrauti, pasidalyti įspūdžiais ir pan.

Galimą įtampą tarp bendruomenių iliustruotų Vilniaus pranciškonų bažnyčios varpinės pavyzdys. Prie bažnyčios yra informacinė lenta, kurioje atsispindi

Vilniaus savivaldybės politika. Lentoje buvo parašyta, kad pagal programą „Dingęs Vilnius“ ketinama atstatyti gotikinę Pranciškonų bažnyčios varpinę. Atstatymas ir rekonstravimas apskritai yra įdomi tema. Ar etiška atstatyti pastatus, kurie neišliko? Bet tai galėtų būti kitos paskaitos tema. Programa „Dingęs Vilnius“ siekia atkurti svarbius istorinius pastatus arba jų dalis, kurios būtinos, kad būtų išsaugotas atitinkamas architektūrinis kraštovaizdis. Taip ketinama propaguoti čia gyvenančių atitinkamų bendruomenių istorinę savimonę ir kultūrinį turizmą. Man įdomu, ką pastatų atkūrimo kontekste jie turi omeny, sakydami istorinę savimonę ir dar atitinkamų bendruomenių, tačiau tik tų, kurios vis dar gyvena Vilniuje.

Jie seka šiuolaikiniu profesionaliu diskursu ir vartoja terminą *bendruomenės*, suprasdami, kad paminklai, pastatai ir apskritai paveldas priklauso skirtingoms bendruomenėms. Tačiau ar čia kalbame apie pastatą, kuris susijęs su įvairiomis bendruomenėmis ar tik su viena. Ar teisinga nuosavybės teisę priskirti kuriai nors konkrečiai bendruomenei? O gal yra nuosavybės teisė, kuria dalijamasi? Žinoma, čia turiu omenyje intelektinę nuosavybės teisę, ne juridinę. Taigi kas turi pastato intelektinės nuosavybės teisę – bendruomenė, kuri pastatė statinį, ar bendruomenė, kuri jį naudoja?

Tačiau kiekvienas pastatas iš dalies yra susijęs su tam tikra bendruomene. Kažkoku būdu kiekvienas gyventojas, kiekvienas lankytojas yra susijęs su tam tikru statiniu, kuris yra jo / jos tapatybės dalis žvelgiant į individo ir miesto, kuriame jis gimė ir užaugo arba kuriame lankėsi, ryšį.

Taigi jeigu tai yra Pranciškonų bažnyčios varpinė – kokia yra jos atitinkama bendruomenė? Pranciškonai? Katalikai? Kiek jie yra įtraukti arba neįtraukti į tai? Statinys tikrai nėra skirtas stačiatikiams arba žydų bendruomenei. O kokie katalikai su tuo susiję – lietuviai ar lenkai? Kodėl ši bendruomenė apibrėžta kaip gyventojai? Galbūt dalis tos bendruomenės nebegyvena Vilniuje, bet ji vis vien suinteresuota. Tačiau kokios tada yra suinteresuotos, bet sostinėje negyvenančios bendruomenės teisės? Panašu, kad ji neturi teisės į istorinę savimonę ir tik dėl to, kad išsikraustė gyventi kitur. Toks apibrėžimas tarsi sako, kad suinteresuotoji bendruomenė negali gyventi diasporoje. Bet tai netiesa. Todėl tokios sąvokos kaip atitinkamos bendruomenės gyventojai labiau atskiria nei įtraukia.

Žinoma, tai dilema ir reikia rinktis. Tačiau apskritai, ar gali egzistuoti paveldas arba muziejus pats sau, nepriklausyti jokiai bendruomenei? Ir taip, ir ne – nėra vieno atsakymo.

Įtraukties ir atskirties problema matyti ir Lietuvos nacionaliniame muziejuje. Kaip įvardyta, jis atspindi Lietuvos istoriją ir tapatybę. Šiame muziejuje niekur nevartojamas terminas *bendruomenė*, jame nėra tiksliai nurodyta, kokiai bendruomenei jis skirtas. Vis dėlto jis kreipiasi į tam tikrą bendruomenę ir tai galima suprasti. Tiesa, galbūt lietuvių atžvilgiu muziejus reprezentuoja bendruomenes – jis eksponuoja skirtingų Lietuvos bendruomenių materialų ir nematerialų paveldą, taip atskleisdamas kultūrą.

Tai nieko blogo, tačiau jeigu atkreiptume dėmesį į istorinę dalį, pamatytume, kad ten yra neįtrauktos kai kurios bendruomenės, ir apie tai, kad jos buvo Lietuvos istorijos dalis, net neužsimenama. Reprezentuojant XVI a. – XIX a. pr. Lietuvos istoriją, atrodo, kad visi žmonės buvo vienodi, nors iš tikrųjų istorija byloja ką kita. Įsižiūrėjęs gali atpažinti tam tikros bendruomenės tam tikrus daiktus, tačiau tai nėra paaiškinta.

Manau, žinau dalį atsakymo, kodėl taip yra. Kodėl Lietuvos idėja muziejuje siejama su kaimo vietovėmis, bet ne miestais? Taip yra ne vien Lietuvoje. Tokių muziejų galima rasti ir Suomijoje, Norvegijoje, Danijoje, Vokietijoje, Šveicarijoje, Austrijoje, Olandijoje ir kitose šalyse. Kodėl tokie muziejai susikoncentruoja į kaimo tradicijas arba tik dalį jų, o ne į kultūrinę įvairovę miestuose?

Tai iš esmės rodo, kad remiamasi XIX a. galvosena. Pavyzdžiui, Olandijos nacionalinis kultūros istorijos muziejus Rijksmuseum Amsterdame ilgą laiką buvo toks pats, koks buvo ir XIX a. pab., kai buvo įkurtas. Jame eksponuotos kostiumų iš istorinių kaimo vietovių kolekcijos ir kiti objektai, susiję su kaimo tradicijomis.

Kadangi jau seniai Olandijos vakarai labai urbanizuoti, o rytuose labiau vyrąja kaimai, Rijksmuseum direktorius suprato, kad tokia kolekcija nelabai siejama su Amsterdamu. Todėl ji buvo perkelta į Olandijos rytuose esantį Arnhemą, kuriam kolekcija virto muziejumi po atviru dangumi (*Nederlands Openluchtmuseum*).

1918 m. duris atvėręs muziejus ypač nacių laikais vaidino svarbų vaidmenį, nes buvo „grynosios“ olandų tapatybės išraiška. Tačiau dabar muziejus stengiasi užčiuopti, kuo Olandija tapo, ir savo ekspozicijose akcentuoja multikultūriškumą. Todėl kaimo vietovių kostiumai dabar gretinami su tautine įvairove, taip atskleidžiant šalies tapatybės praturtėjimą. Netgi miesto kultūra įžengė į reprezentacijų teritoriją šiame muziejuje. Jame taip pat atsirado imigrantų grupių kultūros ženklų, pavyzdžiui, šio muziejaus viduryje – kinų restoranas. Taigi muziejus ėmė kalbėti apie kultūrinę Olandijos įvairovę.

Toks atvejis yra pavyzdys, kai muziejus pripažįsta bendruomenės sąvoką ir žino įtraukties ir atskirties dilemą. Muziejaus politika – atskirti skirtingas grupes, parodant jų skirtumus, tačiau tokiu būdu kartu atspindėti Olandijos ir jos tapatybės sudėtingumą.

Kitas pavyzdys – istorinis muziejus Berlyne. Vienas iš jo padalinių skirtas žydų, gyvenusių Berlyne, istorijai. Muziejus padarė, mano nuomone, tragišką sprendimą, nes atskyrė žydų istorijos padalinį ir perkėlė jį į greta esantį priestatą. Kitaip tariant, Berlyno istorija buvo atskirta nuo žydų istorijos Berlyne. Toks sprendimas rodo tuo metu egzistavusią bendruomenių tarpusavio įtampą.

Kita vertus, toks sprendimas atskleidžia muziejaus tapatybės problemą. Kokiai bendruomenei jis skirtas? Steigiamoji bendruomenė gali būti didelė, tačiau kokia yra šiuoiaikinė bendruomenė, į kurią kreipiasi muziejus? Ar tai žydų bendruomenė Vokietijoje, ar kitur? Jei taip, kaip suvokiama žydų bendruomenė? Ar egzistuoja žydų bendruomenės įvairovė? Kokia jos dalis įtraukta, o kokia – atskirta?

Vis dėlto žydų bendruomenę galima apibrėžti remiantis religiniais, etniniais, kultūriniais ir kitais kriterijais. Tačiau kai kurie muziejai šiandien labai išplečia bendruomenės sampratą.

Pavyzdžiui, Roterdamo istorinis muziejus, apie kurį buvau užsiminęs ankstesnėje paskaitoje, kai kalbėjau apie tai, kuo būtų galima pakeisti muziejus. Šis muziejus uždarė pastato, kuriame buvo ilgalaikės parodos, duris. Dabar tai muziejus diasporoje. Jo internetiniame puslapyje susisteminta daugybė skirtingų veiklos sričių. Tačiau visa ši veikla įgyvendinama pasitelkiant įvairias bendruomenes, gyvenančias Roterdame ir jo rajonuose, tad tai – bendruomeninė veikla.

Jei palygintume Roterdamo muziejų su tuo Berlyne, apie kurį kalbėjau, pamatytume, kad Roterdamo muziejaus bendruomenės sąvoka atviresnė. Nėra tiksliai apibrėžta, koks turėtų būti Roterdamo gyventojas. Todėl muziejus žaidžia tuo. Pavyzdžiui, rodo marokietį, kuris laiko popieriaus lapą, o jame parašyta, kad tikras rotterdamietis yra tas, kuris yra suskilęs. Taigi kiekvienas žmogus gali pajusti, ką reiškia būti Roterdamo gyventoju, nes kiekvienas turi savo nuomonę, kas yra rotterdamietis.

Muziejus, organizuodamas *pop up* parodas, įtraukia bendruomenės narius į kūrybinį procesą, skatindamas žmones atsiverti ir bendradarbiauti. Tai susiję su vis labiau plintančia minios paslaugų (*crowdsourcing*) idėja, kai individualios

užduotys perduodamos žmonių grupėms ar bendruomenei. Manau, muziejai, jei nenori rengti *pop up* parodų, tai bent jau galėtų pasitelkti tokį metodą. Pavyzdžiui, parodos dizainerio, edukatoriaus ar muziejaus tyrėjo užduotis perduoti atviru kvietimu sukviestai neriboto skaičiaus žmonių grupei. Manau, čia slypi muziejų ateitis.

Bendruomenes reikėtų iš naujo apibrėžti kaip suinteresuotąsias bendruomenes (*community of interest*), kurios būtų suburtos atviru kvietimu neribojant jų narių skaičiaus. Tokiu atveju ne muziejus nustato, kas priklauso tai bendruomenei, o kas – ne. O patys žmonės pasirenka, kuriai bendruomenei priklausyti. Vieną dieną jie gali atsakyti į kvietimą tapti bendruomenės, kuri domisi Vilniaus istorija, kitą dieną – bendruomenės, kuri tiria Kauno istoriją, nariais. O narystė tokioje bendruomenėje gali užtrukti dieną, savaitę, gal net ir visą gyvenimą. Tai nusprendžia pats žmogus ir jis pats, o ne kas nors kitas įvertina savo tinkamumą vienai ar kitai bendruomenei. Todėl socialinės įtraukties idėją būtų galima iš naujo apibrėžti kaip prieinamumą, atstovavimą ir dalyvavimą, paremtus dalyvaujančiojo sprendimais. O toks požiūris jau susiję su naujomis etikos sampratomis.

Taigi apibendrinant socialinė atsakomybė reiškia, kad muziejus turėtų išrūgtinti pasitikėjimu pagrįstus santykius su įvairiomis bendruomenėmis. Žmonės turėtų pasitikėti muziejumi, o jis – būti atsakingas už savo veiksmus ir žinoti egzistuojančias problemas ir dilemas. Muziejus galbūt ir neturės galutinių atsakymų, tačiau svarbiausia, kad jis būtų atsakingas. Todėl radikalaus permatomumo idėja yra nepaprastai reikšminga. Muziejus turėtų aiškiai išdėstyti, ką jis daro ir kodėl. Tokiu būdu jis parodytų, kad jaučia socialinę atsakomybę ir kad juo galima pasitikėti.

Bibliografinių nuorodų sąrašas

Muzeologijos katedros kronika – Museums for all. Museums and their communities by Pieter van Mensch [interaktyvus]. Youtube, 2013 07 04 [žiūrėta 2014 m. gruodžio 12 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.youtube.com/watch?v=0V2C1dLgIY>

II MODULIS

.....

Darbas ir komunikacija LIMIS

Danutė Mukienė

LIETUVOS INTEGRALI MUZIEJŲ INFORMACINĖ SISTEMA (LIMIS)

2007–2013 m. Europos Sąjungos ekonomikos augimo programos 3 prioriteto „Informacinė visuomenė visiems“ įgyvendinimo priemonėje Nr. VP2-3.1.-IVPK-04-V „Lietuvos kultūra informacinėje visuomenėje“ buvo numatyta kurti bendrą kultūros paveldo skaitmeninį turinį, perkelti jį skaitmeninę formą duomenis apie unikalius ir vertingus kultūros paveldo objektus, meno ir literatūros kūrinius, svarbiausius istorijos ir visuomenės reiškinius bei teikti apie juos informaciją elektroninėje erdvėje. Atsižvelgus į šias aplinkybes, buvo inicijuotas projektas „Lietuvos integralios muziejų informacinės sistemos (LIMIS) diegimas Lietuvos muziejuose“ (toliau – LIMIS projektas; Projektas).

LIMIS projektas buvo įgyvendintas dviem etapais: 2010–2012 m. LIMIS buvo sukurta ir įdiegta Lietuvos 4 nacionaliniuose bei 15 respublikinių muziejų, o 2013 m., gavus papildomų lėšų projektui vykdyti, sukurti papildomi LIMIS funkcionalumai, kurių nebuvo galima numatyti Projekto vykdymo pradžioje, bei papildomai LIMIS sistema įdiegta dar dviejuose naujai pradėjusiuose veikti Lietuvos respublikiniuose muziejuose.

Projektui finansavimas buvo gautas iš Europos Sąjungos regioninės plėtros fondo ir Lietuvos Respublikos biudžeto (atitinkamai 85 ir 15 proc.).

Projektą vykdyti 2009 m. gegužės 20 d. nutarimu Nr. 493 buvo pavesta Lietuvos dailės muziejui (toliau – LDM), o muziejuje ši veiklos sritis patikėta nuo 2009 m. liepos veikiančiam LDM filialui Lietuvos muziejų informacijos, skaitmeninimo ir LIMIS centras (LM ISC LIMIS).

Pagal galiojančius teisės aktus LDM, sukūręs ir Lietuvos muziejuose įdiegęs Lietuvos integralią muziejų informacinę sistemą (toliau – LIMIS; Sistema), yra šios sistemos valdytojas bei tvarkytojas, atsakingas už jos tinkamą naudojimą pagal paskirtį ir Sistemos plėtrą.

Projekto metu buvo ne tik sukurta ir Lietuvos muziejuose įdiegta LIMIS, bet ir LDM patalpose įrengta LIMIS serverinė, nupirkta serverinės įranga bei serverinės saugų darbą užtikrinti turinti įranga. Lietuvos nacionaliniams ir respublikiniams

muziejams, kurie šiame projekte buvo naudos gavėjai, nupirkta ir pagal sutartis su muziejais patikėjimo teise perduota valdyti LIMIS įdiegti ir funkcionuoti skirta kompiuterinė įranga (LIMIS-M tarnybinės stotys, kompiuteriai, monitoriai, QR kodai, QR kodų skaitytuvai, monitorių kalibratoriai, audiogidų įrangos komplektai).

Projekto vykdymo metu itin daug laiko pareikalavo duomenų perkėlimas iš Lietuvos muziejuose iki šiol naudotų neperspektyvių informacinių sistemų į LIMIS duomenų bazes. Vykdamas projektą sukurtas LIMIS portalas www.limis.lt, viešinantis sklandai skirtus duomenis, pateiktus į LIMIS-C duomenų bazę, ir dvidešimt viena muziejų LIMIS elektroninių katalogų viešoji prieiga (interneto svetainė), kurias, pradėjus veikti LIMIS sistemos, toliau administruoja, aktualia informacija pildo patys Lietuvos muziejai, kuriuose yra įdiegtas LIMIS-M posistemis ir kuriems yra sukurtos minėtos viešosios priemonės.

LIMIS sukūrimo ir įdiegimo muziejuose paslaugas vykdė LM ISC LIMIS organizuotų viešųjų pirkimų metu pirkimo konkursus laimėjusios įmonės arba įmonių jungtinės veiklos grupės.

2010–2012 m. LIMIS kūrė ir ją muziejuose diegė jungtinės veiklos grupė, kurią sudarė UAB „Alna Software“, UAB „Sintagma“ ir UAB „Webmedia“ („Nortal“), o 2013 m. (LIMIS naujų funkcionalumų sukūrimo etape) – jungtinės veiklos grupė, kuriai priklausė UAB „Asseco Lietuva“, UAB „Alna Software“ ir UAB „Nortal“. Sistemos sukūrimo techninės priežiūros paslaugas teikė UAB „IO Project“. Buvo perkamos ir LIMIS projekto viešinimo paslaugos.

Raktiniai žodžiai: Lietuvos integrali muziejų informacinė sistema, Lietuvos dailės muziejus, projektas, Lietuvos muziejų informacijos, skaitmeninio LIMIS centras, posistemis, struktūra, funkcionalumas.

LIMIS PROJEKTO TIKSLAI

LIMIS projekto vykdymo metu buvo siekiama sukurti informacinę sistemą (LIMIS), kuri sudarytų galimybę interneto naudotojams (toliau – naudotojai; vartotojai) jiems patogia forma operatyviai, vieno langelio principu interneto LIMIS viešosiose priemonėse susirasti sklandai skirtą informaciją apie muziejuose saugamus kultūros paveldo objektus. Norint pasiekti šį tikslą reikėjo:

- 1) sukurti tokią integraciją visiems Lietuvos muziejams skirtą informacinę sistemą, kuri sudarytų galimybę, vadovaujantis vienodais standartais,

- automatizuoti Lietuvos muziejų eksponatų ir kitų vertybių apskaitą, centralizuotą susijusių duomenų kaupimą bei jų ilgalaikį išsaugojimą;
- 2) automatizuoti duomenų apie Lietuvos muziejuose saugomus eksponatus ir kitas vertybes apdorojimą ir teikimą valstybės įstaigoms ir institucijoms;
  - 3) subendrinti Lietuvos muziejuose tvarkomus duomenis, skirtus ilgalaikiam išsaugojimui ir vieningai sklaidai, į bendrą tinklą;
  - 4) suteikti visuomenei priėjimą prie informacijos apie Lietuvos muziejuose saugomus eksponatus ir kitas vertybes patogia elektronine forma;
  - 5) padaryti LIMIS duomenų bazėse sukauptą sklaidai skirtą informaciją apie Lietuvos muziejuose saugomus kultūros paveldo objektus prieinamą kituose portaluose – virtualioje Lietuvos ir užsienio kultūros paveldo erdvėje.

LIMIS ATLIEKAMOS FUNKCIJOS

2010–2013 m. sukurta LIMIS atlieka šias funkcijas:

- 1) kaupia ir saugo Lietuvos muziejuose esančių eksponatų ir kitų vertybių apskaitos duomenis, aprašus (metaduomenis) ir su jais susijusius tuos objektus identifikuojančius skaitmeninius vaizdus, vaizdo, garso įrašus ir kitas skaitmenines bylas, sukurtas pagal vienodus standartus;
- 2) teikia muziejuose saugomų kultūros paveldo objektų metaduomenis ir su jais susietas skaitmenines bylas LIMIS duomenų gavėjams patogia elektronine forma;
- 3) formuoja ataskaitas, eksponatų apskaitos ir kitus dokumentus;
- 4) pagal poreikius teikia apdorotus Lietuvos muziejuose vykdomos apskaitos duomenis valstybės įstaigoms ir institucijoms;
- 5) formuoja visiems bendras klasifikavimo sistemas (klasifikatorius, tezaurus, raktažodžių ir personalijų žodynus), reikalingas Lietuvos muziejuose saugomiems kultūros paveldo objektams aprašyti;
- 6) duomenis apie Lietuvos muziejuose saugomus kultūros paveldo objektus automatizuotai teikia išorinėms informacinėms sistemoms;
- 7) LIMIS asmens duomenų tvarkymo tikslais užtikrina Sistemoje tvarkomos informacijos kontrolę ir sklaidai skirtą informaciją apie asmenis teikia visuomenei (1 iliustracija).

Naujienos LIMIS Ekspozitai ir kt. vertybės Personalijos Raktažodžiai Literatūra, šaltiniai Virtualios parodos Nuorodos Muziejai

Naujienos

[Naujienų archyvas >>](#)

[RSS pranešimai](#)

Fotografų kvalifikacijos tobulinimo kursai 2014-11-03

Tarptautinė konferencija „Pakartotinis skaitmeninto kultūros paveldo panaudojimas edukacijai, turizmui ir laisvaivaliui“ 2014-07-20

NAUJAS INTERAKTYVUS MUZIEJŲ ŽEMĖLAPIS 2014-07-21

Apklausa

Kaip jūs vertinate LIMIS teikiamas elektronines paslaugas?

Labai patinka

Prisijungimas

El. pašto adresas

Slaptažodis

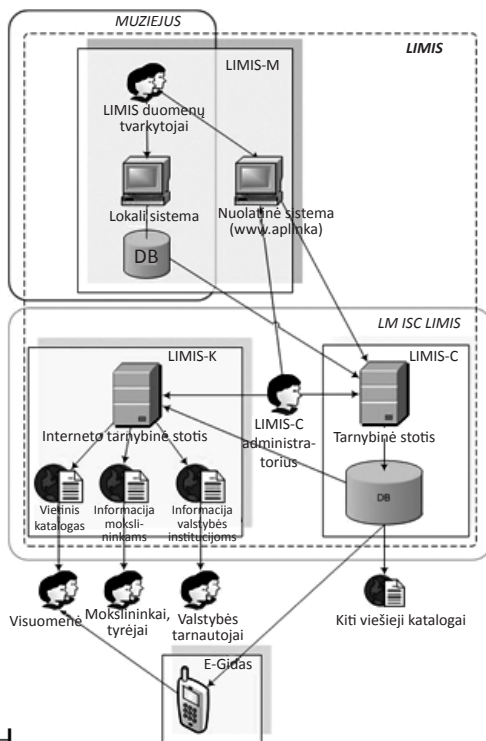
1 iliustracija. Sukurtos Sistemos pagrindinė viešoji prieiga internete – LIMIS portalas www.limis.lt.

LIMIS PROJEKTO VYKDYMO METU PASIEKTI REZULTATAI

LIMIS projekto vykdymo laikotarpiu (2010–2012 m.), vadovaujantis vienodais standartais, buvo sukurta LIMIS, kurią sudaro 3 posistemiai (LIMIS-C, LIMIS-M ir LIMIS-K), ši sistema įdiegta į visus 2012 m. veikusius Lietuvos nacionalinius ir respublikinius muziejus bei sukurtas LIMIS-M alternatyvus posistemis, kuris sudaro galimybę nuotoliniu būdu, prisijungus prie LIMIS per interneto naršyklę, Sistema naudotis ir kitiems Lietuvos muziejams (savivaldybių, žinybiniais, muziejams-viešosioms įstaigoms ir kt.).

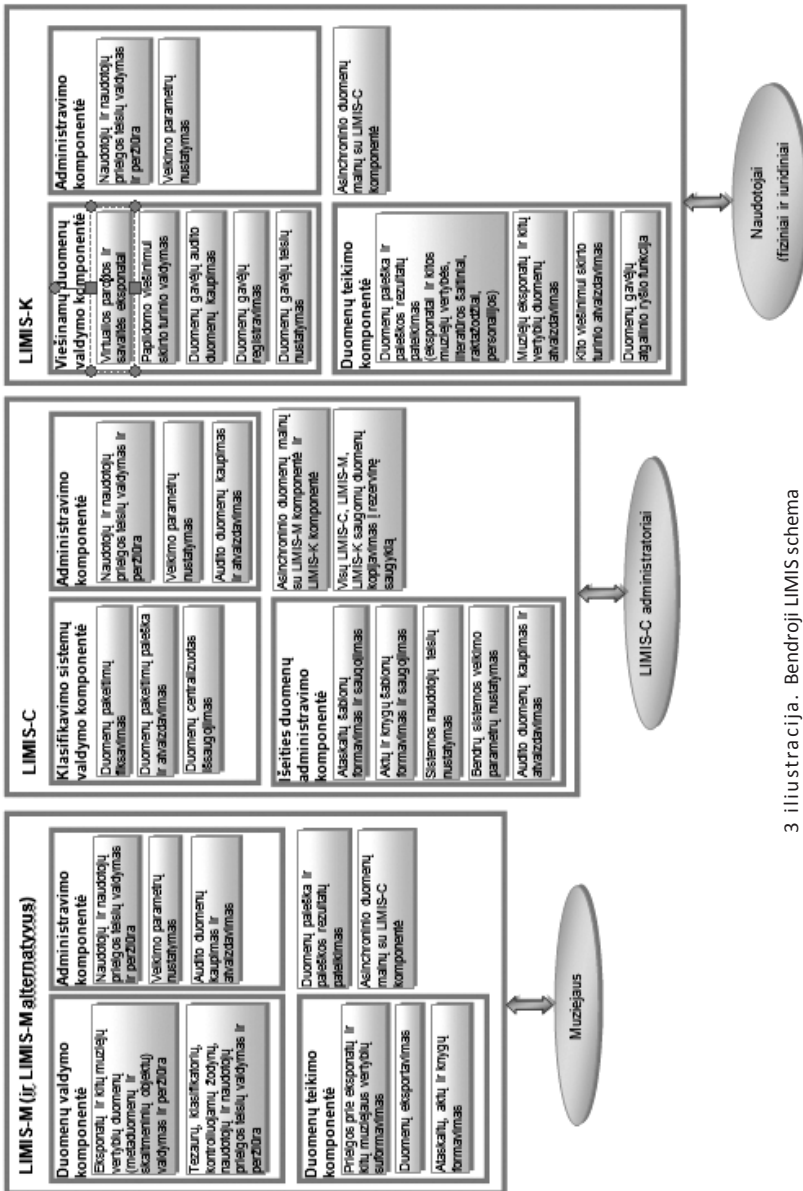
Sukurta ir įdiegta Sistema muziejams (2 iliustracija) teikia galimybę:

- 1) automatizuotai vykdyti Lietuvos muziejuose kultūros paveldo objektų apskaitą;

2 iliustracija. Sistema 2010–2012 m. buvo sukurta ir 2013 m. išplėta pagal su Informacinės visuomenės plėtros komitetu prie Susisiekimo ministerijos suderintą koncepcinį modelį

- 2) vadovaujantis bendrais standartais, naudojantis informacinių technologijų teikiamomis galimybėmis, kompiuteriais ir ryšio priemonėmis, kaupiti (saugoti, archyvuoti), tvarkyti, sisteminti, viešinti ir valdyti bei į kitas duomenų bazines, taip pat tarptautines, teikti Sistemos duomenų bazėje esamus duomenis apie Lietuvos muziejuose saugomas vertybes;
- 3) į Sistemą integravus bendro naudojimo klasifikatorius, tezaurus, raktažodžių ir personalijų žodynus, literatūros šaltinių duomenų bazę, duomenų bazines, kaupiančias teksto, vaizdo, garso ir kt. informaciją apie visus muziejuose saugomus kultūros paveldo objektus ir jų priklausomybę,

3 iliustracija. Bendroji LIMIS schema

- vykdyti keitimąsi duomenimis tarp bendramuziejinės duomenų bazės ir muziejuose įdiegtų LIMIS-M posistemų duomenų bazių;
- 4) teikti elektronines paslaugas visuomenei, kuriomis naudodamiesi LIMIS viešųjų prieigų vartotojai turi galimybę gauti informaciją apie Lietuvos muziejuose saugomus ir LIMIS sistemoje aprašytus eksponatus ir kitas vertybes;
  - 5) teikti duomenis apie Lietuvos muziejuose saugomus kultūros paveldo objektus valstybės institucijoms, interneto vartotojams mokymo ir mokslinių tyrimų tikslais;
  - 6) suformuoti ir plėtoti bendrą muziejų elektroninį katalogą – LIMIS duomenų bazę, kurioje saugomi Projekto vykdymo metu į ją perkelti duomenys iš muziejuose veikusių neperspektyvių informacinių sistemų bei LIMIS eksploatacijos metu į Sistemos duomenų bazę muziejų pateikiami duomenys;
  - 7) vykdyti funkcionalią ir įvairialypę duomenų apie Lietuvos muziejuose saugomus kultūros paveldo objektus paiešką, kuri yra įdiegta visuose Sistemos posistemiuose (3 iliustracija).

LIETUVOS MUZIEJŲ DALYVAVIMAS LIMIS KŪRIMO ETAPE IR SISTEMOS NAUDOJIMAS MUZIEJUOSE

LIMIS sukūrimas yra labai svarbi prielaida ir sąlyga muziejuose dirbančių specialistų kvalifikacijai tobulinti, toliau plėtoti elektronines paslaugas Lietuvos muziejuose – e. paslaugų apimčiai didinti, kokybei gerinti. Projekto metu LIMIS kūrusių įmonių specialistai, bendradarbiaudami su LM ISC LIMIS, darbo grupių, kurias sudarė muziejų specialistai, nariais, išanalizavo muziejuose vykdomus eksponatų ir kitų vertybių apskaitos bei kitus procesus, surinktą informaciją apibendrino, suderino su muziejais ir pagal šiuos dokumentus suprojektavo ir sukūrė Sistemą. Dalis muziejų šiame etape dėl objektyvių ir (arba) subjektyvių priežasčių dalyvavo ne itin aktyviai arba visai nerado laiko peržiūrėti jiems atsiųstus derinti dokumentus, todėl šių muziejų specifiniai poreikiai, susiję su juose saugomo kultūros paveldo apskaita, LIMIS diegimu juose, duomenų perkėlimu iš minėtuose muziejuose naudotų neperspektyvių duomenų bazių, nebuvo laiku deklaruoti, todėl į juos nebuvo atsižvelgta ir rengiant LIMIS projektinę dokumentaciją, kuriant Sis-

temą. Apie tai, kad yra tokių specifinių poreikių, paaiškėjo pradėjus eksploatuoti Sistemą. Dėl šių priežasčių 2013–2014 m. Sistemoje kai ką reikėjo pakeisti, o kartais ir patiems muziejams, kurie dėl savo kaltės LIMIS kūrėjams laiku nepranešė apie savo muziejų specifinius poreikius, reikėjo pakoreguoti iki šiol vykdytus muziejuose saugomų kultūros paveldo objektų apskaitos procesus.

2014 m. pradžioje savo darbe Sistema naudojosi daugiau negu 60 muziejų. Prieš pradėdant muziejams teikti duomenis į LIMIS, su kiekvienu iš jų LDM kaip Sistemos valdytojas ir tvarkytojas sudarė bendradarbiavimo sutartis, kuriose yra numatyti sutartį pasirašiusių šalių įsipareigojimai, darbo su LIMIS tvarka, duomenų, pateikiamų į LIMIS duomenų bazes, parametrai, naudojimo tvarka ir kiti su LIMIS eksploatavimu susiję klausimai. Tokių sutarčių pasirašymas tebetrunka naujiems muziejams pareiškus norą dirbti su LIMIS.

LDM visiems muziejams, kurie rengiasi pradėti dirbti su LIMIS, rekomenduoja pasitvirtinti muziejuose vykdomos skaitmeninimo veiklos, sukuriama skaitmeninio turinio apskaitos tvarką, atlikti skaitmeninti planuojamų objektų auditą, susidaryti artimiausiais metais planuojamų skaitmeninti objektų prioritetinius sąrašus, paskirti už skaitmeninimo veiklą atsakingus darbuotojus, LIMIS-M tarnybinių stočių, įdiegtų nacionaliniuose ir respublikiniuose muziejuose, administratorius, dirbant su LIMIS laikytis Lietuvos Respublikoje galiojančių teisės aktų, kurie susiję su skaitmeninimu, valstybinių informacinių sistemų, tarp jų ir LIMIS, naudojimu, duomenų kaupimu, saugojimu, viešinimu, teikimu į kitas duomenų bazes. Pasirašydami darbo su LIMIS sutartis, muziejai pasižada vykdyti ir šiose sutartyse nurodytus LIMIS-M posistemio naudotojų įsipareigojimus.

Sukūrus Sistemą, buvo pagerintas Lietuvos muziejų veiklos koordinavimas ir valdymas – parengta ir muziejams pateikta, internete paskelbta daug metodinės ir informacinės, rekomendacinio pobūdžio informacijos, kuri naudinga visiems muziejų darbuotojams vykdant kultūros paveldo objektų apskaitą, planuojant muziejaus veiklą ir kt.

Aktualiausia informacija, susijusi su LIMIS, yra skelbiama LIMIS portale ir projekto vykdymo metu sukurtoje bei LDM filialo LM ISC LIMIS administruojamoje, nuolat aktualia informacija atnaujinamoje informacinėje-metodinėje interneto svetainėje „Muziejinių vertybių skaitmeninimas“ www.emuziejai.lt.

Sukūrus Sistemą, pagerėjo informacijos apie kultūros paveldo objektus pateikimas naudotojams – jie šią informaciją LIMIS viešosiose priegose jau gali pa-

siekti patogia skaitmenine forma. Interneto naudotojams yra sudaryta galimybė naudotis ir LIMIS teikiamomis interaktyviomis paslaugomis.

Įvedus į LIMIS duomenis apie muziejuose saugomus eksponatus, yra galimybė šią informaciją atsispausdinti, eksponato aprašą susieti su eksponatus identifikuojančiomis skaitmeninėmis bylomis, formuoti su eksponatų apskaita susijusius aktus, apskaitos knygas, ataskaitas, eksponatų restauravimo pasus, eksponatus identifikuojančius QR kodus, juos atsispausdinti ir jais vėliau pažymėti eksponatus saugyklose, parodose, ekspozicijose, leidžiamuose spausdintiniuose leidiniuose ir kt.

2013 m., naudojant LIMIS sistemoje sukauptą skaitmeninį turinį, Lietuvos nacionalinių ir respublikinių muziejų trisdešimčiai ekspozicijų buvo sukurta audiogidų paslauga. Muziejų lankytojai informaciją apie ekspozicijose rodomus vertingiausius eksponatus gali perklausti lietuvių, anglų kalbomis ir peržiūrėti lietuvių gestų kalba naudodamiesi audiogidų įranga, kuri buvo nupirkta iš projekto lėšų ir muziejams perduota patikėjimo teise. Projekto vykdymo metu sukurtus audiogidams skirtus garso, vaizdo įrašus galima peržiūrėti, perklausti, atsisiųsti ir naudojantis kompiuteriu bei mobiliaisiais įrenginiais, prie LIMIS portalo prisijungus per interneto naršyklę.

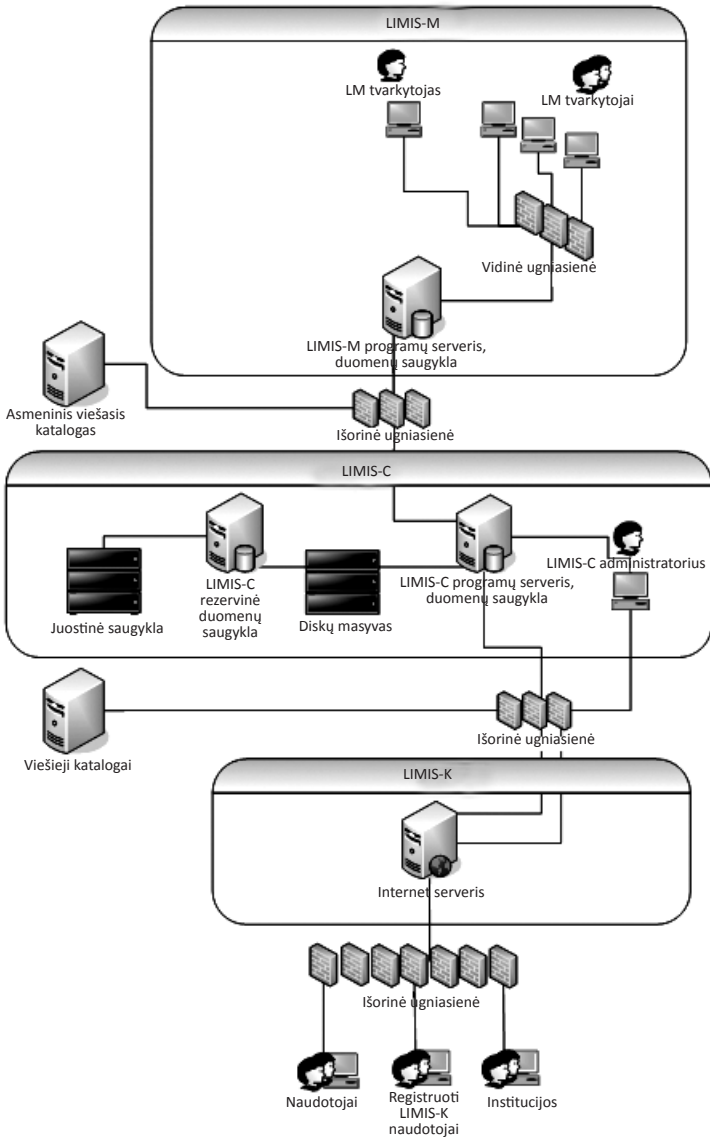
Projekto įgyvendinimo metu buvo įsigyta ir įdiegta Sistemai funkcionuoti reikalinga, šiuolaikinius saugumo reikalavimus atitinkanti įranga. Bendroji LIMIS techninės įrangos topologija pateikiama 4 iliustracijoje.

LIMIS POSISTEMIAI

LIMIS sudaro trys posistemiai – LIMIS-C, LIMIS-M, LIMIS-K.

LIMIS-C yra centrinis Sistemos posistemis. Jis skirtas skaitmeniniam turiniui, kurį į LIMIS duomenų bazes teikia muziejai, kaupti, saugoti, kopijuoti, teikti į LIMIS-K posistemį bei kitas duomenų bazes ir viešuosius katalogus (portalus), centralizuotai administruoti ir valdyti visus Sistemos operacinius duomenis (klasifikatorius, tezaurus, raktažodžius, personalijų žodynus ir kt.). LIMIS-C posistemio serverinė, kurioje eksploatuojama įranga naudojama LIMIS duomenims kaupti, saugoti, kurioje daromos rezervinės LIMIS duomenų kopijos, projekto vykdymo metu buvo įrengta ir pradėta eksploatuoti LDM patalpose. Ji yra ap rūpinta modernia įranga. Pati LIMIS serverinės įranga nustatytu periodiškumu LIMIS-C duomenų bazėje saugomus duomenis automatizuotai kopijuoja į mag-

4 iliustracija. Bendroji LIMIS techninės įrangos topologija

netines juostas. Papildomai dar vieną šių duomenų kopiją į magnetines juostas nustatytu periodiškumu padaro LIMIS-C administratorius. Ši antra duomenų kopija yra saugoma atsarginėje LIMIS serverinėje, esančioje kitoje patalpoje. Nacionaliniuose ir respublikiniuose muziejuose papildomai dar po vieną tokių duomenų komplektą yra saugoma šiuose muziejuose įdiegtų tarnybinių stočių duomenų bazėse. Visa tai garantuoja, kad į LIMIS sistemą pateikti duomenys net ir įvykus LIMIS serverinės gedimams bus išsaugoti.

LIMIS serverinės nepertraukiamą darbą garantuoja LIMIS serverinės įrengimo metu nupirkta serverinės įrangos garantinės priežiūros paslauga, kuriai pasibaigus LDM surado finansinių galimybių ją pratęsti. Nėra amžinojo variklio, todėl negalima atmesti galimybės, kad LIMIS serverinės įranga kada nors gali sugesti. Kaip tokiais atvejais turėtų būti elgiamasi, nurodyta LDM direktoriaus patvirtintame Lietuvos integralios muziejų informacinės sistemos (LIMIS) veiklos tęstinumo valdymo plane, kuris reglamentuoja LIMIS veiklos tęstinumo užtikrinimą (šie reikalavimai yra privalomi visiems LIMIS naudotojams) ir kituose Sistemos valdytojo ir tvarkytojo parengtuose dokumentuose. Su visais jais LIMIS duomenų teikėjai turi galimybę susipažinti interneto svetainėje „Muziejinių vertybių skaitmeninimas“ www.emuziejai.lt. Jei įvyktų incidentas, dėl kurio laikinai reikėtų sustabdyti LIMIS-C posistemio darbą, LIMIS sistema ir toliau galėtų naudotis tie nacionaliniai ir respublikiniai muziejai, kuriuose yra įdiegtas LIMIS-M posistemis ir veikia LIMIS tarnybinės stotys. Tuo laikotarpiu nevyktų tik apsieitimas duomenimis tarp LIMIS-M ir LIMIS-C bei LIMIS-K posistemų, nebūtų teikiama informacija apie LIMIS-C sukauptus sklaidai skirtus duomenis LIMIS viešosiose priegose.

Eksplloatuojant Sistemą jos palaikymo ir garantinės priežiūros laikotarpiu, ją sukūrę tiekėjai pagal su LIMIS administravimo darbo grupe suderintą planą koreguoja LIMIS pastebėtas klaidas bei atlieka LIMIS valdytojo ir tvarkytojo, kitų Lietuvos muziejų inicijuotus LIMIS sistemos pakeitimus, turinčius pagerinti darbo su LIMIS kokybę. Visi padaryti pakeitimai ir ištaisytos LIMIS klaidos pirmiausia, prieš įdiegiant pakeitimus į LIMIS gamybinę aplinką, yra patikrinami LIMIS testinėje aplinkoje. Jei pakeitimai yra padaryti tinkamai, laikinai stabdomas darbas su LIMIS sistema ir į ją įdiegiami pakeitimai. Diegimo metu dirbti su LIMIS nėra galimybių, todėl apie laikiną Sistemos sustabdymą, planuojamus atlikti darbus ir tai, kuriomis valandomis nebus galima dirbti LIMIS gamybinėje aplinkoje, visus duomenų tiekėjus elektroninėmis priemonėmis iš anksto informuoja LIMIS-C administratorius.

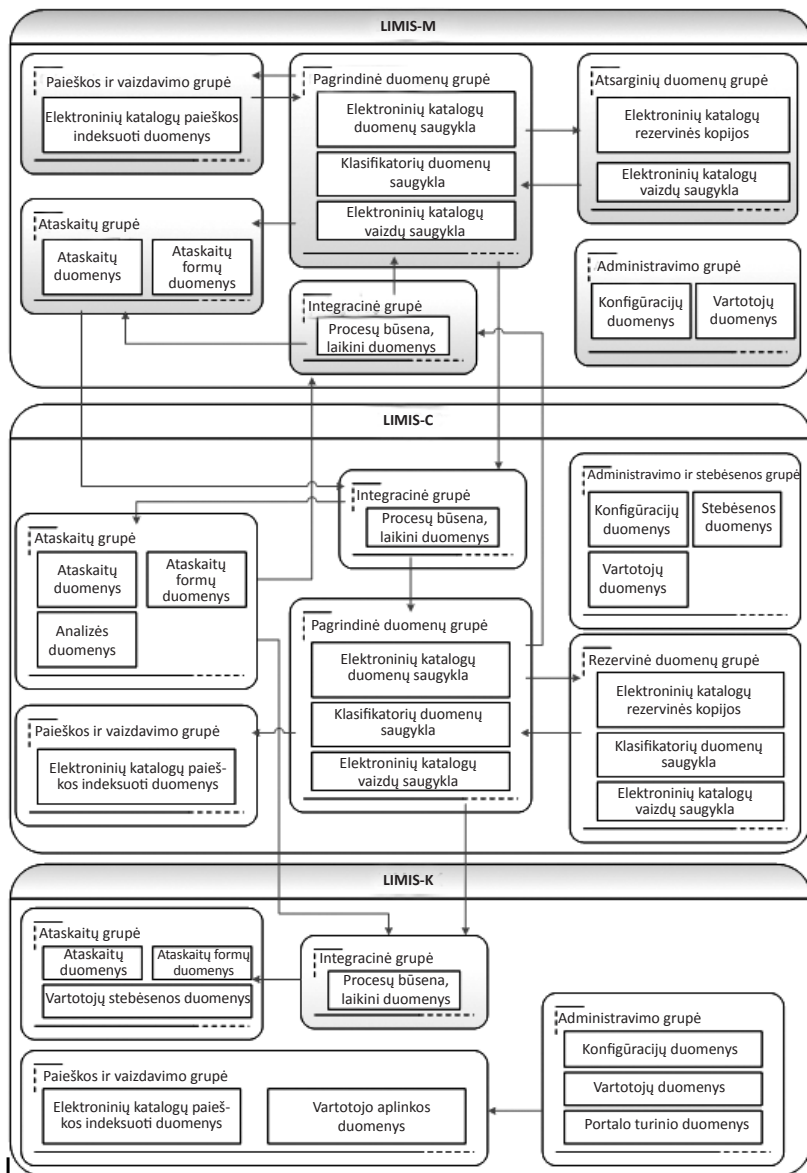

LIMIS-M posistemis yra skirtas muziejuose saugomų kultūros paveldo objektų automatizuotai apskaitai vykdyti, šiems objektams aprašyti, metaduomenims susieti su Sistemoje aprašytus vaizdus identifikuojančiomis bylomis, Sistemoje pateiktiems duomenims analizuoti, originaliems, išvestiniams, sklaidai skirtiems eksponatų skaitmeniniams vaizdams kaupti, archyvuoti bei skaitmeniniam turiniui teikti į LIMIS-C ir į kitas duomenų bazes bei viešuosius katalogus.

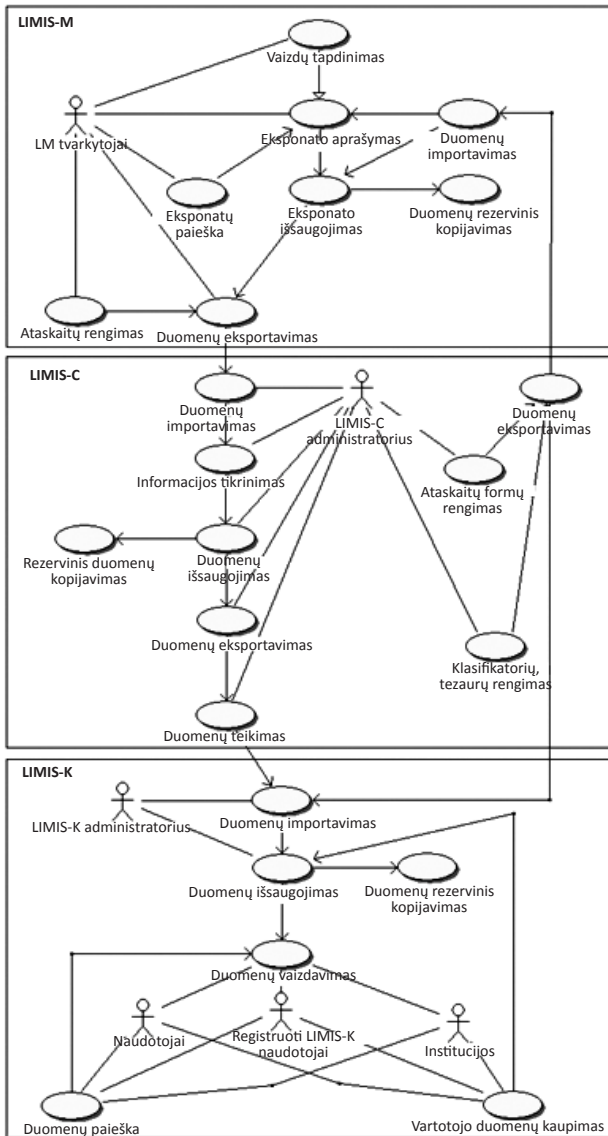
Sistemos sukūrimo metu yra realizuota galimybė muziejams naudoti arba nuotolinį posistemį (LIMIS-M alternatyvus), kuris nereikalauja posistemio diegimo ir su tuo susijusių išlaidų, arba lokalią posistemį (LIMIS-M). Lokalūs posistemis projekto įgyvendinimo metu yra įdiegtas 4 Lietuvos nacionaliniuose ir 17 respublikinių muziejų, kurie LIMIS projekte dalyvavo naudos gavėjų teisėmis. Visi kiti muziejai su LIMIS dirba prie Sistemos prisijungę per interneto naršyklę. Tuo atveju, jei ateityje kuris nors ar visi Lietuvos nacionaliniai ir respublikiniai muziejai sumanytų dirbti prisijungę prie Sistemos per interneto naršyklę, o ne naudodami jų muziejuose įdiegtą LIMIS-M posistemį, tai jie galėtų padaryti neprarasdami iki tol Sistemoje (LIMIS-C duomenų bazėje) ir savo muziejaus tarnybinėje stotyje sukauptų muziejaus duomenų, bet vėliau, jei vėl panorėtų sugrįžti dirbti su muziejuje įdiegtu LIMIS-M posistemiui, jie to padaryti negalėtų, nes visi duomenys, kaupiami LIMIS-C duomenų bazėse, automatizuotai vykdam kultūros paveldo objektų apskaitą, formuojant aprašus ir LIMIS sistemoje atliekant kitus darbus, apsikeitimo duomenimis tarp LIMIS posistemų metu iš LIMIS-C yra perkeltami į LIMIS-M posistemio duomenų bazes.

LIMIS-M alternatyvus posistemis – sudedamoji LIMIS-C posistemio, kuriuo nuotoliniu būdu gali naudotis visi kiti Lietuvos muziejai, dalis. Jo funkcionalumas yra toks pat kaip ir nacionaliniuose bei respublikiniuose muziejuose įdiegtu LIMIS-M posistemio, išskyrus tai, kad tie muziejai, kurie naudojami LIMIS-M alternatyviu posistemiui, neturi galimybės visų į LIMIS pateikiamų duomenų papildomai saugoti ir savo muziejuose, nes juose nėra įdiegtų LIMIS-M posistemiu, LIMIS tarnybinių stočių.

LIMIS-K yra LIMIS-C posistemyje saugomų duomenų, skirtų sklaidai, viešinio posistemis. Jį sudaro LIMIS portalas www.limis.lt ir muziejų LIMIS elektroninių katalogų viešosios prieigos (internetinės svetainės), kurių projekto įgyvendinimo metu buvo sukurta 21 (po vieną kiekvienam muziejui – projekto naudos gavėjui). Papildomai yra sukurtas ir vienas kitų muziejų LIMIS elektroninių katalogų viešosioms prieigoms kurti skirtas internetinės svetainės šablonas, kuriuo

5 iliustracija. LIMIS sistemos informacijos saugojimo topologijos schema

6 iliustracija. LIMIS sistemoje galimų užduočių diagrama

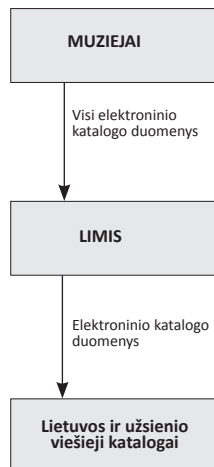

naudodamiesi ir kiti Lietuvos muziejai gali susikurti savo muziejų LIMIS elektroninių katalogų viešąsias prieigas, jas savarankiškai administruoti, papildyti aktuاليا informacija. LIMIS sistemos informacijos saugojimo topologijos schema yra pateikta 5 iliustracijoje. LIMIS sistemoje galimų užduočių diagrama pavaizduota 6 iliustracijoje.

LIMIS PORTALAS

LIMIS portalas – viešasis duomenų katalogas, naudojantis ir viešinantis LIMIS centrinėje duomenų bazėje sukauptus, sklaidai skirtus Lietuvos muziejuose sukauptų, saugomų, automatizuotai aprašytų kultūros paveldo vertybių duomenis. Jis veikia nuo 2012 m. gruodžio. Portale pateikta informacija pasiekama įvairiais ryšio kanalais ir priemonėmis, sudarančiomis galimybę prisijungti prie LIMIS portalo ir konkrečių muziejų elektroninių katalogų svetainių internete. Portalo funkcijos apima visas paslaugas, teikiamas išoriniams (viešiesiems) LIMIS naudotojams: informacijos paiešką, informacijos pavaizdavimą, naršymą po portalo vidi-nius puslapius ir kt. LIMIS išoriniai informacijos srautai pavaizduoti 7 iliustracijoje.

Pagrindinė portalo paskirtis – Sistemoje esančių sklaidai skirtų duomenų (aprašų ir su jais susietų skaitmeninių bylų, aprašytus objektus identifikujančių

7 iliustracija. LIMIS išoriniai informacijos srautai

skaitmeninių bylų – skaitmeninių vaizdų, vaizdo, garso įrašų ir kitų bylų) apie muziejuose saugomus kultūros paveldo objektus viešinimas ir elektroninių paslaugų teikimas LIMIS portalo naudotojams. Portale yra sudaryta galimybė iš LIMIS-C duomenų bazėse pateiktų sklaidai skirtų duomenų formuoti virtualias parodas, peržiūrėti su kultūros paveldo objektų aprašais susietų skaitmeninių vaizdų galerijas, pasidalyti patikusia informacija su kitais interneto vartotojais, parašyti atsiliepimą apie portalą, peržiūrėti jame skelbiamą naujausią informaciją, susiformuoti sudominusių skaitmeninių bylų katalogą, išsamiai susipažinti su LIMIS, jos funkcionalumais. Portalo naudotojų patogumui yra sukurtas ir LIMIS-K veikia LIMIS portalo naudotojo elektroninis vadovas.

Portalas, naudodamas LIMIS-C duomenų saugykloje kaupiamus sklaidai skirtus Lietuvos muziejų pateiktus duomenis, šią informaciją viešina ne tik LIMIS portale integraliai, bet ir konkrečių muziejų LIMIS elektroninių katalogų viešosiose priegose (internetu svetainėse).

LIMIS viešosiose priegose yra pateikiama trijų lygių informacija:

- 1) neregistruotiems LIMIS portalo naudotojams – sklaidai skirti svarbiausi duomenys apie Sistemoje aprašytus kultūros paveldo objektus ir su jais susijusi informacija;
- 2) registruotiems LIMIS portalo naudotojams – išsamesni sklaidai skirti duomenys apie Sistemoje aprašytus kultūros paveldo objektus ir su jais susijusi informacija;
- 3) institucijoms – visi LIMIS-C duomenų bazėje sukaupti duomenys.

Teisę susipažinti su visais LIMIS sukauptais duomenis turi tų institucijų darbuotojai, kuriems šie duomenys reikalingi vykdant jiems pavestas tarnybines užduotis. Tarp tokių institucijų yra Lietuvos Respublikos kultūros ministerija, prie šios ministerijos veikiančios Kultūros paveldo departamentas, Finansų ministerija, Vidaus reikalų ministerija ir kt. – šiuo metu tokių institucijų, kurių darbuotojams, vykdantiems tarnybines užduotis, gali būti suteikta teisė susipažinti su visais LIMIS sistemoje pateiktais duomenimis, yra 20. Jų skaičius gali keistis priklausomai nuo to, kiek tokių institucijų gali būti naujai įsteigta ar panaikinta.

Kuriant ir plėtojant LIMIS portalą siekiama, kad:

- 1) LIMIS ir jos naudojimas prisidėtų prie informacinės ir žinių visuomenės plėtros;

- 2) padidėtų visuomenei teikiamų Lietuvos muziejų elektroninių paslaugų pasiūla;
- 3) padaugėtų galimybių visuomenei gauti informaciją apie Lietuvos muziejus ir juose saugomas vertybes;
- 4) elektroninių paslaugų plėtra prisidėtų prie visuomenės elektroninio raštingumo didėjimo;
- 5) padidėtų ryšio „visuomenė–muziejus“ operatyvumas;
- 6) būtų skatinama tyrėjų ir mokslininkų veikla;
- 7) LIMIS turinys būtų integruotas į kitas Lietuvos ir tarptautines kultūros paveldo elektronines sistemas ir taip būtų užtikrintos informacijos sklaidos apimtis bei nacionalinio paveldo virtualus pristatymas pasaulio bendruomenei;
- 8) LIMIS savo turiniu aktyviai prisidėtų prie mokymo ir mokymosi procesų bei jų plėtros;
- 9) būtų pagerintas prieinamumas prie informacijos apie Lietuvos muziejuose saugomus kultūros paveldo objektus.

LIMIS IR AUTORIŲ TEISĖS

LIMIS buvo sukurta LDM sudarius paslaugos teikimo sutartį su Sistema kūrėmis informacinių sistemų kūrimo ir diegimo srityje besispecializuojančiomis įmonėmis (LIMIS projektui vykdyti specialiai suformuotomis jungtinėmis veiklos grupėmis). Pagal šias sutartis visi LIMIS projekto vykdymo metu sukurti darbo rezultatai ir su jais susijusios teisės, įgytos vykdant Lietuvos integralios muziejų informacinės sistemos sukūrimo, diegimo Lietuvos muziejuose ir susijusių paslaugų pirkimo sutartį, įskaitant turtines autorių ir kitas intelektinės ar pramoninės nuosavybės teises (išskyrus neturtines intelektinės nuosavybės teises), yra LDM nuosavybė, kurią muziejus gali naudoti, publikuoti, perleisti ar perduoti kaip mano esant tinkama ir be jokių geografinių ar kitų apribojimų.

LIMIS duomenų bazėse kaupiamą informaciją tvarkyti, platinti, naudoti galima tik tokia tvarka, kuri neprieštarauja Lietuvos Respublikoje galiojantiems teisės aktams.

Visos nuosavybės teisės, autorių teisės, prekės ženklų nuosavybės ir kitos intelektinės nuosavybės teisės, susijusios su LIMIS duomenų bazėse saugomu

skaitmeniniu turiniu, identifikuojančiu muziejuose saugomus kultūros paveldo objektus, priklauso tuos duomenis pateikusiems Lietuvos muziejams, jei Sistemoje nenurodyta, kad tokios teisės priklauso trečiajai šaliai.

LIMIS portalo ir kitų LIMIS viešųjų prieigų naudotojai viešosiose prieigose pateikiamą informaciją gali peržiūrėti ir naudoti nepažeisdami Lietuvos Respublikoje galiojančių teisės aktų. LIMIS galimybių studija buvo parengta 2008–2009 m., LIMIS projekto paraiška ir investicinis projektas – 2009–2010 m., projektas įgyvendintas 2010–2013 metais. Per tą laikotarpį buvo priimta keletas Europos Sąjungos Europos Tarybos ir Europos Sąjungos Komisijos dokumentų, susijusių su skaitmeninio turinio, sukurto naudojant Europos Sąjungos struktūrinių fondų skirtas lėšas ir Europos Sąjungos valstybių narių biudžeto lėšas, sklaida ir pakartotinio panaudojimo skatinimu. Šių dokumentų nuostatos jau perkeliamos į Lietuvos Respublikos teisę. Vadovaujantis jomis, muziejų ir kitų atminties institucijų vykdoma kultūros paveldo objektų skaitmeninimo veikla šiandien jau įvardijama kaip įprasta tokių įstaigų veikla, o visas skaitmeninis turinys, sukurtas naudojant minėtas lėšas, turi būti viešinamas ir be apribojimų pasiekiamas duomenų bazių viešosiose prieigose, pagal poreikius teikiamas į kitas duomenų bazių viešąsias prieigas internete, taip pat į svarbiausią Europos kultūros paveldo portalą „European“ www.europeana.eu, jei tik to neriboja autorių ir gretutinių teisių įstatymai. Jau dabar turi būti suteikiama galimybė šiuo skaitmeniniu turiniu nemokamai naudotis ir tiems interneto vartotojams, kurie jį nori panaudoti pakartotinai, nesvarbu, ar tai daroma komerciniais, ar nekomerciniais tikslais. Tai reiškia, kad ir LIMIS logotipų, kuriais LIMIS eksploatacijos pradžioje Sistema automatizuotai pažymėdavo visus LIMIS portale pavaizduojamus sklaidai skirtus didelių parametru kultūros paveldo objektus identifikuojančius vaizdus, šiandien nebegalima naudoti. Atsižvelgus į tai, LIMIS funkcionalumas 2014 m. pradžioje buvo pakoreguotas ir viešosiose prieigose prieinami LIMIS duomenų bazėje sukaupti sklaidai skirti skaitmeniniai vaizdai jau neženklinami LIMIS logotipais.

Pasikeitus su LIMIS sistema susijusiems kai kuriems teisės aktams, 2014 m. buvo pakoreguoti ir kiti LIMIS funkcionalumai. Nebereikalingi funkcionalumai sistemoje yra išlikę, tik šiuo metu jie yra neaktyvūs (neveikia). Taip padaryta dėl to, kad tuo atveju, jei toks funkcionalumas vėl būtų reikalingas, jo nereikėtų kurti iš naujo.

LIMIS-C, LIMIS-M, LIMIS-K NAUDOTOJAI

LIMIS-M duomenų tvarkytojai, naudotojai yra tie Lietuvos muziejai, kurie su LDM yra sudarę sutartis dėl naudojimosi LIMIS ir į šią sistemą teikia duomenis. Šie muziejai juose nustatyta tvarka tvirtina darbuotojų, kuriems pavesta teikti duomenis į LIMIS sistemą, sąrašus ir jų teises dirbant su Sistema (peržiūrint / testuojant suvestus duomenis, aprašant kultūros paveldo objektus, metaduomenis susiejant su skaitmeninėmis bylomis, tvirtinant į LIMIS sistemą pateiktus duomenis ir kt.).

LIMIS-C administratorius yra LDM darbuotojas, dirbantis pagal darbo sutartį, atliekantis LIMIS-C ir LIMIS-K posistemų priežiūrą. LIMIS-M administratoriai atitinkamai yra muziejų, kurie dirba su LIMIS-M, darbuotojai, dirbantys pagal darbo sutartis, atliekantys LIMIS-M posistemio, muziejuose veikiančios LIMIS-M tarnybinės stoties priežiūrą. Jiems priskirtos funkcijos yra nurodytos LIMIS specifikacijoje ir pareiginėse instrukcijose, kurios tvirtinamos priimant asmenis į darbą.

LIMIS duomenų naudotojai yra juridiniai ir fiziniai asmenys, kurie sklaidai skirtus LIMIS duomenų bazėse saugomus duomenis gauna LIMIS elektroninio katalogo viešojoje prieigoje. Jie skirstomi į neregistruotuosius ir registruotuosius. Neregistruotiesiems naudotojams galimybės gauti informaciją apie Sistemos duomenų bazėse sukauptus kultūros paveldo objektus yra ribotos – jie gali gauti tik svarbiausią sklaidai skirtą informaciją. Registruotieji LIMIS-K naudotojai yra dviejų rūšių. Pirmajai grupei yra priskiriami mokslininkai, studentai ir kiti suinteresuotieji LIMIS duomenų naudotojai – jiems yra teikiama išsamesnė sklaidai skirta informacija apie Sistemoje aprašytus kultūros paveldo objektus ir su jais susietas skaitmenines bylas. Šie duomenų naudotojai LIMIS portale registruojasi savarankiškai. Antrajai grupei yra priskirtos institucijos, kurių įgalioti darbuotojai, vykdydami tarnybines pareigas, turi teisę gauti visą informaciją, saugomą LIMIS duomenų bazėse. Kiekvienam iš jų LIMIS-C administratorius atskirai suteikia prisijungimo prie Sistemos kodą, slaptažodį. Teisė peržiūrėti ir gauti visus duomenis apie LIMIS Sistemoje kaupiamą informaciją minėtų institucijų tarnybines užduotis vykdančiams darbuotojams yra suteikiama tik tuo laikotarpiu, kai jie šias užduotis vykdo.

Detalią informaciją apie Sistemoje esančius išsamius elektroninių katalogų duomenis registruotieji naudotojai (institucijos ir fiziniai asmenys) atitinkamai

pagal jiems suteiktas teises LIMIS-K posistemyje gauna tiesiogine prieiga, naudodamiesi *http* arba *https* protokolu.

LIMIS duomenų saugos įgaliojimas yra LDM direktoriaus įsakymu paskirtas darbuotojas, dirbantis pagal darbo sutartį ir įgyvendinantis elektroninės informacijos saugą LIMIS.

LIMIS ORGANIZACINĖ STRUKTŪRA

LIMIS valdytojas, tvarkytojas bei LIMIS asmens duomenų valdytojas ir tvarkytojas yra LDM. Jis atlieka Lietuvos Respublikos valstybės informacinių išteklių valdymo įstatymo nustatytas funkcijas, turi šiame įstatyme nurodytas teises ir pareigas ir vykdo šias funkcijas:

- 1) organizuoja ir koordinuoja LIMIS steigimą, sukūrimą, diegimą muziejuose, eksploatavimą, modernizavimą ir plėtrą;
- 2) vadovauja kuriant, diegiant muziejuose ir eksploatuojant LIMIS, jos priežiūrai ir plėtrai;
- 3) užtikrina LIMIS duomenų saugą ir duomenų mainus tarp LIMIS posistemių;
- 4) teikia pasiūlymus dėl teisės aktų, susijusių su LIMIS kūrimu, diegimu, eksploatavimu ir plėtra muziejuose, ir pagal savo kompetenciją dalyvauja juos rengiant;
- 5) rengia metodinius nurodymus ir kitus dokumentus LIMIS eksploatavimo, modernizavimo ir plėtros klausimais;
- 6) užtikrina LIMIS turinio kūrimą ir plėtrą;
- 7) užtikrina LIMIS programinės įrangos ir duomenų apsaugą;
- 8) vykdo aktualių LIMIS veiklos problemų nagrinėjimą ir sprendimą;
- 9) organizuoja mokymus, seminarus, konferencijas, susijusias su LIMIS eksploatavimu ir plėtra;
- 10) užtikrina centralizuotą visiems muziejams, kurie naudojami LIMIS, reikalingų klasifikavimo sistemų (klasifikatorių, tezaurų, raktažodžių ir personalijų žodynų, literatūros šaltinių duomenų bazės), ataskaitų, apskaitos aktų, knygų ir kitų muziejuose naudojamų dokumentų formų, metaduomenų mainų schemų tvarkymą;
- 11) užtikrina LIMIS posistemių priežiūrą ir veikimą;

- 12) registruoja ir administruoja LIMIS naudotojus;
- 13) registruoja ir administruoja LIMIS duomenų gavėjus;
- 14) suteikia LIMIS duomenų teikėjams unikalius identifikavimo kodus;
- 15) užtikrina, kad LIMIS kaupiami asmens duomenys būtų gaunami ir naudotojams teikiami vadovaujantis Lietuvos Respublikos asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymu, kitais teisės aktais, reglamentuojančiais asmens duomenų gavimą ir teikimą;
- 16) vykdo kitas Lietuvos Respublikos asmens duomenų teisinės apsaugos įstatyme bei kituose teisės aktuose nustatytas funkcijas, susijusias su asmens duomenų tvarkymu.

LIMIS DUOMENŲ TEIKĖJAI

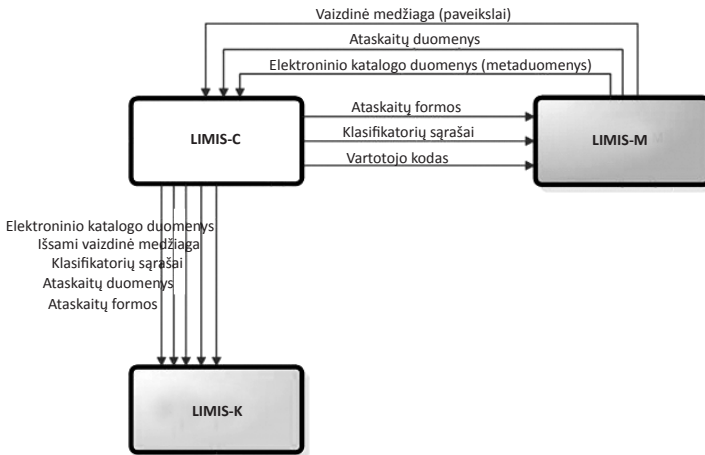
LIMIS duomenų teikėjai yra Lietuvos Respublikos juridiniai asmenys, teikiančys duomenis į LIMIS duomenų bazes. 2012 m. sukūrus Sistemą, duomenų teikėjai buvo tik Lietuvos muziejai. Plėtojant LIMIS, tikėtina, kad jais taps ir kiti juridiniai bei fiziniai asmenys, kaupiantys informacija ar turintys informacijos apie vertingus kultūros paveldo objektus, kurie nėra saugomi Lietuvos muziejuose, ir norintys šią informaciją pateikti į LIMIS duomenų bazes bei ją paviėšinti.

LIMIS INFORMACINĖ STRUKTŪRA

LIMIS duomenų bazėje yra kaupiami šie pirminiai duomenys: visiems muziejams skirtos ir konkretiems muziejams sukurtos klasifikavimo sistemos (klasifikatoriai, tezaurai, žodynai) ir bylos. LIMIS vidiniai informacijos srantai pavaizduoti 8 iliustracijoje.

LIMIS iš kitų Lietuvos valstybinių sistemų ir Europos šalių muziejų informacinių sistemų išsiskiria tuo, kad joje nuo pat eksploatacijos pradžios yra įdiegtos visos Lietuvos muziejuose saugomų kultūros paveldo objektų automatizuotai apskaitai ir aprašymui šiuo metu reikalingos klasifikavimo sistemos (jų Projekto vykdymo metu buvo sukurta ir į Sistemą integruota daugiau negu 100). LIMIS klasifikavimo sistemų yra kelių tipų, kurie skiriasi savo struktūra.

2014 m. pradžioje muziejai, dirbantys su LIMIS, jau galėjo naudotis šiomis klasifikavimo sistemomis: Aparatų tipai; Apdovanojimai; Archeologinės radim-

8 iliustracija. LIMIS vidiniai informacijos srautai

vietės; Atlikimo, pagaminimo technikos; Augalų ir gyvūnų mokslinis skirstymas; Autentiškumas; Autoriaus, gamintojo vaidmenys; Bibliotekoje saugomos vertybės finansavimo šaltinis; Bibliotekoje saugomos vertybės gavimo būdas; Bibliotekos fondai; Bylų tipai; Buveinė; Dalykai, temos, siužetai; Darbuotojai; Dokumentų pavyzdžiai; Ekspionato būklė; Ekspionato dalys; Ekspionato pažeidimai; Ekspionato saugojimo sąlygos; Ekspionato struktūrinės dalys; Ekspонатų apžiūros būdai ir tikslai; Ekspонатų ir komplektų tipai; Ekspонатų ryšių tipai; Faktūra; Forma; Fotofiksacijos momentai; Fotofiksacijos režimai; Garso ir vaizdo dokumentų bylų formatai; Garso ir vaizdo dokumentų laikmenų rūšys; Gintaro fizinės savybės; Gintaro rūšys; Gyvenviečių tipai; Gyvūno amžius; Gyvūno lytis; Gyvūno organai; Gyvūno radimo aplinkybės; Gyvūno tipai; Gyvūno vystymosi stadija; Gyvūnų tipinis egzempliorius; Įmonės; Įmonių veiklos sritys; Įrašų, signatūrų, ženklų tipai; Įsigijimo būdas; Istorinių įvykių, laikotarpių ir kultūrinių renginių klasifikatorius; Kalbos; Kitos rūšys; Kolekcijos; Konstrukcija; Lietuvos muziejai, padaliniai, skyriai; Lietuvos raudonosios knygos kategorijos; Matavimo prietaisai; Matavimo prietaisų skalių tipai; Matavimo tipai; Matavimo vienetai; Medžiagos; Meno stiliai ir periodai; Mineralai; Mokyklos; Morfologija; Motyvai (eksponato); Muziejaus ekspонатų ir komplektų tipai; Muziejaus rūšys pagal steigėją; Muziejaus

rūšys pagal tematiką; Muziejų darbuotojų pareigos; Muziejus vienijančios organizacijos, įstaigos; Objekto naudojimo būdai; Objekto orientacija; Ornamentai; Parodų tipai; Pavadinimų tipai; Pažeidimų ir įrašų vietos; Personalijų žodynas¹; Piniginiai vienetai; Profesijos; Radimo būdai; Raktažodžiai; Raktažodžių žodynas; Rašmenys; Restauratoriai (muziejų darbuotojai); Restauratoriai (ne muziejų darbuotojai); Restauravimo medžiagos; Restauravimo procedūrų ir užduočių tipai; Rinkiniai; Saugojimo vietų tipai; Spalvos; Šriftai; Sritys; Taksono autoriai; Tarptautinės raudonosios knygos kategorijos; Tyrimų metodai; Tyrimų tikslai; Uolienos; Veiklos sritys; Vietos; Vietovės; Vietovių tipai; Vietų tipai; Zoologinės medžiagos būklė; Zoologiniai matavimo tipai; Žanrai; Literatūra, šaltiniai².

Kuriant Sistemą yra sudaryta galimybė visas šias centralizuotai tvarkomas klasifikavimo sistemas, duomenų bazes nuolat pildyti naujais automatizuotai kultūros paveldo apskaitai reikalingais duomenimis, pakoreguoti anksčiau pateiktas klasifikavimo sistemų reikšmes, papildyti arba pakoreguoti jų aprašus. Tai gali daryti centralizuotai klasifikavimo sistemas administruojantys LIMIS-C posistemį aptarnaujantys darbuotojai ir duomenis į LIMIS teikiantys su Sistema dirbantys muziejų darbuotojai, formuodami eksponatų aprašus (tam, kad būtų pateiktos naujos reikšmės į klasifikavimo sistemą ar pakoreguotos ten jau esančios, duomenų teikėjui nutraukti eksponato aprašo formavimo proceso nereikia) ar prisijungę prie Sistemos specialiai, kad pateiktų informaciją klasifikavimo sistemose. Muziejų darbuotojų pateikti ar pakoreguoti klasifikavimo Sistemų duomenys tampa prieinami visiems kitiems duomenų teikėjams po to, kai juos patvirtina LIMIS-C administratorius, kuris naujų reikšmių pateikimo klausimus

¹ Personalijų žodyne yra galimybė struktūrizuoti kaupti šiuos duomenis apie asmenis: vardas; pavardė; vardas originalo kalba; pavardė originalo kalba; mergautinė pavardė; slapyvardis; inicialai; viešiniai asmenvardžiai; nuotrauka; gimimo data; gimimo vieta; mirties data; mirties vieta; atminimo įamžinimas; gimtoji kalba; kalbos, kurias mokėjo; kalbos, kuriomis kūrė / rašė; profesijos; kultūrinė terpė; išsami biografinė; pastabos; nuorodos; susiję asmenys ir įmonės; šaltiniai; išsilavinimas; apdovanojimai; veikla; palaidojimas.

² LIMIS Sistemoje duomenų teikėjai gali: pasirinkti literatūros, šaltinio aprašą iš Sistemoje nuolat pildomos Literatūros, šaltinių duomenų bazės (toliau – LŠDB), jį papildyti, pakoreguoti pagal savo poreikius, juo pasinaudoti aprašydami objektus, taip pat pakoreguotą, papildytą aprašą pateikti į LŠDB kaip naują aprašą, patys susiformuoti naują aprašą ir jį pateikti į LŠDB arba, prisijungę prie atvirų tarptautinių literatūros ir šaltinių duomenų bazių, jose susirasti reikalingą aprašą, jį atsiųsti, papildyti savo duomenimis ir kaip nauju įrašu pasinaudoti aprašydami savo objektus bei pateikti tą aprašą kaip naują į LŠDB.

derina su LIMIS turinio darbo grupės, veikiančios LDM filiale LM ISC LIMIS, nariais. Naujų klasifikavimo sistemų reikšmių pildymo ar anksčiau įvestų koregavimas, papildymas Sistemoje yra vykdomas automatizuotai, informacija apie šių reikšmių papildymą ar atmetimą Sistemoje taip pat pateikiama automatiškai. Jei duomenų teikėjas su LIMIS-C administratoriaus pateikta išvada nesutinka, šie klausimai toliau derinami susirašinėjant e. paštu ar aptariant tai telefonu, ar LIMIS administratoriui susitikus su duomenų teikėjais.

LIMIS sistemoje yra ir nebendrų muziejinių klasifikavimo sistemų. Tokias sistemas kuria patys muziejai ir jomis naudojasi formuodami kultūros paveldo objektų automatizuotai apskaitai reikalingus aktus. Šiose klasifikavimo sistemoje kaupiami duomenys apie eksponatus ir kitas vertybes muziejams perdavusius ar atsiimančius juridinius ir fizinius ar aktus tvirtinančius asmenis ir kt.

Muziejuose saugomi kultūros paveldo objektai Sistemoje yra aprašomi struktūrizuoti. Tam skirta apie 500 informacinių laukų. Prireikus yra galimybė padidinti šių laukų skaičių. Tai sudaro galimybę visus muziejuose saugomus eksponatus ir kitas vertybes aprašyti gana išsamiai.

Muziejai, pildydami eksponato aprašą, privaloma tvarka į Sistemą turi suvesti pagrindinius eksponatus identifikuojančius duomenis (užpildyti šiuos informacinius laukus: Pavadinimas, Sritis, Tipas). Visi informaciniai laukai, kuriuos Sistemoje būtina užpildyti vedant duomenis į pagrindinio aprašo laukus ar specialių informacinių eksponato aprašo laukų blokus, yra pažymėti raudona žvaigždute. Tokia pat tvarka Sistemoje užpildomi duomenys ir apie archyvo, audiotekos, bibliotekos, fototekos, videotekos vertybes. Neužpildžius privalomų užpildyti (raudonomis žvaigždutėmis pažymėtų) informacinių laukų, Sistema įvestų duomenų neleidžia išsaugoti. Apie tai duomenų teikėjui praneša pati Sistema, raudonai pažymėdama neužpildytus privalomus užpildyti informacinius laukus. Sistemoje eksponato aprašą galima užregistruoti, patvirtinti tik tada, kai šie laukai yra užpildyti ir išsaugoti. Visus kitus duomenis apie aprašomus objektus muziejų darbuotojai į Sistemą suveda savo nuožiūra – atsižvelgdami į tai, kiek tų duomenų apie eksponatus turima ir kokios yra fizinės galimybės juos išsamiai aprašyti. Kad ir kaip būtų, Sistemoje yra sudaryta galimybė neribotai (kiek nori kartų) pakartotinai sugrįžti prie pradėto darbo ir, vadovaujantis nustatytais eksponato aprašo formavimo taisyklėmis ir galiojančiais teisės aktais, eksponato aprašą papildyti ar pakoreguoti. Tais atvejais, kai yra koreguojami anksčiau į Sistemą suvesti svar-

biausi muziejaus aprašo duomenys (iš privalomų užpildyti laukų), Sistema paprašo pateikti informaciją, koku pagrindu pakeitimas yra daromas. Tokia tvarka yra nustatyta vadovaujantis 2006 m. Lietuvos Respublikos kultūros ministro patvirtinta Muziejuose esančių rinkinių apsaugos, apskaitos ir saugojimo instrukcija. Šioje instrukcijoje yra pateikti svarbiausi eksponatų apskaitos muziejuose reikalavimai, kurių laikytis turi ir LIMIS sistemoje automatizuotą eksponatų apskaitą vykdančys muziejai.

LIMIS kūrimo metu Lietuvos Respublikos kultūros ministerijai LDM pateikė pasiūlymus dėl minėtos instrukcijos pakeitimų, susijusių su muziejuose pradėsama automatizuota kultūros paveldo objektų apskaita. Šiuo tikslu 2012 m. ministerijoje buvo sudaryta darbo grupė, turėjusi parengti naują eksponatų apskaitos, saugojimo dokumentą, tačiau šis darbas iki šiol nėra iki galo atliktas, dėl to net ir dirbant su LIMIS sistema reikia laikytis 2006 m. priimtos instrukcijos.

Eksponato metaduomenis (aprašą) Sistemoje yra galimybė susieti su neribotu skaičiumi eksponatą identifikuojančių skaitmeninių objektų (bylų), nurodyti, ar aprašo duomenys, kurie nėra slapti, gali būti viešinami, kokie skaitmeniniai objektai, susieti su duomenimis, yra viešinami, koks skaitmeninis vaizdas, susietas su metaduomenimis, yra skirtas reprezentacijai (reprezentacijai skirti skaitmeniniai vaizdai yra pavaizduojami LIMIS viešųjų prieigų paieškos rezultatų išsklotinių pirmu lygiu).

Informacija, kaip reikia formuoti eksponatų ir kitų muziejuose saugomų vertybių aprašus, juos susieti su objektus identifikuojančiomis skaitmeninėmis bylomis ir atlikti Sistemoje galimus veiksmus, yra pateikiama LIMIS-M naudotojo vadove, kuris, naudojantis LIMIS-M posistemiu ar LIMIS-M alternatyviu posistemiu, yra prieinamas visiems duomenų teikėjams. Šis naudotojo vadovas yra atnaujinamas po kiekvieno LIMIS gamybinės aplinkos atnaujinimo. Tuo atveju, jei duomenų teikėjams informacijos, pateiktos minėtame vadove, neužtenka, pasikonsultuoti klausimais, susijusiais su darbu LIMIS sistemoje, bet kuriuo darbo dienos metu galima su LIMIS administravimo darbo grupės nariais, dirbančiais LM ISC LIMIS.

Muziejų darbuotojams prisijungimo prie LIMIS testinės ir gamybinės aplinkos kodai, slaptažodžiai yra suteikiami tik po to, kai muziejus, kuriame jie dirba, pasirašo su LDM sutartį dėl LIMIS naudojimo ir kai tas muziejaus darbuotojas iš-

klauso darbo su LIMIS kursą. Mokymai muziejų darbuotojams yra organizuojami kasmet. J juos reikia užsiregistruoti iš anksto.

Išklausius mokymo dirbti su LIMIS kursą, rekomenduojama keletą objektų iš pradžių aprašyti LIMIS testinėje aplinkoje, kuri šiuo atveju tiek mokymų metu, tiek pirminės praktikos laikotarpiu yra tarsi žaidimų dėžė, kurioje galima patikrinti savo žinias ir jas pagilinti. Ir tik tada, kai darbuotojas jaučia, kad jau yra gerai perpratęs darbo Sistemoje ypatumus, jam rekomenduojama pradėti objektus aprašinėti ir metaduomenis su objektus identifikuojančiais vaizdais sujungti, duomenis išsaugoti, užregistruoti, redaguoti, tvirtinti LIMIS gamybinėje aplinkoje. Tokia seka dirbti su LIMIS reikia pradėti dėl to, kad LIMIS gamybinėje aplinkoje pateiktų duomenų ištrinti negalima. Juos galima tik koreguoti ir papildyti. Visi LIMIS gamybinėje aplinkoje atliekami duomenų teikėjų veiksmai, pradedant nuo jų prisijungimo prie LIMIS, Sistemoje yra registruojami. Prisijungimo prie sistemos duomenis (kodus, slaptažodžius) duomenų teikėjai turi saugoti, kad jais nepasinaudotų blogų kėslų turintys asmenys, kurie gali sufalsifikuoti į LIMIS sistemą suvestus duomenis ar juos panaudoti kitais blogais tikslais.

Pagrindiniai eksponato aprašo informaciniai laukai yra skirti aprašyti visiems eksponatams, neatsižvelgiant į tai, kokiai eksponatų sričiai, pradėję pildyti eksponato aprašą, juos priskiria duomenų teikėjai, todėl jie, pradėjęs pildyti eksponato aprašą, monitoriaus ekrane yra pateikiami pirmame plane. Duomenis į šiuos laukus reikia suvesti struktūrizuoti, reikalingas reikšmes dažniausiai renkant iš į Sistemą integruotų klasifikavimo sistemų. Tokia eksponato aprašo formavimo tvarka pareikalauja nemažai laiko, tačiau garantuoja geresnę aprašo kokybę.

Informacija apie aprašomus objektus Sistemoje yra pateikiama informaciniuose laukuose. Prie daugelio iš jų yra pavaizduojami sutartiniai ženklukai (ikonėlės), kurių reikšmės yra nurodytos LIMIS-M naudotojo vadove. Vienos ikonėlės žymi, kad reikšmę reikia pasirinkti iš klasifikavimo sistemos, kitos, kad informaciniame lauke galima pateikti kelias reikšmes, ir kt.

Pagrindiniai eksponato aprašo informaciniai laukai yra šie: Fondas; Rinkinys; Pirminės apskaitos numeris; Inventorinis numeris; Laikinas apskaitos numeris; Specialus inventorinis numeris; Rinkinio apskaitos numeris; Buhalterinės apskaitos numeris; Senas numeris; Pavadinimas; Eksponato tipas; Sritis; Autentiškumas; Sudedamųjų dalių kiekis; Medžiaga; Atlikimo, pagaminimo technika; Mat-

menys; Būklė; Būklės išsamus aprašymas; Autorius; Sukūrimo data; Sukūrimo adresas; Sukūrimo meno stilius, istorinis periodas; Sukūrimo istorinis laikotarpis, įvykis, kultūrinis renginys; Sukūrimo pastabos; Sukūrimo nuorodos; Gamintojas; Pagaminimo data; Pagaminimo adresas; Pagaminimo meno stilius, istorinis periodas; Pagaminimo istorinis laikotarpis, įvykis, kultūrinis renginys; Išsamus pagaminimo aprašymas; Pagaminimo pastabos; Pagaminimo nuorodos; Užsakovas; Užsakymo data; Užsakymo adresas; Užsakymo kaina; Užsakymo meno stilius, istorinis periodas; Užsakymo istorinis laikotarpis, įvykis, kultūrinis renginys; Užsakymo pastabos; Užsakymo nuorodos; Išsamus eksponato aprašymas; Kolekcija; Pastabos; Nuorodos; Pavadinimai; Saugojimas ir judėjimas; Turtinės teisės ir savininkai.

Kiti eksponato aprašo laukai yra specialūs, skirti eksponatams, priklausantiems skirtingoms sritims (sritį duomenų teikėjas eksponatui parenka ir nurodo pildydamas pagrindinius eksponato aprašo laukus), aprašyti, eksponato restauravimo duomenims, su aprašu susietoms skaitmeninėms byloms ir kitiems duomenims pateikti.

Specialių informacinių eksponato aprašo laukų blokai yra šie: Istorija, kultūra, dailė; Eksponato fizinio vaizdo detalizavimas; Leidiniai, dokumentai, spaudiniai; Garso ir vaizdo dokumentai; Fotodokumentai; Grafikos kūrinių leidyba; Zoologija; Gamta; Mokslas ir technika; Apžiūros, būklės tyrimai; Dalys; Įrašai, ženklai, signatūros; Įsigijimas ir vertinimas; Pakeitimai; Parodos; Radimo aplinkybės; Restauravimas; Skaitmeniniai objektai. Kiekvienas šių blokų turi po kelis informacinius laukus, kurių pildymo tvarka yra tokia pati kaip ir pagrindinių informacinių laukų.

Su eksponatų metaduomenimis susiejamų skaitmeninių objektų aprašo bloką sudaro šie informaciniai laukai: Skaitmeninės bylos tipas; Autorius; Gamintojas; Sukūrimo, pagaminimo data; Užsakovas; Laikmenos rūšis; Tema; Žanras; Turinio aprašymas; Siužetas; Pastabos; Nuorodos; Savininkas; Autorių turtinių teisių turėtojas; Autorių turtinių teisių istorija; Suskaitmeninto objekto pavadinimas; Autorius; Gamintojas; Užsakovas; Skaitmeniniam objekte įamžinti kūriniai.

Norint pateikti ir išsaugoti duomenis apie eksponatą bet kuriame specialiu informacinių eksponato aprašo laukų bloke, kiekviename iš tų pasirinktų blokų privaloma tvarka reikia užpildyti po vieną privalomą užpildyti informacinį lauką, pažymėtą raudona žvaigždute.

LIMIS yra sudaryta galimybė struktūrizuoti aprašyti visų tipų skaitmenines bylas. Aprašant skaitmeninę vaizdo bylą Sistemoje struktūrizuoti gali būti užpildyti šie laukai: Pavadinimas; Vaizdo byla; Nuoroda į bylą; Inventorinis numeris; Aparato tipas; Fotofiksacijos režimas; Fotofiksacijos momentas; Spalvų paletė; Formatas; Skiriamoji geba; Spalvinė erdvė; Spalvinis gylis; Kompresija ir jos parametrai; Vaizdo dydis; Duomenys apie skaitmeninio vaizdo koregavimą; Informacija apie reprodukovimą; Viešinimo teisės dokumentai.

Sistemoje su eksponato aprašu (metaduomenimis) gali būti susietas neribotas skaičius skaitmeninių bylų. Vadovaujantis tarptautinėmis kultūros paveldo objektų skaitmeninių vaizdų kūrimo, saugojimo ir archyvavimo rekomendacijomis, LM ISC LIMIS yra parengęs rekomendacijas ir muziejuose kuriamiems archyvuoti, saugoti ir į LIMIS pateikti skirtiems skaitmeniniams vaizdams, kitoms skaitmeninėms byloms.

Į LIMIS duomenų bazes yra pateikiami muziejuose saugoti ir archyvuoti parengti išvestiniai eksponatų skaitmeniniai vaizdai. Sistema šiuos vaizdus išsaugo ir kartu automatiškai sugeneruoja 4 papildomus informacijos sklaidai skirtus skaitmeninius vaizdus (aukščiausių, aukštų, žemų parametrų ir skaitmeninį vaizdą „miniatiūrą“, kuri pavaizduojama LIMIS viešųjų prieigų eksponatų paieškos rezultatų išsklotinės pirmu lygiu).

Garso, vaizdo įrašų, 3D ir kitų skaitmeninių bylų aprašo informaciniai laukai yra šie: Pavadinimas; Byla; Nuoroda į bylą; Formatas; Inventorinis numeris; Aparato tipas; Teksto koduotė; Viešinimo teisės dokumentas; Struktūrinės dalys; Susiformavimas; Susiję eksponatai; Susiję įvykiai ir asmenys; Šaltiniai; Turtinės teisės ir savininkai; Kita informacija.

Archyvo vertybės aprašas formuojamas užpildant šiuos informacinius laukus: Fondas; Apyrašas; Archyvo byla; Archyvo vertybės tipas; Archyvo vertybės pavadinimas; Šifras; Tema; Data, chronologinės ribos; Bylos lapo (-ų) numeriai; Autentiškumas; Kalba; Rašmenys; Šriftas; Autorių turtinių teisių turėtojas; Autorių turtinių teisių istorija; Gretutinių teisių turėtojas; Gretutinių teisių istorija; Kita informacija; Skaitmeniniai objektai; Susijusios archyvo vertybės; Nurašymas.

Formuojant audiotekose ir videotekose saugomas vertybes, yra galimybė užpildyti šiuos informacinius laukus: Vertybės pavadinimas; Garso ir vaizdo dokumentų tipas; Inventorinis numeris; Aparatas, kuriuo sukurta vertybė; Autorius; Sukūrimo data; Istorinis laikotarpis, įvykis, kultūrinis renginys; Gamintojas; Paga-

minimo data; Užsakovas; Užsakymo data; Sudarytojas; Garso, vaizdo dokumento trukmė; Laikmenos rūšis; Formatas; Tema; Žanras; Siužetas; Autentiškumas; Autorių turtinių teisių turėtojas; Autorių turtinių teisių istorija; Gretutinių teisių turėtojas; Gretutinių teisių istorija; Kita informacija; Pastabos; Nuorodos; Skaitmeniniai objektai; Susijusios audiotekos ir videotekos vertybės; Nurašymas.

Bibliotekose saugomų vertybių aprašams suformuoti skirti šie informaciniai laukai: Dokumento, leidinio tipas; Kalba; Rašmenys; Šriftas; Antraštė; Paantraštė; Originali antraštė; Leidimo tomas, knyga, numeris; Autorius; Vertėjas; Sudarytojas; Sudarymo data; Sudarymo vietovės adresas; Leidimas; Išversto leidinio duomenys; Serija; Leidykla, leidėjas; Leidimo metai; Leidyklos adresas; Spaustuvė, gamintojas; Spausdinimo, pagaminimo vietos adresas; Tiražas (egz.); Puslapių skaičius; Aukštis (cm); Plotis (cm); ISBN; ISSN; ISMN; UDK; Dalykas, tema; Žanras; Turinys; Siužetas; Autentiškumas; Nuoroda į internetinį leidinį; Bibliotekos fondas; Inventorinis numeris; Autorių turtinių teisių turėtojas; Autorių turtinių teisių istorija; Gretutinių teisių turėtojas; Gretutinių teisių istorija; Kita informacija; Pastabos; Nuorodos; Gavimas; Svarbūs įrašai; Susijusios bibliotekos vertybės; Skaitmeniniai objektai; Nurašymas.

Fototekos vertybės aprašas formuojamas pildant šiuos informacinius laukus: Fototekos vertybės pavadinimas; Fotodokumento tipas; Fotofiksacijos momentas; Inventorinis numeris, šifras; Aukštis (cm); Plotis (cm); Aparatas, kuriuo sukurta vertybė; Autorius; Sukūrimo data; Istorinis laikotarpis, įvykis, kultūrinis renginys; Gamintojas; Pagaminimo data; Užsakovas; Užsakymo data; Tema; Žanras; Išsamus turinio aprašymas; Siužetas; Autentiškumas; Duomenys apie reproduktivumą; Autorių turtinių teisių turėtojas; Autorių turtinių teisių istorija; Kita informacija; Pastabos; Nuorodos; Fotodokumente įamžinti kūriniai; Skaitmeniniai objektai; Susijusios fototekos vertybės; Nurašymas.

Išanalizavus Kauno Tado Ivanausko zoologijos muziejaus specifinius poreikius ir paskutiniaisiais metais šiame muziejuje eksponatų apskaitai naudotų informacinių sistemų funkcionalumą, buvo sukurtas ne tik specialus LIMIS zoologinių eksponatų aprašo informacinių laukų blokas, bet ir muziejuose gaunamos, vėliau apdorojamos ir dažnai eksponatais ar jų dalimis tampančios zoologinės medžiagos aprašo informacinis blokas. Jame yra šie informaciniai laukai: Zoologinės medžiagos tipas; Apskaitos numeris; Gavimo data; Pateikėjas; Įsigijimo būdas; Gyvūnas; Rūšies nustatytojas; Rūšies nustatymo data; Rinkimas / radimas; Tyrimas;

Apskaitos aktų duomenys (Akto data; Akto numeris; Ekspонатus perduodantis asmuo; Pagrindas); Fondas; Rinkinys; Muziejui atstovaujantis darbuotojas; Akta tvirtinantis darbuotojas; Ekspонатai arba muziejinės vertybės; Patikrinimo aktų duomenys (Akto data; Patikrinimo pagrindas; Komisijos pirmininkas; Komisijos nariai; Ekspонатai).

Tuo atveju, jei į muziejų priimta zoologinė medžiaga yra preparuojama ir tampa ekspонатu, Sistemos zoologinio eksponato aprašo bloke užpildžius atitinkamus laukus, zoologinio eksponato aprašui reikalingi duomenys iš zoologinės medžiagos aprašo (jei tik jie ten yra pateikti) automatiškai yra perkeliama į atitinkamo naujai įvedamo zoologinio eksponato aprašo informacinius laukus.

LIMIS yra kaupiami ir teisės aktų nustatyta tvarka saugomi ir LIMIS naudotojų duomenys – naudotojo vardas, pavardė, prisijungimo vardas, prisijungimo slaptažodis, institucijos, kuriai atstovauja LIMIS naudotojas, duomenys, asmens darbo su Sistema teisės.

Kiti LIMIS duomenų bazėje kaupiami duomenys yra šie: metaduomenų mainų schemas; pagalbos naudotojui duomenys; ataskaitų, apskaitos aktų, inventurinių knygų ir kitų muziejuose naudojamų dokumentų formos; LIMIS duomenų gavėjų duomenys (vardas, pavardė, vartotojo vardas, elektroninio pašto adresas, prisijungimo slaptažodis).

LIMIS FUNKCINĖ STRUKTŪRA

LIMIS funkcinę struktūrą sudaro trys posistemiai: LIMIS-C, LIMIS-M ir LIMIS-K. LIMIS-M posistemyje yra realizuoti šie komponentai: duomenų valdymo; administravimo; paieškos ir duomenų teikimo.

Duomenų valdymo komponento pagrindinės funkcijos yra: duomenims pildyti reikalingos naudotojo sąsajos suformavimas; įvedamų duomenų kontrolė; įvestų duomenų išsaugojimas; dokumentų generavimas ir spausdinimas.

LIMIS-M posistemio administravimo komponentas sudaro galimybę nustatyti šio posistemio naudotojų teises, posistemio veikimo parametrus, posistemio audito duomenų kaupimą ir pavaizdavimą.

Paieškos komponento pagrindinės funkcijos: duomenų paieška ir paieškos rezultatų pateikimas.

Naudojantis duomenų teikimo komponento funkcionalumais galima nurodytais formatais eksportuoti duomenis, suformuoti priegią prie eksportuotų duomenų, asinchroniškai teikti duomenis LIMIS-C sistemiui.

LIMIS-C sistemyje yra realizuoti klasifikavimo sistemų valdymo, pradžios duomenų administravimo, duomenų mainų ir archyvavimo komponentai.

Klasifikavimo sistemų valdymo komponento pagrindinės funkcijos: duomenų pakeitimų fiksavimas; duomenų pakeitimų paieška ir pavaizdavimas; duomenų centralizuotas išsaugojimas.

Duomenų administravimo komponentas yra skirtas ataskaitų, aktų apskaitos knygų šablonams suformuoti ir jiems saugoti, Sistemos naudotojų teisėms nustatyti, bendriesiems Sistemos veikimo parametrams nustatyti, Sistemos bendriesiems audito duomenims kaupiti ir pavaizduoti.

Duomenų mainų ir archyvavimo komponento pagrindinės funkcijos yra šios: LIMIS-M asinchroniškai teikiamų duomenų gavimas ir išsaugojimas; klasifikavimo sistemų duomenų ir pradžios duomenų asinchroninis teikimas į LIMIS-M; visų LIMIS-C saugomų duomenų kopijavimas į rezervinę saugyklą (archyvavimas).

LIMIS-K sistemyje yra realizuoti viešinamų duomenų valdymo ir administravimo, duomenų teikimo duomenų gavėjams komponentai.

Naudojantis viešinamų duomenų valdymo ir administravimo komponento galimybėmis yra generuojami virtualių parodų ir savaitės eksponatų bei kitų vertybių modulių, kurie naudoja sklaidai skirtus duomenis, kaupiamus LIMIS-C duomenų bazėje, duomenys, valdomas ir išsaugomas sklaidai skirtas Sistemoje sukauptas skaitmeninis turinys, kaupiami audito duomenys apie duomenų gavėjų elgseną Sistemoje, joje registruojami duomenų gavėjai, nustatomos jų teisės.

Duomenų teikimo duomenų gavėjams komponento pagrindinės funkcijos yra šios: muziejų eksponatų ir kitų vertybių duomenų paieška ir paieškos rezultatų pavaizdavimas; kompleksinė muziejų eksponatų ir kitų vertybių duomenų paieška ir paieškos rezultatų pavaizdavimas; muziejų eksponatų ir kitų vertybių duomenų pavaizdavimas; kito sklaidai skirto turinio pavaizdavimas.

Duomenų gavėjų grįžtamojo ryšio funkcija apima šias galimybes: komentuoti virtualias parodas ir teikiamas naujienas; reitinguoti virtualias parodas; sudaryti asmeninę kolekciją; pateikti LIMIS administratoriui klausimą; užpildyti didelio skaitmeninio vaizdo užsakymo formą; užsisakyti vizito, skirto apžiūrėti originalų eksponatą, muziejuje laiką; pranešti apie netinkamą komentarą; pateikti atsilie-

pimą; dalytis virtualios parodos, eksponatų, kitų vertybių ir kitais viešosios prieigos puslapiais (išsiųsti nuorodą e. paštu).

SKLAIDAI SKIRTŲ LIMIS DUOMENŲ TEIKIMAS NAUDOTOJAMS

Skleidai skirti LIMIS duomenys yra vieši ir duomenų gavėjams teikiami portale www.limis.lt ir muziejų elektroninių katalogų viešosiose priegose (interneto svetainėse).

Interneto naudotojai turi teisę prisiregistruoti prie Sistemos, naudotis LIMIS viešosiose priegose teikiama sklaidai skirta informacija ir paslaugomis, teikti užklausas LIMIS duomenų teikėjams.

Asmens duomenys informacijos naudotojams yra teikiami tik tokie ir tik tokia tvarka, kuri neprieštarauja Lietuvos Respublikos asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymui.

Duomenų gavėjai LIMIS teikiamus sklaidai skirtus duomenis gali naudoti nepažeisdami Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo ir kitų su autorių teisėmis susijusių teisės aktų.

Duomenų gavėjai negali keisti iš LIMIS gautų duomenų, o juos naudodami privalo nurodyti informacijos šaltinį.

Skleidai skirti duomenys duomenų gavėjams teikiami nemokamai ir tokio turinio bei formos, kokia jie saugomi LIMIS duomenų bazėse – nereikia papildomai jų apdoroti.

Duomenys Europos Sąjungos valstybių narių ir (arba) Europos ekonominės erdvės valstybių, trečiųjų šalių fiziniams ir juridiniams asmenims, juridinio asmens statuso neturintiems subjektams, jų filialams ir atstovybėms teikiami Lietuvos Respublikos valstybės informacinių išteklių valdymo įstatymo nustatyta tvarka.

Duomenų gavėjas, duomenų subjektas ir kiti asmenys turi teisę reikalauti ištaisyti netikslus duomenis. Jeigu duomenų gavėjas, duomenų subjektas ar kitas asmuo nustato, kad duomenys yra neteisingi, neišsamūs, netikslūs ar tvarkomi neteisėtai, rašytiniu prašymu turi teisę kreiptis į LIMIS tvarkytoją ir valdytoją (LDM), kuris, gavęs tokią informaciją, privalo nedelsdamas patikrinti ir ištaisyti neteisingus, netikslus duomenis, juos papildyti ar sustabdyti duomenų tvarkymo veiksmus, išskyrus duomenų saugojimą, o nustatęs, kad duomenys tvarkomi

neteisėtai, nedelsdamas privalo tokius duomenis sunaikinti ar sustabdyti jų tvarkymo veiksmus, išskyrus saugojimą, ir raštu apie atliktą darbą informuoti dėl pažeistųjų klaidų besikreipusį duomenų gavėją, duomenų subjektą ar kitą asmenį.

NAUJI LIMIS FUNKCIONALUMAI, SUKURTI 2013 METAIS

Šiandien, užsukę į daugelio nacionalinių ir respublikinių muziejų ekspozicijas, galime pamatyti eksponatus, pažymėtus QR kodų ženklais. Mobiliojuju įrenginiu (telefonu, planšetiniu kompiuteriu), kuriame yra įdiegta QR kodų atpažinimo programinė įranga, nuskenavus kodą, esantį prie lankytojų dominančio eksponato, ekrane matoma išsami informacija apie tą eksponatą (ją galima ne tik perskaityti, bet ir išklausti lietuvių, anglų kalbomis ir peržiūrėti lietuvių gestų kalbą). Jei prie QR kodu pažymėtų eksponatų yra ir numeris, tai ženklas, kad išsamią informaciją apie šiuos eksponatus muziejuje galima išklausti ir naudojantis čia nemokamai teikiama audiogido paslauga.

Jei asmuo, planuojantis aplankyti vieną ar kitą Lietuvos muziejų, nori apie jį daugiau sužinoti, šiandien tam nebūtina ieškoti spausdintinių informacinių leidinių. Išsami muziejų informacija lietuvių ir anglų kalbomis skelbiama nuo 2013 m. veikiančiame LIMIS portale www.limis.lt ir penkiomis kalbomis (lietuvių, anglų, prancūzų, vokiečių ir rusų) publikuojamame portale „Lietuvos muziejai“ www.muziejai.lt. Nuo 2014 m. pradžios veikia ir LIMIS portalo mobili aplikacija, todėl, jei išmaniajame įrenginyje yra integruota ne senesnė negu 2.3.3 *Android* versija, asmuo, atsisiuntęs programėlę „Lietuvos muziejų e. gidą“, gali gauti svarbiausią informaciją (tekstus, garso ir vaizdo įrašus) apie jį dominančius Lietuvos muziejus, susiformuoti lankytinų muziejų sąrašą, sudaryti maršrutą iki jų, peržiūrėti pasirinktų muziejų eksponatų virtualias parodas, susipažinti su informacija, kurią apie suskaitmenintus kultūros paveldo objektus šie muziejai yra pateikę LIMIS viešosiose priegose.

Interneto vartotojai jau gali ne tik susirasti sklaidai skirtą informaciją apie suskaitmenintus ir LIMIS aprašytus kultūros paveldo objektus, bet ir, naršydami LIMIS viešosiose priegose, automatizuotai užsisakyti juos dominančių eksponatų didelius skaitmeninius vaizdus, rezervuoti vizito muziejuje laiką.

Vykdamą projektą LIMIS audiogido paslauga (galimybė muziejuje svarbiausią informaciją apie ekspozicijas išklausti lietuvių, anglų kalbomis ir peržiūrėti lie-

tuvių gestų kalba) 2013 m. buvo įdiegta trisdešimtyje ekspozicijų. Į šiuos audio-gidus įtraukti eksponatai jau pristatomi ir LIMIS portalo virtualiose parodose (jų 2013 m. LIMIS portale surašyta 34).

LIMIS DUOMENŲ SAUGA

Pagrindinės LIMIS kaupiamos ir saugomos elektroninės informacijos saugumo užtikrinimo kryptys yra šios: fizinė elektroninės informacijos apdorojimo priemonių (LDM patalpų, tarnybinių stočių, elektroninės informacijos perdavimo įrangos, programinės įrangos) apsauga; elektroninės informacijos konfidencialumo užtikrinimas; veiklos tęstinumas.

LIMIS duomenų saugą reglamentuoja Sistemos valdytojo ir tvarkytojo tvirtinami LIMIS duomenų saugos nuostatai ir kiti saugos politiką įgyvendinantys dokumentai, kurie rengiami, derinami ir tvirtinami Lietuvos Respublikos Vyriausybės nustatyta tvarka.

Užtikrinant informacijos saugą, vadovaujamosi Lietuvos standartais LST ISO/IEC 27002:2009, LST ISO/IEC 27001:2006, taip pat kitais Lietuvos ir tarptautiniais grupės „Informacijos technologija. Saugumo metodai“ standartais, apibūdinančiais saugų informacinės sistemos duomenų tvarkymą.

Už LIMIS duomenų saugą atsako LDM. Jis turi užtikrinti efektyvų ir spartų Sistemos funkcijų pokyčių (toliau – pokyčiai) valdymo planavimą, apimančių pokyčių identifikavimą, suskirstymą į kategorijas, įtakos vertinimą ir pokyčių prioritetų nustatymo procesus. Su tuo susijusios nuostatos numatomos LDM tvirtinamoje LIMIS pokyčių valdymo tvarkoje arba Saugaus elektroninės informacijos tvarkymo taisyklėse.

LDM privalo taikyti technines, organizacines ir programines apsaugos priemones, kurios garantuoja apsaugą nuo atsitiktinio ar neteisėto duomenų rinkimo, užrašymo, kaupimo, saugojimo, klasifikavimo, grupavimo, jungimo, atkūrimo, keitimo (pildymo ar taisymo), teikimo, paskelbimo, naudojimo ar naikinimo, taip pat nuo bet kokio kito neteisėto tvarkymo. Šias priemones nustato Lietuvos Respublikos asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymas, Bendrieji elektroninės informacijos saugos reikalavimai, Bendrieji reikalavimai organizacinėms ir techninėms duomenų saugumo priemonėms ir kiti duomenų saugą reglamentuojantys teisės aktai.

Informacijos srantai tarp informacinės Sistemos LIMIS-C, LIMIS-K, LIMIS-M posistemių ir duomenų įvedimo darbo vietų srantai privalo būti tinkamai apsaugoti nuo nesankcionuoto naudojimo ir sugadinimo.

LIMIS duomenys neterminuotai saugomi LIMIS-M ir LIMIS-C posistemių duomenų bazėse, išskyrus asmens duomenis, kurie saugomi ne ilgiau, nei to reikia duomenų tvarkymo tikslams. Nauji arba atnaujinti duomenys iš LIMIS-M duomenų bazių automatiškai kas 24 valandas perkeliami į LIMIS-C duomenų bazę. Nauji arba atnaujinti LIMIS-C duomenų bazėje saugomi duomenys automatiškai kas 24 valandos perkeliami į duomenų bazės archyvą (rezervinę saugyklą). Duomenys archyve (rezervinėje saugykloje) saugomi neterminuotai.

Asmens duomenų saugumas užtikrinamas vadovaujantis Bendraisiais reikalavimais organizacinėms ir techninėms duomenų saugumo priemonėms.

Registruotų duomenų gavėjų (ar tai būtų vartotojai, t. y. ne naudotojai?) duomenys saugomi ne ilgiau negu dvejus metus nuo tos dienos, kai asmuo paskutinį kartą pasinaudojo LIMIS paslaugomis. Pasibaigus duomenų saugojimo terminui, šie duomenys sunaikinami. LIMIS naudotojų, nė karto neprisijungusių prie Sistemos, duomenys saugomi ne ilgiau negu dvejus metus.

LIMIS naudotojai, kurie tvarko asmens duomenis, privalo saugoti asmens duomenų paslaptį, jei šie asmens duomenys neskirti skelbti viešai. Ši prievolė galioja ir perėjęs dirbti į kitas pareigas arba pasibaigus darbo ar sutartiniams santykiams. LIMIS valdytojui ir tvarkytojui bei fiziniams asmenims, kurie yra pasirašę sutartis su LDM dėl LIMIS naudojimo, rekomenduojama su visais darbuotojais, kurie dirba su LIMIS, pasirašyti konfidencialumo pasižadėjimus.

LIMIS tvarkomi muziejuose saugomų eksponatų, ataskaitų, apskaitos aktų, inventorinių knygų ir kitų muziejuose naudojamų dokumentų formų, metaduomenų aprašymo XML struktūrų modelių, klasifikatorių, tezaurų, raktažodžių ir personalijų žodynų duomenų konfidencialumo, vientisumo ir (ar) prieinamumo praradimas gali turėti neigiamą įtaką LDM ir kitų muziejų veiklai. Remiantis Valskybės institucijų ir įstaigų informacinių sistemų klasifikavimo pagal jose tvarkomą elektroninę informaciją gairėmis, patvirtintomis Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2007 m. liepos 11 d. įsakymu Nr. 1V-247 (Žin., 2007, Nr. 78-3160), LIMIS priskiriama trečiajai informacinės Sistemos kategorijai.

ORGANIZACINIAI IR TECHNINIAI REIKALAVIMAI, KELIAMI LIMIS NAUDOTOJAMS

Galiojančių teisės aktų nustatyta tvarka yra patvirtintos leistinos kompiuterių naudojimo ribos. Vadovaujantis jomis, nešiojamieji kompiuteriai LIMIS duomenims tvarkyti, kaupti ir apdoroti negali būti naudojami. Jais gali naudotis tik LIMIS duomenų gavėjai, peržiūrintys sklaidai skirtus duomenis LIMIS viešosiose priegose. Nešiojamieji kompiuteriai prie LIMIS kompiuterių tinklo gali būti prijungiami ir iš LIMIS tvarkymo patalpų išnešami tik gavus saugos įgaliotinio leidimą.

Kiekvienas stacionarus kompiuteris turi būti priskirtas atsakingam naudotojui. Stacionarų kompiuterį įjungti (išjungti) į LIMIS kompiuterių tinklą gali tik LIMIS-C ar LIMIS-M administratorius. Kompiuteriai, skirti darbui su LIMIS, iš darbo vietos gali būti išnešami tik gavus LIMIS-C ar LIMIS-M administratoriaus leidimą.

LIMIS duomenų saugai yra taikomi programinės įrangos naudojimo nuostatai. LIMIS tarnybinėse stotyse, LIMIS naudotojų kompiuteriuose gali būti diegiama tik legali ir saugi programinė įranga (operacinė sistema su naujausiais pataisymais). Operacinių sistemų ir taikomųjų programų sąranka turi būti parenkama taip, kad būtų užtikrintas didžiausias saugumas (išjungiami nereikalingi darbiu procesai ir paslaugos (angl. *services*), ribojamas priėjimas prie operacinės sistemos prievadų).

LIMIS tarnybinėse stotyse, LIMIS naudotojų kompiuteriuose privalo būti naudojama reguliariai atnaujinama programinė įranga, skirta kovai su kenksminga programine įranga (antivirusinė programinė įranga). Joje nuolat privalo būti įjungtas kenksmingos programinės įrangos analizatorius, veikiantis realiu laiku. Jis gali būti išjungiamas tik administratoriaus grupei priklausantiems naudotojams. Antivirusinė programinė įranga privalo būti įdiegta LIMIS-C, LIMIS-M ir LIMIS-K tarnybinėse stotyse, LIMIS naudotojų darbo vietose, automatiškai atnaujinama ne rečiau kaip kartą per dvi darbo dienas.

LIMIS programinis kodas privalo būti apsaugotas ir neatskleistas asmenims, kurie neturi teisės jo sužinoti. Kompiuterinis tinklas, prie kurio prijungtos LIMIS tarnybinės stotys, nuo viešojo interneto turi būti atskirtas ugniasiene (angl. *firewall*).

LIMIS naudotojų darbo vietose taikomąją programinę įrangą, reikalingą darbui su LIMIS ir jai palaikyti, diegia ir šalina LIMIS-C ir LIMIS-M administratoriai.

LIMIS naudotojai atsako už tai, kad jų darbo vietose įdiegta programinė įranga būtų naudojama tik su LIMIS veikla susijusioms funkcijoms vykdyti.

LIMIS-C tarnybinė stotis naudoja atskirą interneto liniją.

Duomenims saugiai rinkti, apdoroti, kaupti ir saugoti turi būti naudojamos programinės ir techninės įrangos naudojimą ribojančios pagrindinės priemonės: turi būti realizuota galimybė LIMIS naudotojams naudoti tik legalią programinę įrangą; galimybė LIMIS naudotojams jungtis prie LIMIS tik per registravimosi ir slaptažodžio sistemą.

LIMIS realizuota galimybė jos naudotojams ne rečiau kaip kartą per pusmetį atnaujinti slaptažodį. Sistema sudaro galimybę identifikuoti prieigos prie LIMIS-C duomenų autorius (LIMIS-M muziejų darbuotojus), fiksuoti jų atliktus veiksmus ir juos kaupti bei registruoti elektroniniame duomenų keitimo žurnale.

LIMIS-M duomenų teikėjų prieiga prie LIMIS-M tarnybinės stoties yra galima tik iš organizacijos vidinio tinklo ir tik per registravimosi ir slaptažodžio sistemą. Duomenis į LIMIS-C galima teikti tik prisijungti prie šio posistemio naudojant VPN. LIMIS duomenys perduodami automatiškai, naudojant TCP/IP protokolą realiu laiku („ON-line“ režimu) arba asinchroniniu režimu pagal LIMIS duomenų teikimo / gavimo sutartis, kuriose nustatytos perduodamų duomenų specifikacijos, perdavimo sąlygos ir tvarka.

LIMIS duomenis saugiai rinkti, apdoroti, sisteminti, kaupti, saugoti gali tik asmenys, privaloma tvarka susipažinę su LIMIS duomenų saugos nuostatais.

LIMIS MODERNIZAVIMAS IR LIKVIDAVIMAS

LIMIS modernizuojama ir likviduojama išteklių įstatymo ir Aprašo nustatyta tvarka.

Tuo atveju, jei LIMIS dėl kokių nors priežasčių būtų likviduojama, joje sukaupti duomenys įstatymų nustatyta tvarka turi būti perduoti kitai informacinei sistemai ir (arba) Lietuvos vyriausiojo archyvaro tarnybai, o jei yra būtinybė, sunaikinami.

Sukūrus LIMIS, jos valdytojas ir tvarkytojas nuolat rūpinasi Sistemos modernizavimu ir plėtra. Pagal sutartis su Sistemą kūrusiais paslaugų tiekėjais, pastebėtos Sistemos klaidos, kurias yra padarę tiekėjais, penkerius metus yra taisomos naudojant šių įmonių vidinius išteklius. Papildomai dar yra numatytas konkretus

darbo valandų, kurios gali būti naudojamos dvejus metus po Sistemos sukūrimo atsiradusiems naujiems LIMIS funkcionalumams realizuoti, skaičius (šis darbo valandų skaičius yra ribotas, todėl daromi tik tokie LIMIS pakeitimai, kurie yra prioritetingi ir kuriems įvykdyti užtenka numatytų darbo valandų). Papildomai Sistemos kūrimo paslaugas atlikę tiekėjai penkerius metus po jos sukūrimo vykdo Sistemos garantinės priežiūros darbus.

2012–2014 m. LDM vykdė papildomą muziejų, dirbančių su LIMIS, apklausą, siekdamas išsiaiškinti, kokius naujus funkcionalumus reikėtų įdiegti į LIMIS artimiausiais metais, ką joje reikėtų patobulinti. Išanalizavus gautą informaciją buvo parengtas naujų LIMIS funkcionalumų realizavimo projektas, kuriam vykdyti ieškoma papildomų lėšų.

Bibliografinių nuorodų sąrašas

1. *Muziejinių vertybių skaitmeninimas*. Mukienė D., sud. Vilnius: Lietuvos dailės muziejus, 2009. 96 p. ISBN 978-9986-669-99-9.
2. *Muziejinių vertybių skaitmeninimas: teorija ir praktika*. Mukienė D., sud. Vilnius: Lietuvos dailės muziejus, 2009. 118 p. ISBN 978-609-426-004-9.
3. *Emuziejai.lt: Muziejinių vertybių skaitmeninimas* [interaktyvus]. ISSN 2335-7304 [žiūrėta 2014 m. rugpjūčio 22 d]. Prieiga per internetą: <http://www.emuziejai.lt/>.
4. *Registrai.lt: Lietuvos integralios muziejų sistemos (LIMIS) nuostatai* [interaktyvus]. [žiūrėta 2014 m. rugpjūčio 22 d]. Prieiga per internetą: <http://registrai.lt/management/objects/view/10180>.
5. *LIMIS specifikacija (2013 m. pakoreguota versija)*, www.registrai.lt (žiūrėta 2014 m. rugpjūčio 22 d.).
6. *Registrai.lt: Lietuvos integralios muziejų informacinės sistemos (LIMIS) duomenų saugos nuostatai* [interaktyvus]. [žiūrėta 2014 m. rugpjūčio 22 d]. Prieiga per internetą: <http://registrai.lt/management/objects/view/10180>.
7. *Lietuvos integrali muziejų informacinė sistema* [interaktyvus]. [žiūrėta 2014 m. rugpjūčio 22 d]. Prieiga per internetą: www.limis.lt.

AUTORIŲ ADRESAI

Mindaugas Kelpša

Vilniaus universitetas,
Komunikacijos fakultetas,
Muzeologijos katedra.
Saulėtekio al. 9, I rūmai, 511 kab.
Tel. +370 5 219 32 90
El. paštas: mindaugas.kelpša@kf.vu.lt

Pieter van Mensch

Vilniaus universitetas,
Komunikacijos fakultetas,
Muzeologijos katedra.
Saulėtekio al. 9, I rūmai, 511 kab. Tel. +370 5 219 32 90
El. paštas: peter@menschmuseology.com

Danutė Mukienė

LDM filialas LM ISC LIMIS
Bokšto g. 5, Vilnius
Tel. +370 687 47550
El. paštas. danute@limis.lt

Mo-23   Modernaus muziejaus veiklos gairės : Muziejininkystės studijos, III tomas / Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto Muzeologijos katedra ; sudarė Arūnas Puškorius. – Vilnius: Vilniaus universitetas : Vilniaus universiteto leidykla, 2014. – 104 p.

ISBN 978-609-459-491-5

Leidiny „Modernaus muziejaus veiklos gairės“ yra trečiasis „Muziejininkystės studijų“ tomas. Jame pateikiama 2014 metais Muzeologijos katedros organizuotų ir vykdytų modulinio pobūdžio mokymų „Modernaus muziejaus specialistų kompetencijų ugdymas“ teorinė medžiaga, skirta kultūros darbuotojų kvalifikacijai tobulinti.

UDK 069.6(474.5)

Viršelio dailininkė Audronė Uzielaitė
Kalbos redaktorė Danutė Petrauskienė
Maketuotoja Ilona Švedovaitė

5,40 aut. l., 6,5 sp. l. Tiražas 300 egz.
Išleido Vilniaus universitetas;
Vilniaus universiteto leidykla
Universiteto g. 3, LT-01513 Vilnius

Spausdino UAB „Petro ofsetas“
Savanorių pr. 174D, LT-03153 Vilnius